

İSTİBNA VE İBRETİN

Niçin Kur'ân Okumalıyız

"En Akıllıca
Kur'ân Öğrenme ve Öğretme"

SELAHADDİN AKGÖL

8
0

Niçin Okumalıyız?

YUSUF ÖMEROĞLU

Niçin Okumalıyız?

YUSUF ÖMEROĞLU

NİÇİN OKUMALIYIZ?

Copyright © Rehber Yayınları, 2008

Bu eserin tüm yayın hakları Işık Yayıncılık Tic. A.Ş.'ye aittir.

Eserde yer alan metin ve resimlerin Işık Yayıncılık Tic. A.Ş.'nin önceden yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.

Editör

Ali BUDAK

Görsel Yönetmen

Engin ÇİFTÇİ

Kapak

İhsan DEMİRHAN

Sayfa Düzeni

Ahmet KAHRAMANOĞLU

ISBN

978-975-6096-04-8

Yayın Numarası

05

Basım Yeri ve Yılı

Çağlayan Matbaası Sarnıç Yolu Üzeri No: 7

Gaziemir/İZMİR

Tel: (0232) 252 20 96

Eylül 2008

Genel Dağıtım

Gökkuşuğu Pazarlama ve Dağıtım

Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi

Mahmutbey/İSTANBUL

Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Rehber Yayınları

Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5

34676 Üsküdar/İSTANBUL

Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20

www.rehber yayinlari.com

İÇİNDEKİLER

O GİRİŞ	9
---------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

KİTAP

KİTAP	13
1- Kitap Nedir?	13
Medeniyetin ölçüsü: Kitap	16
2- Türk İslam Kültüründe Kitap	18
Kültür mirasımızın temel kaynakları	18
Müslümanlar ve kağıtçılık	19
Bir kıyas	19
Kitapsız Toplum ne demektir?	21
Kitap kurdu, kitap delisi, kitap aşığı, kitap hastası	23
Kitap âşıkları ve kitap severler	23
Dil âlimi câhız ve ilim aşkı	23
İbnü'l-Cevzi ve vasiyeti	23
İbn rüşd ve kitap okumadan geçen iki gece	24
Osmanlı'da kitaba ve yazıya verilen değer	29
Kitap delileri	31
Kitap düşmanları	33
Osmanlıdan sonra kitaba verdiğimiz (vermediğimiz) değer	35
Felaketimizin kaynağı kültür yokluğu	36
3- Kütüphaneler	37
Ruh ilaçları hazinesi: Kütüphaneler	38
Tarihteki meşhur kütüphaneler	39

İKİNCİ BÖLÜM

OKUMAK

OKUMAK	45
1- Okumak	45
İki ruh arasında âşıkâne bir mülâkat	46
Okumak yerlerin ve göklerin kitabına çağırmaktır	47
Okumak en güçlü ilim vasıtasıdır	48
Okumayan canlı kalamaz	49
Bir başka açıdan okumak	50
Öğrenmenin en kolay yolu: Okumak	51
Okuma erken yaşta başlamalı	52
Okumanın yaşı yoktur	52
Eskiden okurduk	54
Okumak ile yazmak arasındaki münasebet	56
Okumaya meraklı olmak	57
“Okuma merakınız, ne zaman ve nasıl başladı?	57
Bu yoğunluk hep devam etti mi?	58
Bu iştiağ nereden geliyordu?	58
Evlerimizi kitap okumakla aydınlatabiliriz	59
Okutan ve ilim öğreten öğretmenleresaygı göstermek gerekir	60
Okumanın ve ılım öğrenmenin tebliğ ve amelle ilişkisi	62
2- Okuma Tarihçemiz	66
Okuma alışkanlığımızın tarihçesi	66
Son yıllarda okuma alışkanlığımız	67
3- Okuma ve Kitap İstatistikleri	69
İstatistiklerle kitap ve okuma karşısındakiürperten hâlimiz	69
a- Kişi başına düşen kitap ve kağıt miktarı	69
b- Bin kişiye düşen kitap miktarı	70
c- Kişinin yıl boyunca kitaba ayırdığı para	70
d- Kitabın basım sayısı	71
e- İhtiyaç sırasına göre kitap	71

f- Bir günde kitaba ayrılan zaman	71
g- Kişi başına düşen kütüphane sayısı.....	72
h- Kişi başına düşen gazete ve dergi sayısı.....	72
ı- Kişi başına düşen araştırmacı sayısı	73
İstatistiklerle Gençlerin okuması	73
'Niçin az okuyoruz' anketi.....	73
Dört dakika için bile olsa okuyabilmek	74
4- Dinimizin Okumaya verdiği değer	77
Kur'ân'ın okumaya, öğrenmeye,yazmaya ve ilme verdiği değer	77
Hadis-i şerifler ışığında okumanın ve ilmin önemi	80
Sahabîlerin ilme ve okumaya teşvikleri.....	84
Muâz b. Cebel: Bahtsızlar ilimden mahrumdur	84
Hz. Ali: İlim amel edildikçe artar	85
Abdullah b. Ömer: İlim üçtür.....	87
Kur'ân'ın oku diye başlamasındaki hikmet	87

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NİÇİN OKUMALIYIZ?

1- Niçin Okumalıyız?	97
Okumanın gayesi, maksadı nedir?.....	97
İlmin gayesi "marifetullah" ve "muhabbetullah"tır	100
Kâinatın sırlarını keşfetmek ancak okumakla mümkündür	106
Okuma tek başına gaye değildir	107
İnsan niçin okur?.....	108
Araştırmacılara ciddi ihtiyaç var	110
Niçin kendimizi okumaya alıştırmalıyız?	112
'Cehâlet denen yüz karası'ndan kurtulmalıyız.....	116
Hafıza hamallığı.....	117
Bunamamak için okumak	119
Allah hakikatini kalbe işletmek için okumak	120
İslâmî duygu ve düşüncemizi	121
devam ettirmek için okumak	121

Sahabe şuuru kazanmak için okumak	122
İlim âşığı Muâz b. Cebel'in vefat ederken söyledikleri	123
Ebü'd-Derdâ'nın ilme düşkünlüğü	124
Gösteriş için okumamalı	125
Kitap okuma insanı çok bilmişliğe götürmemeli	127
Dünyalık için ilim öğrenilmez	128
Çok okumak gerek	130
Okuyup öğrenilenle amel etmek	133
İlim ile ibadet dengesi	135
Okumak Zekâyı geliştirir	136
Hayatımızın gayesi yoksa okuyamayız	136
Okumak zekânın tavrını efendileştirir	139
2- Kitap okumanın faydaları	140
Kitap okumanın faydası nedir?	140
Kitap okumanın psikolojik faydaları	142
Kitap okumamanın psikolojik zararları	142
Kitap bizi zenginleştiriyor	143
Kitap okumanın çocuklara faydaları	143
Kitap okumanın derslere faydası var mıdır?	145
3- Niçin Okumuyoruz?	147
Niçin okumuyoruz?	147
Neden az okuyoruz?	153
Televizyonun okumaya etkisi	155
Televizyonla ilgili ilim adamlarının görüşleri	160
Kitap okumanın önündeki diğer engeller	161
SONSÖZ	163
İSTİFADE EDİLEN KAYNAKLAR	165

GİRİŞ

Bir köprüdür kitap. Harcı, düşünce ve kültürel değerler; tuğlası da insana varoluş çizgisini hatırlatıp duran motiflerle örülü bir köprü. Kitap, güneşin dünyayı aydınlatmasına eş değer insanı aydınlatan bir ışıktır.

Okumak da insanın kendini tanımasını netice verecek çok asil bir değerdir. İnsanı Allah'ına götürecektir, kâinatı gerçek mânâda anlamasına vesile olacak, kendisi için kapalı olan noktaları açacak ve karanlıklar içinde düşmeden yoluna devam etmesini sağlayacak bir değer...

Okumak için çok sebep vardır. İnsanı, Kur'ân'ı ve kâinatı okuyan, dünyaya, olaylara ve insana artık okumadan önceki zâviyeden bakamaz/bakamamalı.

Günümüzde yoldan çıkmış ne kadar insan varsa hemen hemen hepsi ya okumamışlardır ya da okumuş olsalar da neyi, niçin, nasıl okuyacağını bilememişlerdir. Okumazsak bizim hangi sebeple veya ne şekilde yoldan çıkacağımız belli değildir.

Bu kitap, niçin okumamız gerektiğini anlatmaya çalışıyor, okumanın neden bu kadar önemli olduğunu, Kur'ân'ın ilk emrinin neden "oku!" olduğunu, kitap okumaktan asıl gâyenin ne olduğunu...

Bir zamanlar dünyaya hükmeden bir milletin torunları olan bizlerin, yani hepimizin, diğer dünya ülkeleri ile karşılaştırıldığında okuma adına ne durumda olduğumuzun acıklı hikâyesini okuyacağız bu kitapta. Kültür ve medeniyetimizin okumaya ve kitaba dair dopdolmuş olan hazinelerine rağmen okuma adına şu anki ürperten hâlimize de şahit olacağız. Sonra, içimizdeki bu ürperti ile ideal medeniyet çizgimize nasıl ulaşacağımızın yollarını araştıracağız hep beraber.

Bu kitapta sahabî Efendilerimizin ve kitap aşıklarının hayatlarından kesitlerle dinimizde kitaba ve okumaya nasıl değer verildiğini öğreneceğiz.

Bu kitapta kitap âşıklarını, ona vurgun olanları bulacağız. Sehâvî'yi, Râzî'yi, İbn Arabî'yi, İbn Cerir'i, Leknevî'yi, Zemahşerî'yi, İbn Cevzi'yi, İbn Rüşd'ü, Câhız'ı, Yunus'u, Mevlânâ'yi, Sultan Murad'ı, Fatih'i, Yavuz'u, Bediüzzaman'ı, Mehmet Akif'i, Cemil Meriç'i, Peyami Safa'yi, İbrahim Hakki'yi, Ömer Nasuhi'yi, Bacon'u, Ruskin'i, Goethe'yi ve daha nicelerini.....

Bu kitabı okuyunca mutlaka seveceksiniz; okumayı sevmiyor idiyerseniz âşık olacaksınız okumaya; kitaptan ve okumaktan uzak geçen günlerinize yanacaksınız.

Kitap okumayanlar! Okuyun bu kitabı, göreceksiniz, seveceksiniz kitabı ve okumayı. Kitap âşıkları! Sizler de okuyun bu kitabı, ona olan aşkınızda ne denli haklı olduğunuzu bir kez daha anlayacak ve kitaba yeniden vurulacaksınız.

BİRİNCİ BÖLÜM

KİTAP

KİTAP

1- Kitap Nedir?

Kitap nedir?

Kitap, insanlığa ait bilginin tükenmez bir kaynağı, kültürün köşe taşıdır. O göremediklerimizi gösteren, işitmediklerimizi duyuran asırlar arası bir köprüdür. O pek çok derde deva bir ilaç, medeniyet gökdeleninin örülüp yükseldiği tuğla, tarihteki büyük zekâların ellerimizdeki eserleridir.

Cemil Meriç der ki: “Kitaplarda yaşadım. Ve kitaptaki insanları sokaktakilerden daha çok sevdim. Kitap benim has bahçemdi. Hayat yolculuğumun sınır taşları kitaplardı.

Toprak sarsılıyor. Hep birden esfel-i safiline yuvarlanmak istemiyorsak, gözlerimizi açmalıyız. İnsanlar sloganla güdülmez. Düşünceye hürriyet, sonsuz hürriyet. Kitaplardan değil kitapsızlıktan korkmalıyız.

Kitap istikbale yollanan mektup. Smokin giyen heye-

can, mumyalanan tefekkür. Kitap beraber yaşar sizinle, beraber büyür.”¹

“Kitaptan korkmamalıdır kimse. Kitaptan korkan, mesuliyet hissini öldürmüş olur. Mesuliyet hissi ölen kimsede ruh başka alemlere hicret eder. Geriye sadece ten kalır. Oysa insanı yaşatan ten değil, candır. Yunus Emre'nin dediği gibi “Ölür ise ten ölür, canlar ölesi değil.”

Dünü yarına taşıyan, insanı insana bağlayan da kitaptır. İnsan ya kitabı, ya ölümü seçer. Kitabı seçen uzun yıllar yaşar. Ölüm bile öldüremez onu. Çünkü ölümsüzlüğe ulaşmıştır eserleriyle. Herkesi öldüren ölüm, ölümü öldüren geride bıraktığımız eserlerimizdir. Ölen Mevlana'yı ölümsüz kılan Mesnevi'si değil midir?”²

“Ruskin kitapları ikiye ayırır. Geçici olanlar, kalıcı olanlar. Geçiciler faydalı veya tatlı birer konuşma: Seyahatnameler, hatıralar. Bunlar kitaptan çok bir nevi mektup, bir nevi gazete. Kalıcı kitap sohbet değil yazıdır. Birkaç sayfaya sığdırılmak istenen bütün bir hayat. Ebediyete yollanan mesaj. Kimsenin söylemediği ve söylemeyeceği gerçek. Yazar birkaç sayfayı kaleme almak için gelmiştir dünyaya. Mümkün olsa taş kazır fikirlerini.

Kütüphane, bütün çağların, bütün ülkelerin ölümsüzleri ile dolu. Bir ulular bezmine kabul edilmenin tek şartı, liyakat. Mabede bayağlar giremez. Diriler naziktir, ölümsüzler titiz. Gerçekten severseniz konuşurlar sizinle. Bir kitabı okurken “ne güzel kitap” deriz, yazar da tıpkı benim gibi düşünmüş. Yanlış, şöyle dememiz gerekirdi: “Bunu daha

¹ Cemil Meriç, *Bu Ülke* 37, 94, 100, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.

² Durdu Şahin, *Kültür Dünyası Dergisi* 45-46.

önce hiç düşünmemiştim ama, galiba doğru.” Yahut, “belki şimdi anlayamıyorum, birkaç gün sonra anlarım.” Önce teslimiyet, anlamak cehdi. Sonra hüküm. Yazarın gerçekten değeri varsa, düşüncesini, bir hamlede kavrayamazsınız. Söylemek istediklerini bütün ile söyleyemez yazar, söylemek de istemez. Gizler, istiarelere başvurur.”³

“Her kitap, tılsımlı bir saray. Kapıları her gelene açılmaz. Her kitapta kendimizi okuruz. Kitaplar metruk (terk edilmiş) kervansaraylar gibi boş. Onları dolduran senin kafan, senin gönlün...

Denize atılan bir şişe her kitap. Asırlar, kumsalda oynayan birer çocuk. İçine gönlünü boşalttığın şişeyi belki açarlar, belki açamazlar.”⁴

“Kitap; ışığa kapalı binaların gölgelerinde üşüyen bizlere, sınımsız dünyasını açan vefalı bir dost... Gecenin ilerlemiş bir saatinde kapısını çalmamızdan rahatsız olmayan, kendisine sırt dönüp ayrılmamıza kırılmayan ve gönül koymayan bir arkadaş... Vermeyi çok seven, minnet etmeyen ve vermiş olmanın pişkinliğiyle şırmarmayan bir yoldaş...

Yeryüzünün en kuvvetli silahı artık ne tank, ne tüfek, ne cop, ne makinai tüfek, ne siyasi iktidar, ne de sermayedir. Bütün bunların sindiremeyeceği tersine onların hepsini birden sindiren kitaptır.

Doğrusu, kitaba ve okumaya dair söylenecek çok şey var. Ancak ne söylenirse söylensin, hep eksik kalan bir şeyler olacak. Bazı şeyler vardır ki anlatılmaz; yaşanır. Kitap

³ Cemil Meriç, *Bu Ülke* 108, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.

⁴ Cemil Meriç, *Bu Ülke* 260, 265, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.

böyle bir şey. A. Turan Alkan'ın ifadesiyle: "Aşk gibi bir şeydir o."⁵

Medeniyetin ölçüsü: Kitap

Medeniyet, insanlığın kitaptan hâfızasıdır. Kitabın şöyle bir tanımı vardır: "Bir konu veya bilgi alanı üzerine ya da belirli bir amaç için yazılmış veya basılmış kâğıtların bir araya getirilmiş ciltli yahut ciltsiz şekli, bilgiyi yazılı olarak başkalarına nakletmek, aktarmak için bulunmuş vasıta."⁶ Unesco'nun tanımı ile kitap: "periyodik olmayan, kırkdokuz veya daha fazla sayfası bulunan yayınlardır." Tabii ki bu iki tanım daha çok onun fiziki yapısı ile ilgilidir.

Bir ülkede basılan kitapların içeriği, türleri, baskı tekniği ve adedi, kitap dağıtım sistemi ve satış miktarları, o ülkenin uygarlık düzeyini belirler.⁷

Kitap, bir medeniyet ölçüsüdür. Bir milletin ileriliği, kitap okuyanların sayısı ile orantılıdır. İnsanlarımızdan şikâyetçi isek, kesin olarak bilmeliyiz ki, kitap okuyanlarımız azdır. Kitaptan uzak kalırsak, insanlıktan da uzaklaşır gideriz. "Yabanî milletler dışında, her ülke kitaplar tarafından idare edilir." sözüne yanlış demek mümkün mü?

Yusuf Has Hâcip, "Yurdu olan onu kılıçla almıştır, yurdu tutan da, onu kalemle tutmuştur." der. Atalarımızın savaş meydanlarına giderken, katırlar üzerinde kütüphanesini de taşıması, onların tarihte büyük imparatorlukları nasıl kurdukları hakkında bize fikir vermektedir. Vatandaşlarına

⁵ Nihat Dağlı, *Sızıntı Dergisi*, Eylül 1997, Sayı: 224. Ayrıca bkz.: Nihat Dağlı, *İnsanı Kitaba Çağırarak*, Kaynak Yayınları, İzmir, 1996.

⁶ Kitap, *Yeni Türk Ansiklopedisi* (1985), 5/1876.

⁷ Bkz.: Necati Sungur, "Kitap", *Bilim ve Teknik*, Mayıs 1988, 30-31.

kitap okuma alışkanlığını kazandırabilmek için değişik taktikler uygulayabilen devlet adamları görülmüştür: Sâmânoğulları Devleti'nin bir hükümdarı suçluyu kütüphaneye hapseder, belirli bilgileri öğrenip, kitapları okumasına karşılık cezasını kaldırır. Eski Acem padişahları da, âlim bir kişiye ceza vermek istedikleri zaman onu câhilin bulunduğu bir odaya hapsederlermiş.

Alfred de Visny der ki: “Asıl iktidarın kitapta olduğunu gördükten sonra, hükümdarlar da, kaleme sarılıp kitap yazmaya başladılar.” İlk insan ve ilk peygamber Hz. Adem'in on sayfalık bir kitapla vazifelendirilişi, insanların kitapsız idare edilemeyeceklerinin en açık delilidir.

Edison, okulda öğrenim görmemiş, ne öğrendi ise annesinden öğrenmiş ve annesi de ona faydalı kitaplar okumayı öğretmişti. Onun buluşlarının arkasında yatan bir gerçek vardı: O konu ile ilgili ne kadar kitap varsa okumak ve kitapların bıraktıkları yerden işe başlamak.

Kütüphaneleri kiralayarak sabahlara kadar kitap okuyan İslam alimlerinden el-Câhız bakın kitaplar hakkında ne diyor: “Yaşı genç, taze, ucuz ve her yerde bulunması mümkün olan; enteresan vak'aları ve emsalsiz bilgileri, sağlam kafaların ve hakîmâne tecrübelerin eserlerini, geçmiş çağların ve uzak memleketlerin haberlerini toplayan kitap gibisini bilmiyorum. İstediginizde ziyaretinizi seyrek yapan, arzu ettiğiniz takdirde gölge gibi hiç peşinizden ayrılmayan ve vücudunuzun bir parçası gibi olan böylesine bir misafire kim sahip olabilir!..

Kitap; susturduğunuz zaman sessiz, konuşturduğunuz

zaman konuşkan, meşguliyetiniz varken sohbeta başlama-
yan, çalışma zamanlarınızda sizi yalnız bırakan, kendisi için
süslenip giyinme ve utanıp sıkılma külfetine sokmayan bir
gece misafiri; yüzünüze karşı dalkavukluk etmeyen bir arka-
daş; azdırıp saptırmayan bir dost; bıktırıp usandırmayan,
münâfıklık yapmayan ve size karşı yalan söyleyip dolap
çevirmeyen bir yoldaştır.”

Yüen Mei şöyle der: “Kitaplar, hem gençlik, hem yaşlı-
lık, hem hastalık, hem açlık, hem yol, hem yağmur, hem
de soğuk içindir.”

Henry Ford’un şöyle bir tespiti var: “Öğrenmeyi terk
eden kimse, ister yirmi yaşında olsun, ister seksen, ihtiyar
demektir. Öğrenmeye devam eden, kim olursa olsun, genç
kalır. Dünyada en güzel şey, zihninizi genç tutmaktır.”

2- Türk İslam Kültüründe Kitap

Kültür mirasımızın temel kaynakları

Her kültür mutlak sûrette bir “külliyyata” dayanır. Yunan klâsikleri, Roma hukuk sistemi ve Hristiyanlık, batının temel kültür kaynaklarını oluşturan külliyyatın cüzleridir (parçalarıdır). Hint’te Ramayana ve Vedalar, İran’da Şehname, Yunan’da Homeros, bu toplumların davranış biçimlerini şekillendiren temel kaynaklardır. Peki, bizim ana kaynaklarımız nedir? Bizim kültür mirasımızın temel kaynakları şunlardır: Kitap, Sünnet, İcma, Kıyas, İstihsan, Maslahat, Tasavvuf, Kelam, Örf, Adet ve Teâmül.⁸ Bu kaynaklara bakınca kitaba dayanan bir kültür mirasımız olduğunu söyle-

⁸ Bkz.: M. Fethullah Gülen, *Yeni Ümit Dergisi*, Ekim 1999 ve Ocak 2000.

mek durumundayız. Demek ki bizi biz yapan değerler hep kitaptan gelmektedir. Bu değerler insanımızın yıllarca ayakta durmasında ve varlığını sürdürebilmesinde hep ana kaynaklar olagelmıştır.⁹

Müslümanlar ve kağıtçılık

Müslüman Araplar, Allah'ın ismini duyurmak için çıktıkları Orta Asya seferleri sırasında, 751 yılında Semerkand yakınlarında meydana gelen bir savaşta çok sayıda Çinli'yi esir almışlar ve daha sonra bunlardan kağıtçılık sanatını öğrenmişlerdi. Bunun sonucu İslâm âleminde ilk kâğıt fabrikası 794 yılında Harun Reşid'in vezirinin oğlu el-Fadl tarafından Bağdat'ta açılmış oldu. Daha sonra da kağıt imalatı 900 senesinde Kâhire'ye, 1100'de Fas'a ve 1144'te de Endülüs'e ulaşmıştı. Kağıt imalatı buradan da Avrupa'ya geçmiştir. İlk olarak 1268 yılında İtalya'da kağıt imalathaneleri kurulmuş ve üretime geçmiştir. Almanya'da 1228, İngiltere'de ise 1309 yılında kullanılmaya başlamıştır.¹⁰

Avrupaya kağıdı getiren müslümanlardır. İlim öncüsü alimlerimiz büyük gayret göstermişler ve Ortaçağda Avrupa'nın okumayı bilmeyen zamanlarında İslam'a altın çağını yaşatmışlardır.

Bir kıyas

Orta Çağda İslam dünyasında 10 milyon mevcutlu dev kütüphaneler vardı. İslam dünyası 10. yüzyılda, hem der-

⁹ Kitabın dördüncü bölümünde Kur'an ve Sünnet'e daha geniş olarak değinilecektir.

¹⁰ Abdurrahman Ahmet, *Garbın İslâm'dan Öğrendikleri* 16, Mihrap Yayınları, İstanbul, 1969; *Yeni Tarih Dünyası*, 3/35-36; İbrahim Canan, *Peygamberimizin Okuma-Yazma Seferberliği* 41, Cihan Yay, İstanbul, 1984.

lemelerin zenginliği, hem de kütüphanecilik yöntemleri bakımından Avrupa kütüphaneciliğinden 200-300 yıl ileride idi. Aynı Orta Çağ Avrupa'sı kütüphanelerinde kitaplar raflara zincirlerle bağlanırdı ve okuyucu kitap okumak istediği zaman, bu kitap, rahleye zincirlerle bağlanarak verilirirdi. Hatta ne enteresandır ki bu hususta daha da ileri gidilmiş ve kitaplar demir parmaklıklar arasından okutulmuştur.¹¹

“10. yüzyılda Endülüs'te ilim ve irfan, Avrupa ile kıyaslanamayacak kadar gelişmişti ve Halife el-Hakem'in kütüphanesinde altı yüz bin yazma kitap bulunuyordu. Bunların kırk dördünü de kataloglar oluşturuyordu. O tarihten dört yüz sene sonra bile Avrupa'da “Bilgili Charles” diye tanınan Fransa Kralı V. Charles'in krallık kütüphanesinde sadece ve sadece dokuz yüz eser bulunuyordu.”¹²

İspanya'daki İslâm memleketlerine saldıran Hıristiyanlar ne acıdır ki 771'de kurulan ve 15. asrın başına kadar süregelen 800 senelik büyük bir medeniyetin bütün eserlerini imha etmişlerdir. Kurtuba'da, yalnız katalogu 44 cilt tutan 600 bin el yazması kitap, Gırnata'yı alan Hıristiyanlar tarafından şehrin meydanında günde 80 bin adet yakılmak suretiyle yok edilmiştir.

İslâm dünyasında araştırmalar yapan Fransız Roshental bir bakıma bu durumu şöyle vurgulamaktadır: “Hiçbir inanç sisteminde, İslâm'da olduğu ölçüde din-ilim uygunluğu ayrılmaz bir biçimde gerçekleşmemiştir.”¹³

¹¹ Bkz.: Necip Asım Yazıksız, *Kitap 10'dan* özetle, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993.

¹² Mehmed Niyazi, *Medeniyet Ülkesini Arıyor* 60, Tuğra Neşriyat, İstanbul, 1991.

¹³ Mehmet Bayraktar, "İslâm ve İlim", Millî Kültür Dergisi, Eylül 1990, sayı: 76, sayfa: 70.

Kitapsız Toplum ne demektir?

Kitapsız toplum olur mu? Aslına bakılırsa her toplumun bir kitabı vardır. Önemli olan toplumun hangi kitaba dayan-
dığı ve kitabın o topluma kazandırdığı değerlerdir. Kitaba
gerçek değer verilmediği, kitap ve okuma ile meşguliyetin,
öncelikleri arasında bulunmadığı toplum kitapsız toplum ola-
rak değerlendirilebilir. Bu manada bir toplumu, “kitapsız”
yapan tek bir kıstas ve ölçü de yoktur. Cemil Meriç, “Her
toplum bir kitaba dayanır. Senin kitabın hangisi?” diye sora-
rarak kültürel alanda ve inanış sistemi olarak da “insan dedi-
ğin bir kitaba bağlı olmalı” fikrini ne güzel ifade eder.

Evet, kitapsız toplum “kitaptan uzak olan”, dogmalara
ve kültürel normlara bağlı kalmaya mahkum, içgüdülerinin
emrinde hareket eden, vizyonun meftûnu olan, aktüelin bu-
lanık ırmağında gelişigüzel akan toplumdur.

Kitapsız toplum, “görüntünün çekim alanına mihlanıp
kalan, mâverâî endişelerden bağımsız, günübürlük yaşama
hevesine kapılan ve varoluşun asıl misyonunu unutup, ar-
zularına sınır çizmeden yaşayan toplumdur.

Kitapsız toplum, her türlü dünyevî ve semavî yasa ve
müeyyidelerden, disiplinli yaşama tarzından, bütün kültür
kaygılarından kopuk bir hayatı yücelten toplumdur. Düşün-
ce derinliğinin, duyarlılık yoğunluğunun yerini, maddi ma-
nası ile ihtişamlı bir yaşama hevesi almış toplum kitapsız
toplumdur.

Kitapsız toplumda, kültür adamı eziktir ve bir köşeye itil-
miştir. Kitapsız toplum, dış ihtişamının, iç sefaleti sarıp örtü-
lediği ve gözden kaçırdığı toplumdur. Kitapsız toplum, kıy-

met ölçüleri, moral değerleri, töresi, geleneği ve kökleri ile ilişkisini kesen; milli ve manevi değerlerine sahip çıkmayan, milli ve manevi hafızasını kaybeden bir toplumdur.

Kitapsız toplum, insan oluşun büyük dâvasını kavrayamamış; hayatla ölüm arasında uzlaşma sağlayamamış toplumdur.

Kitapsız toplumda en asgari muâşeret kurallarına dahi uyulmaz. Kaba ve küstah davranışlar, sansürsüz argo konuşmalar, girişkenlik, medeni cesaret ve açıkgozlülük diye nitelendirilir.

Ölçülü, edepli ve üsluplu yaşama biçimi terk edilir. Cemiyetin her birimine ve sosyal kurumlarına, altta kalanın canı çıksın ilkel yasası hakim olur. Neticede sosyal çözülüş ve çöküş o dereceye varır ki, ülke içinden çıkılamaz bir kargaşaya ve kaosa dönüşür. Unutulmamalı ki, kurt dumanlı havayı sever ve bulanık suda balık avalamak çok kolaydır!..

Kitapsız toplum, dünsüz ve yarınsız toplumdur. Kitapsız toplum, içten içe ruhu kemirilen ve bir gün mutlaka devriliş düşmeye mahkum olan dayanaksız, eğreti bir toplumdur.”¹⁴

Aslında bizim toplumumuz kitapsız bir toplum değildir. Yukarıda anlatılan hususların çoğunun, ne yazık ki hepimizin görüp gözlemediği manzaralardan olduğunu kabul etmemiz de bir hakşinaslık ifadesidir. Kitabımıza ve okumaya tekrar sahip çıkmamızın önünde çok engel yoktur. Olanları aşmak da elimizdedir. Öyleyse diyebiliriz ki kitaba ve okumaya sahip çıkmanın vakti varken gayret edelim. Yoksa geç olabilir.

¹⁴ Bkz.: Olcay Yazıcı, *Kitapsız Toplum* 9-13, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1994.

Kitap kurdu, kitap delisi, kitap aşığı, kitap hastası...

Kültürümüz kitap ile o kadar içli dışlıdır ki kitap ve kitap okuma üzerine dilimize birçok deyim yerleşmiştir. “Kitap kurdu, kitap meraklısı, kitapsever, kitap delisi, kitap aşığı, kitap hastası. Ayrıca yabancı dillerde bibliyoman kavramı vardır. Bibliyoman, kitap hastası, kitaplara hastalık derecesinde ilgi duyan kişi; daha açık bir ifade ile kitap delisi demektir. Osmanlı kültüründeki karşılığı ise “mecânîn-i kütüb” kitapdelileri veya “muhibbân-ı kütüb” yani “kitapseverler”dir.

Şimdi sizi kitap aşıklarının ve kitap severlerin muhteşem dünyalarıyla başbaşa bırakıyoruz:

Kitap âşıkları ve kitap severler

Dil âlimi câhız ve ilim aşkı

Devrin kitap aşığı el-Câhız ilim aşkıyla yanıp tutuşurdu. Kitap almaya para yetiremediği için kitapçı dükkânlarını kiralayıp, geceleri kapıyı üzerine kilitleterek sabaha kadar kitapları mütalâa ederdi. Dilci Câhız’ın ölümü de hayatı gibi oldu. O, etrafını çevirecek şekilde kitapları duvar gibi dizip aralarında oturmayı âdet edinmişti. Hasta olduğu bir sırada kitap ciltleri üzerine yıkılarak ölümüne yol açtı.¹⁵

İbnü'l-Cevzi ve vasiyeti

Büyük alim İbnü'l-Cevzî, ilim ile dolu dolu yaşadığı ömrünün tek anını bile boşa geçirmeyip, bazısı yirmi cildi bulan 340’dan fazla eser vererek, kitap yazmadık hiçbir ilim

¹⁵ İbrahim Canan, *İslam’da Zaman Tanzimi* 163, Cihan Yayınları, İstanbul, 1988.

dalı bırakmamıştı ve yazmış olduğu eserlerinin toplamı ömrünün günlerine bölündüğünde bir güne dört defter (forma) düşüyordu.

İbnü'l-Cevzî, bu ilimlerle içli dışlı geçen ömrü boyunca, bıraktığı birbirinden kıymetli eserleri yazarken kullandığı kalemlerin yontulmasından ortaya çıkan talaşları biriktirip, bu talaşların vefatında gasil suyunun ısıtılmasında kullanılmasını vasiyet etmişti. Bu büyük alimin vefatında vasiyeti yerine getirilerek biriktirdiği talaşlar gasil suyunu ısıtmaya yeterli gelmişti.

İbn rüşd ve kitap okumadan geçen iki gece

Onuncu yüzyılın büyük alimlerinden Endülüslü İbn Rüşd'ün ömrü boyunca kitap okumadan geçen sadece iki gecesini bulunuyordu. Bunlardan biri evlendiği, diğeri de babasının vefat ettiği geceydi.¹⁶

Her ne kadar Ortaçağ, Avrupa için bir karanlık çağ olsa da belirli bir zamandan sonra okumaya başlayan Avrupa'da da kitapseverler çoktur. Hattâ eskikip yıpranmış, lekelenmiş, sözün kısası, ele alınmaz bir hale gelmiş kitapları islah için bir bilim bile meydana getirmişlerdir. Bu bilimin adı "bibliatrique/tıbb-ı kütüb" (kitap tıbbı)'dır.

İngiliz ve Alman kitapseverleri aralarında şöyle bir karar vermişlerdir: "Yatakta okunmayacak; kenarlarına hâşiye yazılmayacak; yeni kitapların yaprakları kesilmeyecek; yapraklar içeri kıvrılmayacak; beş kuruşluk cilt yaptırılmayacak; sayfaları kolaylıkla çevirmek için parmaklar ıslatılmayacak;

¹⁶ İbrahim Refik, "Zaman Şuuru", s. 153, Sızıntı, Mayıs/1990.

yemek sırasında okunmayacak; acemi mücellitlere cilt yaptırılmayacak; kitabın yaprakları parmakla kesilmeyecek; kitaplar kendi halinde bir yere konup açık tutulmayacak; üzerlerine sigara külü düşürülmeyecek; göze zayıflık vereceğinden, okurken sigara içilmeyecek; eski kitapların başlığında bulunan mahkûkât (kazınmış, hakkedilmiş resimler, yazılar) kesilmeyecek; kitabın levhaları üzerine el yazısı yazılmayacak; kitaplara yüz sürülmeyecek; kitap arasında çiçek, yaprak kurutulmayacak; kitaplar kap veya altından tutulmayacak; kitap üzerine aksırılmayacak; sayfalar aralarında bulunan muhafaza kâğıtları koparılmayacak; işe yaramayan kitaplar satın alınmayacak; kitaplar kirli paçavra ile silinmeyecek; kitaplar yemek dolabına ve konsollara doldurulmayacak; çeşitli kitaplar birarada ciltlenmeyecek; hiçbir bahane ile kitabın şekil ve haritaları içinden çıkarılmayacak; kitaplar saç, toplu iğne veya firkete (bir çeşit saç tokası) ile kesilmeyecek; ciltlerde Rusya meşini kullanılmayacak; ayakları bozuk masa veya sandalye üzerine kitap konmayacak; kedi veya çocukların arkasından kitap atılmayacak; dikkatsizlikle açmadan kitapların arkası kırılmayacak; soba ve ateşe pek yakın kitap okunmayacak; gemi veya asma yatakta kitap mütâlaa edilmeyecek; kitaplara rutubet aldırılmayacak. Kitaplar açık iken birbiri üzerine konmayacak ve üzerlerine kâğıt koyarak yazı yazılmayacak, bir de çocuklarımızın çok kullandıkları çıkartma tâbir olunan resimler çıkarılmayacak.”¹⁷

Ciltlerden ayrı düşmüş kitaplar üzerine 1777 senesi Paris kitapçılarından birisi bir zamanlar bir gazete bile yayınlamıştır.

¹⁷ Necip Asım Yazıksız, *Kitap* 99-101, İletişim Yayınları, İstanbul, tsz.

Kitapseverler, kitap delileri gibi kitapları toplamak, edinmek için değil, inceleme ve uzmanlık için alırlar. Bunlar hakkında: “Bu kadar kitabı ne yapacak? Ne vakit okuyacak?” denmez. Bunlar kitap inceleme ve araştırmada pek ziyade melekeli (yetkin) kişiler olduklarından edindikleri kitapların hepsini okuduklarına ve her birisinin önem derecesini bildiklerine emniyet edilmelidir.¹⁸

Eskiden kitabı severdik

Tarih boyunca büyük ve çaplı bir çok insan, kitapla ve okumakla içli-dışlı bir hayat sürmüşler, her biri arkalarında yaşanmaz bir hayat bırakıp gitmişlerdir.

Lâ Edrî'nin şu sözü de onun kitaba olan düşkünlüğünü göstermektedir: “Kitabım yüzüme bakınca gönlüm eğlenir, emdiğim şeker kamışının sütü gibidir. Sakın kitabımı benden isteme. Çünkü bu elimden sevgilimi almak gibidir.”

Hâfız Sehavî'nin (radıyallahu anh) anlattığına göre; 234 senesinde Isfehan'da vefat eden Ebû Eyyûb Süleyman bin Davud eş-Şâzegûnî, büyük hâfızlardandır. Ölümünden sonra onu rüyada görürler ve “Allah sana nasıl muamele etti?” diye sorarlar. “Beni bağışladı.” cevabını verir Şâzegûnî. “Hangi amelinde?” diye sorulduğunda ise: “Isfehan yakınlarında yağmura tutulmuştum. Yanımda kitaplarım vardı. Çatı gibi bir şeyin altına giremedim ve sabah yağmur kesilinceye kadar kitaplarım ıslanmasın diye üzerlerine çömeliverdim. Allah da bu yüzden başkaları arasında beni de bağışlayıverdi.” cevabını verir.¹⁹ Her ne kadar kıssa da olsa ibret alınacak bir özellik arz eden bu olay, kültürümüzde ki-

¹⁸ Necip Asım Yazıksız, *Kitap* 101 ve 104'den özetle, İletişim Yayınları, İstanbul, tsz.

¹⁹ *Sur dergisi*, s. 26, Eylül, 1993.

taba verilen değeri anlatması açısından önemlidir.

Kitap okumanın ne kadar ehemmiyetli olduğunu anlamak ancak okuyan insanların anlayabileceği bir şeydir. Nitekim James Howell “Dünyayı yöneten, kalem, mürekkep ve kâğıttır” diyerek bir bakıma bu gerçeği ifade etmiştir.

İlim o kadar değerlidir ki onun anlatılacağı ve aktarılacağı kimseler özenle seçilmelidir. Nitekim Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: “İlim talebi her müslümana farzdır. İlimi, ona lâıyk olmayan kimseye öğretmek, domuzun boynuna mücevherler, inci ve altınlar takmak gibidir.”²⁰ Bu hususta Hazreti Mevlânâ'nın, “Hamuru bozuk olana ilim öğretmek, yol kesicilerin eline kılıç vermekten farksız; hatta sarhoşun eline kılıç vermekten de beterdir. Mal ve mevki gibi ilim de mayası bozukların elinde fitne ve fesat aletidir.”²¹ sözü de kayda değerdir.

Kendi kültürümüzün tarihi köklerine inerek kitap anlayışlarını aktarmaya devam edelim. Endülüs hükümdarı El-Hakem, kitap satın almak üzere memleketlere tüccarlar göndermekte ve -henüz tanımadıkları kitapları satın alıp Endülüs'e getirmeleri için- tanımadıkları bu tüccarlara bol miktarda para tahsis etmekteydi. el-Hakem, Ebü'l-Ferec el-İsfahânî'nin Kitab'ül-Eğâni isimli bir kitap yazmakta olduğunu duyduğu zaman, derhal eserin müellifine saf altından 1.000 dinar yollayarak kitap piyasaya çıkmadan elde eder.

Hem Harun Reşid Ankara'yı zaptettiği zaman, hem de

²⁰ Münavi, *Feyzu'l-Kadir* 4/268, *Deylemî*, *Firdevs* 2/437.

²¹ Mevlânâ, *Mesnevi*, Nahifi Tercümesi, *Dördüncü Kitap* 56, Hazırlayan: Amil Çelebioğlu, Sönmez Yayınları, İstanbul, 1969.

Me'mun Bizans İmparatoru III. Michel'e karşı zafer kazandığında, savaş tazminatı olarak eski el yazmalarını istemişlerdir.²²

İbn Teymiye, beline kadar uzanan örgülü saçları ile gece kitap okumaya başlamadan önce, saç örgüsünün bir ucunu arkasında bulunan duvardaki çiviye asıyordu. Böylece kitap okurken uyuyup başı önüne düşerse gerilen saçları canını acıtarak uyanmasına sebep oluyordu; sabahlara kadar kitap okumaya çalışıyordu.

Sekiz yıllık kısacık saltanatına kıtalar fethini sığdıran koca Sultan Yavuz Selim, Mısır seferinde yanında üç katır yükü kitap götürmüştü. Şehzadelik döneminde üç saate indirdiği uykusuyla günde sekiz saatini kitap okumaya vermiştir. Evet, Yavuz Sultan Selim Han bazı geceler sabahlara kadar okur, gözleri kan çanağına dönerdi. Yavuz Sultan Selim'in dostu Hasan Can diyor ki: "Gözünden hiç kitap gitmezdi. Daima okurdu, uykuya ve yemeğe rağbet etmezdi."

Müfessir Seyyid Kutup, günde ortalama 10 saat okurdu.

Muhyiddin İbn'ül-Arabî de şöyle der: "Hayatımda kitap gibi, cübbenin yeneine sığabilen bir bağ, kucakta taşınabilen bir bahçe; ölümlerle konuşan ve dirileri konuşturan bir şahıs görmedim. Ancak seninle birlikte yatıp kalkan ve sadece senin hoşlandığın şeyleri konuşan, sır sahibinden daha fazla sır saklayan, emanet sahibinden fazla da emaneti muhafaza eden uysal bir dost başkaca var mıdır?.. Onun kadar iyilik sever bir komşu, insafı bir dost, itaatli bir ar-

²² Kibar Ayaydın, "Kitap ve Okuma Ufku", *Kitaba ve Okumaya Dair* 66, Işık Yayınları, İzmir, 2005.

kadaş, mütevazı bir hâldaş, bıktırıp usandırmayan, kötülük yapmaya imkan vermeyen, kavgadan uzak tutan ve kıtâlden alıkoyan birisini tanımıyorum.”

Zemahşerî ne güzel der: “Kalemlerin kağıtlar üzerindeki cızırtıları, düğâh²³ ve uşşak makamlarından daha tatlıdır.”

Osmanlı’da kitaba ve yazıya verilen değer

Osmanlı’da kitaplara büyük bir ehemmiyet verilmiş ve hükümdarlar, valide sultanlar, vezirler, paşalar tarafından ilim ve kültür yuvaları inşa edilmiştir. Bunları yaşatabilmek için de zengin vakıflar meydana getirilmiştir. Fatih, İstanbul’u fethedince ilim müesseseleri ve kütüphaneler büyük yeniliklerle yeniden düzenlenmiştir. İlk İstanbul kütüphaneleri içinde Ayasofya, Zeyrek, Eyüp Sultan ve Fatih Kulliyesi içinde kurulan kütüphaneleri saymak mümkündür. Fatih Sultan Mehmet, Eyüp Sultan Camii’ne 2000, Fatih Camii’ne ise 3000 kitap bağışlamıştır. Diğer Osmanlı padişahları döneminde de kitaplara ve kütüphanelere verilen ehemmiyet devam etmiş, yeni kütüphaneler kurulmuş, kurulanlar da zenginleştirilmiştir. İnsanlığın süsü ve kültür hazinesi sayılan bütün bu eserler, ne yazık ki tarih boyunca çok defa tahrip edilmiştir.

Selâtin camilerinden hiçbirisi yoktur ki, tetimmâtından (müştemilâtından, yapılan eklerden) birkaç medrese, mektep ve kütüphanesi bulunmasın. Hattâ adı geçen sultanların izine tâbi olan devlet adamları ve hamiyet sahipleri de birçok medrese ve kütüphane kurmuşlardır.

Osmanlı’da kitaba ve ilme verilen değere bir misal ve-

²³ Türk müzikisinde kendi adıyla anılan ve la perdesinde karar kılan bir makam.

relim: “1044/1634’de Merhum Sultan Murad Han Revan seferine çıkmıştı, 1045/1635’de dönmüş ve içten gelen bir samimiyetle niyet ederek, yönelişini ve kararını şu biçimde düzeltmişti: On yıl kadar devam eden bir müddet, sefer ve hareket halinde geçmişti, nice cenkler ve vak’alar görmüş, hac ve gaza işini tamamlamıştı. “Küçük cihaddan büyük cihada döndük.” sözü gereğince artık bundan böyle aziz canı ilim yoluna yönlendirmek için çaba harcanacak ve kıymetli ömrün geriye kalan kısmı ilm-i şerif tahsiline ayrılacak, mukadder rızık ve tahsis edilen maaş ilim öğrenme yollarına sarf olunacak, diye karar vermişti. Bu niyetle İstanbul’a gelirken Haleb’te ikâmeti esnasında Sahhaf dükkânlarındaki kitapları gözden geçirmişti. Daha sonra ilahî bir ilham ile kitap isimlerini yazmaya başlayan Sultan İstanbul’a gelince, miras yoluyla kendisine intikal eden maldan eline geçeni kitaplara verip büyük bir hırsla ilimle uğraşmaya başlamıştı. 1046/1637’de kendisine bu kitapları mütalaa etmek nasip oldu. Tarih, Tabakat ve Vefeyât kitaplarını tetebbu etmek (incelemek), bu yönde kendisinde mevcut olan tabî bir meyil hasebiyle hoşuna gidiyordu... On sene kadar gece gündüz meşgul olup hadsiz hesapsız kitap gözden geçirdi. Fenlerin ekserisini araştırma imkânını buldu. Bazen, içine bir kitabı gözden geçirme şevki düştüğü için güneşin batmasından doğması vaktine dek mum ışığı altında çalışır dururdu, bundan dolayı kendisine usanç ve bıkkınlık gelmezdi.”²⁴

Osmanlılarda ilim ve sanat erbabına verilen ehemmiyetin bir göstergesi olarak hüsn-ü hat (güzel yazı) ile meşgul olanlara çok hürmet edilirdi. Çoğu Osmanlı büyükleri, ko-

²⁴ Necip Asım Yazıksık, *Kitap* 105 ve 107-108, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993.

naklarına her gün bir hattatı davet ederek Kur'ân-ı Kerim, Buhari (En meşhur ve en güvenilir hadis kitabı) veya Şifâ-i şerif (Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) mucizelerinin anlatıldığı Kadı İyaz'ın meşhur eseri) gibi kitaplardan hiç olmazsa bir-iki satır olsun mutlaka yazdırırlardı. Ve pek çok Osmanlı zengini, hüsn-ü hatla kazanılan parayı, asıl helal para gözüyle bakarak hiç ihtiyaçları olmadığı halde kitap yazıp para kazanırlar ve vefat ettiklerinde (techiz ve tekfin işlerinin) cenaze işlerinin masraflarının bu paradan karşılanmasını vasiyet ederlerdi.²⁵

Kitap delileri

Kitap delisi tabiri aslında kitapsever ve kitaba vurgun olanlar için kullanılır. Çok kitap okuyan birine kitap delisi denebilir. Bunu hemen herkes etrafında test edebilir ve görebilir. Ne var ki “Kitap Delisi” tabirinin daha başka manada kullanıldığını da görmekteyiz. Şu ifadelerden bu tabirin daha çok kitabın maddesine ve antika oluşuna değer verenlerin kastedildikleri anlaşılmaktadır: “Kitap delileri, kitapseverlere benzemezler. Bunlar yalnız kitap toplamak isterler. Bunlarla örneğin posta pulu, kundura, çubuk (tütün içmek için kullanılan uzun ağızlık), suffe, yumurta toplama merakında olanlar arasında bir fark yoktur.

Kitap delileri, kitabın içindekilere hiç önem vermezler. Bunlar kitabın maddi değerine ve nadir oluşuna bakarlar.

Kitapseverler sevgilerini ifrata vardırırlarsa, kitap delisi unvanından kendilerini kurtaramazlar. Örneğin, İngilizler'den Lord (Spencer) bir sene Roma'da eski basmalar toplayarak ne

²⁵ Necip Asım Yazıksık, *Kitap* 56-94, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993.

Vatikan sarayını, ne de Roma'nın yüce ve ünlü olan nadir ve makbul eserlerini temaşa etmeden memleketine gitmiştir (1473). Kitap delileri, kimseye ödünç kitap vermez. Kimse-nin kitabından mütalâa etmez. Kütüphanelere girmezler. D. Alembert heyet (astronomi) kitabı delilerinden birisini nakleder ki, bu zat bu kitabın tek harfini bile bilmez. Ne kendisi okur, ne de kimseye ödünç vermiş. Saint-Simon (1760-1825) anı-larında Kont İstre adındaki bir adamın 52.500 cilde malik olduğu halde okumak bilmediğini belirtir.

Kitap müzayedeleri, kitap delileri için en büyük fırsat-lardandır. Kendisine bir kitabı değiştirmekten kaçınan bir kitap delisine kendisi gibi bir diğeri: “İnşallah, terikenden (mirasının kalanından) alırım!” demiştir.

Kitap delileri kitaplara para vermek ve kitap almak için paralarını ve kendilerini telef edebilirler. Bunlar namusları-nı da tehlikeye koyarlar. İngiliz lordlarından “Sir Edward Ceran” kitap hırsızlığı ile ün almıştır. Bir kere (Nord Cerland) şa-tosunda kitap çalarken hanımı tarafından yakalanmış. Bir kere de Paris'te çeşitli dillerde basılmış bir İncil çalarken ya-kayı ele vererek iki sene hapse mahkûm olmuştur.

Liberi adında bir şahıs o zamana kadar görülmemiş bir şekilde, Paris kütüphanelerinin hepsinden yazma, nadir ki-taplar çalarak yabancı ülkelere satmıştır.”²⁶

“Kitap delisi” tabiri her ne kadar yukarıda özellikleri anlatılan kişiler hakkında kullanılmış olsa da bizim kültü-rümüzde bu tabirden yukarıda anlatılanların kastedildiğini kabul etmek çok doğru olmaz. Zira biz, kitapseverlere de “kitap delisi” deriz.

²⁶ Necip Asım Yazıksız, *Kitap* 109-112'den özetle, İletişim Yayınları, İstanbul, tsz.

Kitap düşmanları

Kitap çok değerlidir. Bu değeri okumamak suretiyle yok etmek büyük bir yanlıştır. Ne gariptir ki tarihte kitabı yakmak yöntemiyle yok edenlere de rastlanmıştır. 1933 Nazi Almanya'sında, muhteşem kitap yakma törenlerinin yapıldığını bilmekteyiz. Ancak sonradan anlaşılmıştır ki: "Kitapların yakıldığı yerde bir müddet sonra insanlar da yakılır."

Pek çok nedenle ileri fikirler taşıyan kitapların çoğu, siyaset, ahlak ve benzeri yönlerden sakıncalı görülmüşlerdir. Bu tür kitaplar, başta kilise, devlet ve çeşitli kurumlar tarafından lanetlenmişler ve yasaklanmışlardır. Bu tür kitapların yazarları da insanları dinsizlik, ihanet ve ahlaksızlığa sürükledikleri gerekçesiyle çok ağır cezalara çarptırılmışlardır. Bu kitaplar arasında yasaklanmayı hak edenler olduğu gibi hiç hak etmeyenler de olmuştur.

Tarih sayfaları arasında kütüphanelerin yakılıp kül edilmesi, hatta büyük bilgin ve düşünürlerin diri diri toprağa gömülmesi de vardır.

Büyük İslam seyyahı İbn Battuta'nın yazdığına göre 1258'de Moğollar Bağdat'da 24.000 ilim adamını öldürmüşlerdi. Moğollar şehirde bulunan kütüphanelerdeki yüz binlerce kitabı çıkartıp Dicle nehrine atmışlardı ve bunların çokluğundan dolayı adeta nehrin önünde bir baraj oluşmuştu. Bunun üzerine Moğollar, ırmağın taşmasından korkup geri kalan kitapları cayır cayır yakmışlardı.²⁷

Çin seddini yaptıran Havanig-No, seddin yapılmasından sonra Çin'deki bilim ve uygarlığın kendisiyle başlamış

²⁷ Ali Mazâherî, *Ortaçağda Müslümanlar* 185, Varlık Yayınları, İstanbul, 1977.

olduğunu göstermek için, devrinden önceki yüzyıllarda yazılmış ne varsa hepsinin yakılıp yok edilmesini emretmiş ve zamanın 400 bilgin ve sanatçısını bir günde diri diri yere gömdürmüştür.

10 Mayıs 1933'te öğrenciler, yahudi dinine mensup yazarlarca yazılmış 25.000 kitabı bir araya toplayıp Berlin Üniversitesinin önünde yakmışlardır. Hatta kaynaklarda, çiseleyen yağmur altında yükselen alevleri 40.000 kişinin seyrettiği anlatılmaktadır. Daha sonra da bu ateşi seyreden 5000 Münih'li öğrenciye şöyle denmiştir: “Alman düşmanı kitapları yakan bu ateş, kalplerinizde vatan sevgisini tutuştursun.”²⁸ Eserleri ateşe atılan yazarlar arasında şu isimler de bulunmaktaydı: Maksim Gorki, Karl Marx, Sigmund Freud, Ernest Hemingway, Troçki, Alfred Adler, Lenin, Albert Einstein...

Fakat kitap yakanların bilemediği bir husus vardı. Hiçbir insan dilediği gibi düşünme ve iman etme özgürlüğünden vazgeçemez. Başkalarının düşüncesi bazı insanların düşündüklerine uymasa da insanları bu zehirlerden uzaklaştırıcı başka tedbirler almak gereklidir. Hatta denebilir ki; kitapları onlardan kurtulmak için yakan mantık, aksine onları daha da meşhur etmiştir. Nitekim kitapları pek çok dillere çevrilenler arasında, kitapları kendi devirlerinde yasaklanan ve lânetlenen kişilerin bulunduğunu görmek bize bu gerçeği fısıldamaktadır.

Yakın tarihimizde yasaklanan kitaplar arasında olan Risale-i Nur Külliyyatı da o kadar yasaklanmasına rağmen en

²⁸ Orhan Öcal, *Kitabın Evrimi* 195-197, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1971.

çok rağbet gören kitaplar arasındadır. Onca mahkemede yargılanıp hiçbir ceza almayan bu kitaplar tabii ki yukarıda isimlerini verdiğimiz yasaklanan kitaplar cümlesi içerisinde mütalaa edilemez. Tarih sahnesinde yasaklanan kitaplar arasında bu külliyattan bazı eserleri görmüş olmamız da kaderin bir cilvesi olsa gerektir.

Osmanlıdan sonra kitaba verdiğimiz (vermediğimiz) ***değer***

1930’lu yıllarda bir kitap âşığı ve sevdalısı olan Peyami Safa, Osmanlıdan sonra memleketimizde kitabın durumunu şu ifadelerle anlatıyor: “Türkiye’de kitap kadar hakarete uğrayan hiç bir mal yoktur. Hamidiye suyu değil, izmarit, kirli paçavra, eski kundura, boş şişe, hatta molozların içinden çıkarılan kırık tahta veya demir parçaları bile, sırasına göre, ham maddesinin tartısından fazla fiyat ve alıcı bulurlar; yalnız kitap, kör olası kitap, adı batası kitaptır ki, yerlerde köpek tersiyle bir hizada, altına bir bez parçası bile yayılmadan pazara çıkarılıyor, ilmine, edebiyatına tabanlarıyla bir sırada yer veren ve kafasının gıdasını ayak altında süründüren bir memlekette kitabın, bakkal dükkânlarında hiç olmazsa bir iki metre yüksekliğe asılan süpürge kadar da haysiyeti kalmamış demektir.

Yeni ve eski harf, büyük ve küçük muharrir, doğu ve batı eseri, telif ve tercüme, yazının, imzanın ve kalitenin her türlü ayak altındadır.

Vatandaş! Bu faciada bir düşman istilâsı kadar korkunç bir tehlike gizlidir. Vatandaş! Büyük felâketler, kitabı yerde sürünen bir milletin bütün kalkınma hamlelerini yok eder. Vatandaş! İyi, kötü, kıymetli, kıymetsiz, telif, tercüme, ne

olursa olsun, bu kitaplardan payına düşeni al, yorganını sat, fakat al, onları yerden kaldır!”²⁹

Kitabımızın ikinci bölümünde yakın tarihimizde kitaba ve okumaya değer vermememizin acı faturasını istatistiksel olarak daha net bir şekilde görmek mümkün olacaktır.

Felaketimizin kaynağı kültür yokluğu

Kültür, bir cemiyetin dil, terbiye, âdet ve san’at gibi duygularından doğmuş, sonra da işlene işlene o toplumun hayat tarzı hâline gelmiş, hemen her parçası çok ehemmiyetli bir kısım esasların bütünüdür. O, bir milletin, kendine has çizgide gelişip yükselmesinde sık sık başvuracağı önemli bir kaynaktır. Yeni nesiller bu kaynağı okuyarak ve okuduklarını da yaşayarak devam ettirirler. Büyük düşünür Cemil Meriç, felâketimizin kaynağının kültür yokluğundan, bunun da kitap okumamaktan geçtiğini şu ifadelerle bildiriyor:

“Okumaktan hangi hakla sözediyoruz? Okuma terbiyesinden önce, çok daha mühim, çok daha acil disiplinlere muhtacız. Böyle bir ruh hâleti içindeki insanlar nasıl, neyi okuyabilirler? Büyük bir yazarın tek satırını anlamaları imkansız.

Kendini yığın haline getiren bir millet payidar olamaz. Tek kaygısı para olan bir yığın yaşayamaz. Düşünceyi küçümsüyoruz. Kitaba harcadığımız parayı, atlar için harcadığımızla kıyaslarsak, yerin dibine girmemiz gerekmez mi? Kitap sevene kitap delisi diyoruz, kimseye at delisi dediğimiz yok, kitap yüzünden sefaletе düşen görülmemiş. At kuyruğunda iflas eden edene. En güzel kitap bir kalkan balığı

²⁹ Peyami Safa, *Tan*, 23 Temmuz 1935.

fiatına. Alan nerede? Umumi kütüphaneler resmi ziyafetler kadar pahalıya mal olsa idi hükümetimizin daha çok iltifatına mazhar olurdu şüphesiz. Kitaplar bileziklerin onda biri kadar etse beyefendilerimizle hanımefendilerimiz arada bir okumak hevesine kapılırdı belki. Birçokları kitabı ucuz olduğu için almaz. Düşünmez ki kitabın tek değeri okunmasındadır. Bir değil birkaç defa okunmasında, çizilmesinde, tanınmasında.

Felaketimizin kaynağı kültür yokluğu. Hayatı anlamadan geçip gidiyoruz. Olgunlaşmak kalbin daha hassas, karnın daha sıcak, zekânın daha işlek, ruhun daha huzurlu olması demek. Harami mağaralarının kapılarının değil, hükümdar hazinelerinin kapılarını açan büyü kitap.”³⁰

Evet, kültürümüzü yaşatmanın, devam ettirmenin ve yeni nesillere iletebilmenin en etkili metodu kitap okumaktır.

3- Kütüphaneler

Kütüphaneler, ilim sanat ve kültür merkezleridir. Osmanlı'dan günümüze intikal eden en önemli miraslardan biri kütüphanelerdir. İslam Medeniyet tarihine bakıldığında görülecektir ki; yeryüzünün yüz akı olan kütüphaneler, paha biçilmez yüzbinlerce ilim hazinelerimizin bulunduğu yerlerdir.

Kütüphaneler aynı zamanda dünyayı imar edip insanlığa hizmet götüren yerlerdir. İstanbul'da bulunan toplam kütüphane sayısı 84'tür. Bunların içinden 14 tanesi çocuk kütüphanesidir.³¹ En azından kendi adımıza düşünelim:

³⁰ Cemil Meriç, *Bu Ülke* 109-110, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.

³¹ Bkz.: Mehmet Emin Gerger, *Tarihten Bugüne İstanbul Kütüphaneleri* 167-169, Cemre Ajans, İstanbul, 1997.

Acaba bulunduğumuz şehirdeki kütüphanelerin yerini biliyor muyuz? Sadece İstanbul’da yukarıda sayısını verdiği kadar ilim hazinesi kütüphane vardır. Yolumuz buralara, buralar olmasa da ilim merkezlerine kaç kez uğradı? Bu, kitaba ve okumaya verdiğimiz değer adına küçük bir muhasebe için iyi bir örnek değil mi?

Şimdi ilim merkezlerimiz olan kütüphanelerimizin tarih boyunca geçirdiği durumlarına kısaca göz gezdirelim:

Ruh ilaçları hazinesi: Kütüphaneler

Mısır hükümdarlarından birisi kütüphanesinin kapısına: “Hazine-i Edviye-i Ruh” yani “Hasta ruhları iyileştirecek ilaçların hazinesi” ifadesini yazdırmıştır. Gerçekten kütüphaneler ruhları hasta olan insanları iyileştirecek ilaçlarla doludur. Hatta bu ilaçlara sahip olmak için herhangi bir doktora gitmeye de gerek yoktur. Neyi nasıl okuyacağını bilen bir insan için kütüphanelerde eşî bulunmayan kitaplar bulunmaktadır.

“İlk medeniyetlerin kurulduğu Doğuda mükemmel kütüphaneler inşa ettirilmiştir. Bu kütüphaneler zaman içinde, kendilerini meydana getiren medeniyetlerle birlikte barbar zihniyetler tarafından yıkılmıştır. Kaderin bir tecellisi olarak yeni medeniyetler ve yeni kütüphaneler kurulmuş, Kur’ân’ın gelmesiyle de Doğudaki kitap sevgisi doruk noktasına ulaşarak günümüzü aydınlatan bir ışık hâlesi şeklini almıştır.

Kâinatın fihristesi olan Kitabımızın okumaya verdiği ehemmiyet çok büyüktür. İlk emrinin de “oku” olması bunun en açık ispatıdır. İlmi, hakikate erişmek için en mühim vasıta kabul eden, okumaya öğrenmeye bu derece ehem-

miyet veren Yüce Kitabı elinde tutan insanlar, ilim öğretecek vasıtalara sahip olmaya çalışmışlar ve bu büyük alâka ve teşvikin ardından kitap sevgisinin ve kitap merakının temelini atmışlardır. Bu durum zamanla paha biçilmez eserlerle dolu kütüphanelerin kurulmasını sağlamıştır.

Öğrenme hevesi ve kitap sevgisi Doğuda, Batıdan en az 8 asır evvel başlamıştır. Kur'ân-ı Kerim'in zuhurundan sonra ilmî müesseseler hızla gelişmeye başlamıştır. Bu müesseseler arasında camiler, çok mühim bir yere sahiptir. İslâm medeniyetinde camiler, yalnızca ibadet ve toplanma yeri olarak kalmamış, birer kitaplığı da bünyelerinde bulundurmışlardır. Umumiyetle vakıf ve bağış yolu ile temin edilen bu kitapların çoğalmasında karşısında cami rafları ihtiyaca cevap veremeyecek duruma gelmiştir.”³²

Kütüphanelerin tarihi, kitabın tarihiyle birlikte gelişim göstermiş ve neticede herkesce bilinen günümüzün modern kütüphanelerine ulaşılmıştır.

Tarihteki meşhur kütüphaneler

Tarihte pek çok şahsî ve umumî kütüphaneler kurulmuştur. Burada öncelikle kişiye özel kütüphanelerden sonra da halka açık genel kütüphanelerden bahsedeceğiz.

Hadis ilminin kurucularından Muhammed bin Müslim ilk hususî kütüphanenin kurulmasında öncülük edenlerdendir.

Meşhur tarihçi el-Vâkidî öldüğünde geride, her birini

³² Yusuf Karaosmanoğlu, “Okuma sevgisini mayalayan dünya”, *Kitaba ve Okumaya Dair* 11-12, Işık Yayınları, İzmir, 2005, Tarihten günümüze kütüphanelerin gelişimi hakkında daha geniş bilgi için bkz.: Orhan Öcal, *Kitabın Evrimi* 261-272, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1971.

iki kişinin zor kaldırabildiği 600 sandık kitap bırakmıştır. Büyük filozof ve astronom Nasuriddin et-Tusi'nin Merağâ'daki rasathanesinin yanında kurulan kütüphanede ise 400.000 kitap mevcut idi. Bu misaller İslâmiyet'in insanları ilme teşvik etmedeki başarısını açıkça ortaya koymaktadır.

Fatih Sultan Mehmet Han en çok okuyan devlet büyüklerindendi. Onun da çok zengin bir kütüphanesi vardı.

Bunların yanısıra kültür tarihimizde genel kütüphanelerin yeri de çok büyüktür.

10. asırda Avrupa'nın en ünlü kütüphaneleri olan Monte Casino ve Roma Papalık Kütüphanesi'nin kitap mevcudu 1.000'i geçmezken, Irak'ın Neced gibi küçük bir kasabasında yaşayanlar, 40.000 ciltlik bir kütüphaneye sahip bulunmakla iftihar ediyorlardı.

“Doğuda kütüphaneler halk kütüphaneleri ve hususî kütüphaneler olmak üzere iki gruba ayrılmıştı. Halk kütüphaneleri; okullara, medreselere ve halka açık olan umum kütüphaneler idi. Tam teşekküllü ilk umumi kütüphaneler içinde en büyükleri şunlardı:

Bağdat'da Abbasi halifesi el-Me'mun zamanında kurulan ve Moğollar tarafından 1258'de 36 kütüphane ile birlikte yakılan yüz bine yaklaşan kitap koleksiyonuna sahip Beytü'l-Hikme Kütüphanesi.

Endülüs Emevi Halifesi II. Hakem tarafından kurulan, içinde altı yüz bine yakın kitap ve bu kitapların künyesinin bulunduğu 44 ciltlik katalog bulunan Kurtuba Kütüphanesi...

Kahire'de 910 yılında kurulan ve içinde 1.600.000 kitap bulunan muhteşem Kahire Kütüphanesi... İslâm dünya-

sında rekor, bir milyon altı yüz bin kitapla Kahire’de, Halife el-Aziz tarafından kurulan kütüphanedeydi. Bu kitaplardan altı bini matematiğe, on sekiz bini ise hikmete dâirdi.

İlme ve ilim adamlarına büyük değer veren Selçuklu Sultanları ve devlet adamları, daha işin başlangıcında, şehirlerde, medrese ve kütüphaneler kurmuşlardır. Selçuklu Veziri Nizamü’l-Mülk’ün, kütüphanelerin teşekkülünde büyük gayretleri olmuştur. Selçuklular işi o derece ileriye götürmüşlerdir ki kervansaraylarda dahi yolcuların istifadesine sunulan kütüphaneler teşekkül ettirmişlerdir.

İslâm ülkeleri 10. asırdan itibaren edindikleri bilgiler ve ilim sahasındaki icatlarıyla Batıya tesir etmeye başladılar. Latince kaynaklı olan “Işık doğudan gelmiştir.” atasözü 18. asra gelinceye kadar süren devreyi kapsar ki bundan kültür ve medeniyetin ilk beşiğinin Doğu (İslâm dünyası) olduğu hükmü ortaya çıkar. Fakat ne yazık ki bu üstün ve parlak durum sonraları tersine dönmüştür. Fransız oryantalist Charles Mismere, “Soirees de Constantinople” adlı eserinin 220. sayfasında bu durumu çok güzel ifade ediyor: “Şu Müslümanlar dinlerini bıraktıkları için gerilemişlerdir. Avrupalılar ise, dinlerini bıraktıkları için ilerlemişlerdir. Batı dünyasını, skolâstik kilise zihniyeti ile gömüldüğü karanlıktan kurtaran ve onların ancak asırlar sonra alıp uygulama safhasına koyarak, bugünkü medeni seviyeye gelmelerini sağlayan hiç şüphesiz ki Doğunun okuma, öğrenme, yazma ve öğretme hasletlerinden azami derecede faydalanmaları olmuştur.”³³

³³ Yusuf Karaosmanoğlu, “Okuma sevgisini mayalayan dünya”, *Kitaba ve Okumaya Dair* 13-14, Işık Yayınları, İzmir, 2005.

Bağdat'a 891 yılında gelen bir seyyah, şehirde yüzden fazla mahalle kütüphanesinin bulunduğunu yazmıştır. Onuncu asırda, Endülüs'te Halife el-Hakim'in kurduğu kütüphanede kitap sayısı yarım milyonu buluyordu. Kıyaslama olsun diye bir örnek sunmak istiyorum: Çok bilgili ve kitaplara düşkün olduğu için "Âlim Charles" diye şöhret kazanan Fransa Kralı Charles, kurduğu kütüphaneye koyacak 900 kitabı zor bulmuştu.

1171'de Fatımî saltanatı sona erdiğinde, Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin kâtibi Kadı el-Fadl'a yüz bin civarında kitap düşmüştü. Diğer kitaplar ise müzâyede yoluyla satılmaya başlandı ve tarihin bu en büyük açık artırması tam on yıl sürdü.

Samanoğulları'nın saray kütüphanesi, orada çalışan İbn Sina'nın anlattığına göre, birbiri üzerine konulmuş sayısız rafların bulunduğu bölümleriyle başlı başına bir saraydı. Her bölüm ayrı bir ilme ayrılmıştı. Din ilimleri, matematik, astronomi, kimya, hukuk, şiir, filoloji vb. Ayrıca bu kütüphanenin, kitapların konularına göre tasnif edildiği mükemmel bir kataloğu vardı. İbn Sina, hiç kimsenin hiç bir zaman göremediği kitapları burada gördüğünü söyler.

Netice olarak tarihimizde kütüphanelerin büyük bir yerinin olduğunu söylemek mümkündür. Fakat tarih boyunca kitaba, kütüphaneye ve okumaya verdiğimiz değer ne kadar azaldıysa hem toplum hem de devlet olarak değerimiz de o oranda azalmıştır. Bunu üzüntü veren bir gerçek olarak kabul etmek durumunda bulunuyoruz.

İKİNCİ BÖLÜM
OKUMAK

OKUMAK

1- Okumak

Okumak öğrenmek demektir. Okumak ilim demektir. O, anlama gücünü geliştirmek demektir. O, hayatın belli bir kesiminde başlayıp ve biten bir etkinlik değildir. Bütün bir yaşam boyunca sürüp gider. Okumak aynı zamanda insanları yönetebilme gücüdür de. Okuma, bilgisizliği ve yanlış inançları yenen tek güçtür. “Okuma tutkuların en soylusudur.” O, insanın kendini tanımasıdır. Okuma, insanların birbiriyle olan ilişkilerini yönlendirir. Okumayı bilmeyenler çoğu kez nasıl davranacaklarını da bilemezler.

Okumak insana niçin yaşadığını öğretir. O bazen ağlatır, bazen güldürür. Ama her hâlükârda insan olduğunu hatırlatır. Okumak insana kendi iç dünyasını açar. Okumak insanın küçük dünyasının sınırlarını genişletir, onu kutlu insanlarla buluşturur, onların nasıl “kutlu” olduklarını fısıldar ve onlar gibi olmanın yollarını gösterir.

Bu yüzden okumak gerek: İnsanı, Kur’ân’ı ve kâinatı...

“Okumak bir yolculuktur. O, uzun keyifli bir yolculuğa çıkmak gibidir. Önce bir menzil, bir güzergâh belirlenir. Yola çıkılır. Her adımda, her ilerlemede yolcunun aşkı büyür, heyecanı artar. O, giderek yolu da menzili de unuttur. Sadece yürür, belki yürüdüğünü bile farketmeden. Nice güzel yerler, güzel şeyler görür. Gördüklerini coşkusuna, bilgisine katarak ilerler. Kitap sayfalarında gezer bütün dünyayı. Bilgilerle, krallarla kimileyin yoksullarla, sefillerle tanış olur. Bilgisini artırarak, düş toplayarak, düşünce kovalayarak, sezgi gücünü zenginleştirerek bu yolculuk sürer gider.”³⁴

“Okumak; içimizdeki ve dışımızdaki meçhul alemi anlamak, kafasını ve kalbini kaybetmiş etten robotlar tarafından hakikatin önüne dikilen barikatları aşmaktır. Işıklı, ölçülü, ökçeli düşüncelerle sığda kürek çekmekten kurtulup sonsuza açılmaktır. Zihni, hayatı örselemeden öne çıkarmak, benliğimizi bulmamızı engelleyen “ben”imizi susturmaktır.”³⁵

İki ruh arasında âşıkâne bir mülâkat

Büyük mütefekkir Cemil Meriç okumayı: “İki ruh arasında âşıkâne bir mülâkat” olarak anlatır. Meriç’e göre kitap: “Meçhule açılan bir kapı”, okuma ise: “İçimizdeki meçhul âlemin kapılarını açan bir anahtar”dır. Ancak önce bu anahtarın elde edilmesi ve daha sonra da işlevinin bilinmesi şarttır.³⁶

³⁴ Necmettin Evcı, *Harman Dergisi*, sayı: 44, Haziran 1996.

³⁵ Durdu Şahin, *Kültür Dünyası Dergisi* 45-46.

³⁶ Cemil Meriç, *Bu Ülke* 111-113, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.

Yine Meriç'le devam edelim: “Okurken araştırmaya çıkacağınız maden: Yazarın düşüncesi veya niyeti. Araçlarınız: Zekâ ve bilgi. Kayayı kıracak, madeni eriteceksiniz. Önce kelimeyi fethedeceksiniz, sonra heceleri, harfleri.

Bir aydın yabancı dil bilmesede olur, çok kitap okumasına da ihtiyaç yok. Yeter ki ana dilini gerçekten bilsin. Kelimeleri şecereleriyle tanışsın. Asil olanları âdilerinden ayırsın. Karanlık kelimeler vardır, anlar gibi vızıldayan kelimeler. Taşdıkları hiçbir düşünce yoktur, kimse tarafından anlaşılmazlar. Ama yine de herkesin ağzındadırlar. Onlar için yaşanır, onlar için ölünür. Hayalimizin rengine bürünürler. Göremeyiz onları, pusudadırlar. Ve bir atılıştta parçalar bizi. Dilimizin her kelimesi başka bir dilden gelmiştir. Nice ülkeler dolaşmıştır bize gelinceye kadar. Ciddi olarak okumak isteyen Yunan alfabesini öğrenmeli. (Ruskin İngilizlere söylüyor bunu) Her dilden lügatlar bulunmalı kütüphanenizde. Okuduğunuz metinde hiçbir karanlık kelime kalmamalı.”³⁷

Okumak yerlerin ve göklerin kitabına çağırmaktır

“Okumak bir çağırma ve çağırılıştır; bir davettir. Okunan şey bir davetiyedir. İnsan bir davetle doğar. Doğum, bir davete geliş, bir gönderilidir. Dünya ise bir davet yurdudur. Dünyaya doğuş, bu davete katılıştır. Dünya bir düğüne hazırlık yurdudur. Düğün için gerekli çeyizi hazırlama yeridir dünya. Düğün elbiselerini, kurulacak evin malzemelerini tedarik edip hazırlama yeridir. Bunun için değil midir ki Mevlana, ölüm için düğün gecesi diyor. O düğüne davet şuru

³⁷ Cemil Meriç, *Bu Ülke* 108, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.

içinde hayat sürmüştür. Herkese bu davet şuuruna hazır olmayı hatırlatıp öğütlemiştir. Bu dünyada düğün vaktine, yani ölüme kadar verilen süre, düğün için okuma, konuşma ve yazma ile geçer. Bunların hepsi düğünden sonra verilecek deftere kaydedilecektir.

Herkesin okuması, konuşması ve yazması farklıdır, defterleri de farklı olur. Ortak okumalarla bu farklılıklar bir bütünde birleşir. Bu bütün, ortak bir kültür ve medeniyeti doğurur. Her medeniyetin de ortak bir kitabı vardır. Bütün okumaları bu kitap besler ve yönlendirir. Çağrılarının ana kaynağı odur.

Okumak, çağırmaktır; göklerin ve yerlerin kitabına çağırarak. İçten ve dıştan çağırarak... İç çağrı, ruhun kendisine dönüktür. O, yani ruh; kendi maiyyetini, yani aklını, kalbini, hayal ve hâfızasını, vicdanını, bütün derûnî kabiliyetlerini devamlı çağırarak, böylece düğüne hazır tutmakla görevlidir.”³⁸

Okumak en güçlü ilim vasıtasıdır

İlim okuyarak, görerek ve dinleyerek öğrenilir. Acaba bu vasıtalarından hangisi en güçlüdür? İşte cevabı:

“İlim, varolmak için gerçekleştirilmeye mahkûm olduğumuz terakkî için şartsa, ilim için de okumak şarttır. Evet okumak, ilmin ilk ciddî adımı, altın anahtarıdır. “İnsan görerek, dinleyerek de ilim elde edebilir” gerekçesiyle yapılacak itiraz pek hafif kalır. Zira okuma yoluyla alınacak ilimde sistem ve kolaylık; devamlılık ve çeşitlilik gibi rakipsiz avantajlar mevcuttur.”³⁹

³⁸ Mehmet Erdoğan, *Sızıntı Dergisi*, Nisan 2004, yıl: 26, sayı: 303.

³⁹ İbrahim Canan, *Okuma Yazma Seferberliği ve Öğretim Siyaseti* 34, Cihan Yayınları,

Okumayan canlı kalamaz

Hayat, çocuklukta bir tomurcuklaşma; gençlikte metafizik gerilim; ihtiyarlıkta dostlara kavuşma arzusuyla hep canlı kalmanın adıdır. Hayatın hangi devresinde olursa olsun, insanın bir şeyler üretmesi, devamlı aksiyon halinde bulunması, hep onun okuması ile doğru orantılıdır. Her zaman bir hamle, atılım ve aksiyon içinde olmak kitap okumaya bağlıdır.

Evet, Sahabe Efendilerimizden bu yana tarihimize isimlerini altın harflerle yazdıran büyüklerin kutlu hayatlarını okumakla, onların hayatlarındaki altın tabloları öğrenmekle ülfet ve ünsiyetlerin boğucu atmosferinden kurtulmak mümkündür. Aynı zamanda dünyanın câzibedar güzelliklerinden kurtulmak ve okuduğumuz hakikatleri onlara samsamış gönüllere ulaştırmak için gereken dinamizmi de yine ancak okumakla elde etmek mümkündür.

Şimdi, kitap okumanın insanı yenileyip eskimekten koruduğunu anlatan şu ifadelere kulak verelim: “Herkes kendine ‘Kitap okumak mecburiyetinde miyim?’ sorusunu sormalıdır. Çünkü kitap okumak, sadece boş zamanları değerlendirmek veya hoşça vakit geçirmek için gerçekleştirilen bir iş değildir. Okumak ama bir şey için okumak... O şey ne? Okuyucunun durduğu yer ve referansları bu “şey”i belirler. Ben mümin insanlar için bu şeyin, “Yaratan rabbinin adıyla oku!” (Alak, 96/1) buyruğunun işaret ettiği yer olduğunu düşünüyorum.

Bu soru, aynı zamanda bizi kitap okumanın bir gaye mi

yoksa vasita mı olduğu noktasına da taşıyor. Dikkat ederseniz; sorular, bizi bir yere götürüyor ve bir arayışa zorluyor. Bu sebeple diyebiliriz ki kitap okumanın uzağında yaşayanların soruları yoktur; daha çok, basit bir hayatın, insanın önüne çıkardığı ihtiyaçları aşmanın hay-huyu içinde yaşarlar; yaşayıp giderler ama geride bir şey bırakmadan ve ötelere de bir birikim taşımadan... Kitap okuyucusunun zihni ise, hep sorularla doludur; bu sorular onu yeniler ve eskimekten korur. Kitapla büyüyenler, zamanı yeni şeylerle dokurlar; zamanın içerisinde bir iz bırakır ve gidecekleri yere bir şeyler götürürler.”⁴⁰

Bir başka açıdan okumak

İnsanın kendini ve kâinatı tanımmasının belki de en temel şartı okumaktır. İnsan iyi bir öğrenim sonucu hayata hazırlanır ve diğer insanlara faydalı olur. Ancak insan hayata hazırlanırken mutlaka çift yönlü düşünmek zorundadır.

Mesela bir üniversite öğrencisinin öğrenimini tamamlayana kadar on beş yıl öğrenim gördüğünü düşünürsek insanın dünya hayatına hazırlanması için oldukça uzun bir süre geçtiğini söylemek mümkündür. Dünya hayatından başka bir de bize Rabbimizin bildirdiği bir hayat vardır ki bu ahiret hayatıdır. Ahiret hayatında ne ile karşılaşacağımız, tamamıyla bizim dünya hayatında yaptıklarımızla ilgilidir.

Şimdi bir sualle devam edelim: İyi bir hayat için ilim öğrenme gayretindeki bir kişi, ahiret aleminde kendine dünyadakiler ile kıyaslanamayacak kadar çok faydası olan ilimle-

⁴⁰ Nihat Dağlı, *Sızıntı Dergisi*, sayı: 224, Eylül 1997. Ayrıca bkz.: Nihat Dağlı, *İnsanı Kitaba Çağırarak*, Kaynak Yayınları, İzmir, 1996.

ri öğrenmede acaba ne kadar iştıyaklı olmalıdır? Evet, bir mü'minin bu konuda kendini mutlaka hesaba çekmesi gerekmektedir. Madem insan orada hesap verecektir. Öyle ise dünya hayatı için ilimde gösterilen gayret, en azından ahiretini ilgilendiren hususları öğrenmede de gösterilmelidir. İşte bunun için mümin dinini mutlaka çok iyi öğrenmelidir. Evet ölüm haktır ve ne zaman geleceği belli olmadığından herkes için çok yakındır. Ahiret hayatına da en azından dünya hayatındaki kadar hazırlıklı olunmalıdır ki sonuç ziyan olmasın. Bu hazırlığın birinci basamağını da ötede herkese faydası dokunan hal bilgilerini öğrenmek ve okumak oluşturur.

Öğrenmenin en kolay yolu: Okumak

Öğrenmenin en kolay ve en ucuz yolu 'okuma'dır. Öncükilerin çok uzun zamanlarda ve pek büyük bir masrafla öğrendikleri şeyleri kitaplardan öğrenmek çok akıllıca değil midir? Nitekim bir kimya müessesesi bir deney için 25.000 mark harcamış, sonradan ihtiyaç duydukları bilginin çok ucuza satılan bir kitapta olduğunu görmüşlerdir.

Tarih boyunca şimdiye kadar pek çok icad ve keşif yapılmıştır. Bunları gerçekleştiren kişiler kendilerine gereken bilgileri hep kitaplardan almışlardır. Mesela Elektrik ilminin babası sayılan Faraday bir kimya kitabından etkilenmiştir. Tren frenlerinin mucidi Westinghouse icadında kendine gereken bilgileri "The Livingage" adlı bir dergide bulmuştur. Alexander Graham Bell, telefon icadı fikrini, Alman yazar Helmholtz'un sesleri anlatan bir eserinden almıştır. Henry Ford otomobil yapma fikrinde bir ziraat dergisinde yayınlanan Fransız bir yazarın makalesinden esinlenmiştir.

Unutmayın, Herbert N. Gasson'un dediği gibi "okumaya ve öğrenmeye ayrılan zaman daima kendisini öder."

Okuma erken yaşta başlamalı

Kitap okumaya erken yaşta başlamak gerekir. Hiç şüphesiz kitap okumanın genç yaşta yapılması gerekmektedir. Zira ileri yaşlarda öfke, nefret, düşmanlık, insan tabiatının bir parçası haline gelmekte ve insanın mânâya karşı yönelmesine engel olmaktadır. İdeal bir gençlik, vatanına milletine sahip çıkacak nesiller ancak bu yönlendirmenin kendilerine erken dönemlerde yapıldığı insanlar arasından çıkacaktır. Toplum olarak muasır medeniyeti yakalamamız bir bakıma buna bağlıdır.

Okumanın yaşı yoktur

İnsan okumakla olgunlaşır. Okudukça ondaki kemâlât (olgunluk) artar ve susuz kalan birinin içtikçe daha çok içmeye çalışması gibi, okuma şuuruna eren bir kişinin okudukça daha ne kadar öğrenmesi gereken şeyler olduğu ortaya çıkar ve okumaya devam eder. Her okuduğu kitap insana daha da okuması gerektiğini öğretir. Dolayısıyla okumak bir hayat boyu devam eder. Şimdi sizi okudukça okuyan, kitap aşığı insanların hayat kesitlerinden birkaçı ile başbaşa bırakalım:

Büyük alim Hammad er-Râvî'ye: "İlimle meşguliyete doymayacak mısın, artık yetmez mi?" dediklerinde şu cevabı vermiştir: "Ne yapalım, var kuvvetimizi harcadık, ilmin nihayetini bulamadık. Dağın birini geçince, başka bir dağ çıktı karşımıza."

İhtiyar olduğu için ilimden sıkılan ve ‘bu yaşta bize okumak yakışır mı?’ diyerek utanan amcasına Abbasi halifesi Memun şu cevabı vermiştir: “İlim talebesi olarak ölmen, cehalete kanaat ederek yaşamandan daha hayırlıdır.”

Yine bir mana büyüğü, ilim için yaşının büyük olmasından utanan bir ihtiyara şu ikazı yapmıştır: “Ömrünün sonunda, ömrünün evvelinden daha faziletli bir halde olmaktan mı utanıyorsun?”

Yetmişinden sonra yeni bir dil öğrenmeye başlayan okuma delisi bir zata ihtiyarlık yaşını sorduklarında, “Aklî melekelerimiz yeni tecrübeler keşfettiği sürece insan genç sayılır” cevabını vermiştir.

Astronom Laplace 78 yaşında öldüğünde hâlâ işinin başında olduğunu söylemiş ve son sözü de şu olmuştur: “Bildiklerimiz hiçbir şey. Bilmediklerimiz ise muazzam...”

75 yaşında ölen ve ilk İngiliz lügatını yazan Samuel Johnson, ölümünden birkaç yıl önce Hollanda dilini öğrenmeye başlamıştır.

İmam A’zam’ın talebelerinden Ebû Yusuf’un hayatından şu kesit büyüklerin nasıl büyük olduklarını anlatması açısından gayet önemlidir. Ebû Yusuf, vefatı anında bayılmış ve gözlerini yummuştu. Neden sonra gözlerini açtı ve başında durana ilmî bir mesele sordu. O da, “Şimdi mesele halletmenin zamanı değil, biraz istirahat eyle.” deyince ona şu cevabı verdi: “Keşke ilimle meşgulken gelse bana gelecek olan. Ben de öylesine bir meşguliyet içindeyken gitsem öbür tarafa...”

İslam’ı derinlemesine yaşayan mutasavvıflar için “ibnü

vaktihî” yani “ânını yaşayan insan” demişlerdir. A. Carrel da, “Yarın diye bir şey yoktur” derken değişik bir şekilde aynı hakikati ifade etmiştir. Evet insan sürekli bu gününü düşünmelidir. Boşa geçen, kalbine, aklına ve ruhuna fayda veremeden geçirdiği zamanlarına üzülmalıdır. İçinde bulunduğu ânı değerlendiremeyenler için bugün yok, hep yarın vardır. Yaparız ve ederiz diyenlere en güzel cevap: “Şimdi değilse ne zaman?” olmalıdır. Evet “yarını bugünle satın al” diyen ne güzel demiştir.

Bu ifadeleri Tâbiîn’in büyüklerinden Katâde b. Diâme’ye ait şu hatıra ile bitirelim. O, hayatı boyunca durmadan öğrenme çabası içerisindeydi. Onun talebelerinden Matar el-Verrak bu durumu şöyle ifade eder: “Katâde vefat edinceye kadar öğrenci (müteallim) olmaya devam etmiştir.”⁴¹

Eskiden okurduk

Kendileri ile övündüğümüz, yaptıkları ile neler yapabileceğimizi gördüğümüz ecdadımız, hayatları boyunca hep kitap ile meşgul olmuşlar, sürekli okumuşlar ve bu şekilde isimlerini tarihe altın harflerle yazdırmışlardır. İşte buna ait misaller:

İbn Cerir 86 yıl yaşamıştır. Bundan 40 yılını hergün 40 yaprak (80 sayfa) yazarak geçirmiştir. Bütün ömrüne eserlerinin yapraklarını taksim edince her güne 14 yaprak (28 sayfa) düşmekteydi.

63 yaşında vefat eden Fahreddin er-Râzî, geriye 200 eser bırakmıştı. O’nun yazdığı kitapları yığsak başımızı aşar.

⁴¹ Suyutî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ* 5/275, Müessesetü’r-Risâle, Beyrut, 1413.

Sadece tefsire dair yazdığı eser 12 bin sayfadır. Çocukluğu dahil her gün 15-20 sayfa yazmış olması gerekiyor. Çok defa sofraya oturduğunda bir yandan yemeğini alır, öbür yandan kitap okurdu.

El-Leknevî 39 yaşında vefat etmesine rağmen eserleri 110'dan fazlaydı. Hindistan'lı Mevlânâ Eşref vefat ettiğinde eserleri 1000'den fazlaydı. İbn Hazm 400 cild eser, İmam Beyhakî ise 1000 cüz eser (1 cüz 30 sayfa) geriye bırakmışlardı. İbn Asâkir 70 yaşında vefat etmiş olup eserleri 50'den fazlaydı. Onun yazdığı eserlerden sadece biri olan Tarih-i Dimeşk 80 ciltten oluşmaktadır.

Hanefi mezhebinin kurucusu, çağının yetiştirdiği büyük insan İmam-ı Azam Hazretleri Kur'ân-ı Kerim'den ve Peygamberimizin sünnetinden beş yüz bin meselenin hükmünü çıkartıp dört bin fetva vermişti.⁴² Tabii ki bu kadar çalışma okuyarak ve okuduklarını değerlendirerek mümkün olabilmektedir.

İmam Malik hazretleri tuvalette geçen zamanına bile acıdığı için üç günde bir def'i hacet edecek şekilde az yerdi. "Yeme, içme ve uyku ihtiyacı olmasaydı da, bütün zamanımızı ilimle ve ibadetle geçirseydik" derdi.

Mevlânâ Celâleddin er-Rûmî, gece gündüz okuyor, öğreniyor, ilim dağarcığını dolduruyordu. Asırlarca da gönülleri doldurmaya devam ediyor.

İsmail Hakkı Bursevî, mum ışığında 140 eser yazmıştı. Avrupalılar, "Bu eserler, bir ömre değil, beş ömre sığmaz. Bu kitaplar, 300 yılda yazılamaz" diyorlardı. Misallerini ver-

⁴² Mustafa Kara, *Tekkeler ve Zaviyeler* 15, Dergah Yayınları, İstanbul, 1990.

diğimiz bu dev insanlar okuyarak büyük başarılarla imza atmışlardı.

Meşhur tefsir alimi, Seyyid Kutub, ortalama günde on saat okurdu. O, kendi ifadesiyle “Bu satırların sahibi, ömrünün kırk senesini okumakla geçiren bir insandır” derdi.

Hilmi Ziya ülken, okurken uyumamak için ayaklarını su dolu bir kovaya sokar, sabaha kadar okurdu.

Bu misaller, medeniyet ve kültürümüzün nasıl bir yapı üzerine kurulu olduğunu, bunun karşılığında ne yapmamız gerektiğini anlatan her biri gerçek ibret manzaralarıdır.

Okuma sevdalısı ecdadımızın nurlu yolu nasıl onların yollarını aydınlatmış ise, okuma yeteneğinin gelişmesi ve okuma şuurunun yerleşebilmesi için, toplumun hemen her kesiminde yeni bir “okuma” seferberliğinin başlatılması artık bir zaruret halini almıştır. Böylece hem ecdadımızın açtığı o nurlu yolda yürümek, hem de toplumda güncel konulara; dinî, tarihî, kültürel değerlendirmelere daha geniş kesimlerin katılabilmesi mümkün olacaktır.

Okumak ile yazmak arasındaki münasebet

Yazar olmayı düşünen bir insanın mutlaka çok yazması gerekir. Kabiliyeti olan da olmayan da yazmalıdır. Zira yazma kabiliyeti ancak yazmakla ortaya çıkar. İnsan yazmayınca kabiliyetinin var olup olmadığı bilemez.

Yazmanın yolu değişik şeyler okumaktan geçer. Okunan eserler, bazen birbirine yakın, bazen de birbirine zıt şeyleri çağrıştıracaktır. Önemli olan eli alışincaya kadar yazmaktır. Daha sonra yazılan şeyleri yırtıp atmakta bir zarar

yoktur. Ömer Nasuhi Hoca'nın birkaç tane roman yazdığı ve daha sonra bunları imha edip attığı söylenir.

Bir kitaptan bazı şeyler çıkarıp yazabileceğimiz mülahazasıyla okumak da iyi bir metoddur. İnsan bir eseri her okuyuşunda aklına geleni not etmeli, ister o istikamette veya ters istikamette onun çağrıştırdığı şeyleri yazabilir.

Yazmanın önemli yanlarından bir diğeri de, eseri yazdıktan sonra beş-on defa onu tenkitçi gözle okumaktır. İnsanoğlu hatalarla yaralı olduğundan ve söylediği sözlerin pek çoğunun uzun zaman utangaçlığını yaşadığından, bu hataların en asgarî seviyeye indirilmesi herhalde çok önemlidir.

Ayrıca, yazı yazabilmek için zihinlerin ve dimağların hırpalanmamış olması, ilhamların önünün açık tutulması, gerekli vaktin olması, insanın dolması ve iyi bir teşvik görüp o yola koyulması gibi hususları da göz ardı etmemek gerekir.

Okumaya meraklı olmak

Merak ilmin hocasıdır. Merak etmeyen, bilmediğinden haberi olmayan, cehâlet derdi ve tasası olmayan insan okuyamaz ve öğrenemez. İnsanın içinde bir şeylerin kıpırdanması gerek ki onu okumaya yönlendirsinsin. Bu da merakla olacaktır. Bakın M. Fethullah Gülen Hocaefendi, kendisine kitap okuma merakının nasıl başladığı, nasıl devam ettiği ve bu iştiyakı nereden aldığı sorularına nasıl cevap vermiş:

“Okuma merakınız, ne zaman ve nasıl başladı?”

Çocukluğumdan itibaren babamdan, annemden kaynaklanan, bir okuma merakım olduğunu söyleyebilirim. Okumaya meraklı olunca seçme düşünceniz olmuyor pek, elime

geçen her şeyi okumaya çalışırdım. Rabbim muaheze buyurmasın. Osmanlıca'ya bazıları zor derler; Osmanlıca, Kur'ân'ı okuma, harekeli harfleri okumadan farklı bir şeydir. Ben nasıl öğrendiğimi, nasıl o kadar süratli okuduğumu hatırlamıyorum. Şimdilerde de, elime aldığımda, Latin harfleriyle kendimi sıksam ancak 150-200 sayfa okurum, Osmanlıca veya iyi yazılmış bir Arapça kitabın herhalde 400-500 sayfasını okuyabilirim. Bu okuma merakım, giderek arttı.

Bu yoğunluk hep devam etti mi?

Bu hizmetlerin içerisinde, angarya kabilinden şeylerin altında, şununla, bununla meşgul olup, bazılarının dertlerine deva, problemlerine çare bulmak gibi mülahazalar içine gireceğimiz ana kadar... Yine de çok okumaya devam ediyordum. Roman okumayı çok severdim. Ben bunları açmadan utanırım ama, romanın pek yaygın olmadığı dönemde, medresede Arapça okurken, roman okuyan bir ikinci insan yoktu bulunduğum yerde herhalde. Dersimi yaptıktan sonra, hocalar geldiğinde roman okuduğumu görmesinle diye, Arapça kitabımı dizlerimin üstüne alıp, romanı da o kitabın arasına koyar ve öyle okurdum.

Bu iştihak nereden geliyordu?

... Çocukluğumda, sahabe menkıbeleri, Alevî ustureleri okunurdu bizim evde. Alevi efsaneleri derken Fars Alevileri'ni kastediyorum Ebû Müslim Horasaniler gibi, İslam'ın ilk dönemine ait ustûre (masal) sayılabilecek kitapları çok okudum. Bu kitaplar bir anlamda klasik roman sayılır, diğerleri de modern roman... Derslerimi çalışırken zamana

çok ihtiyaç olmadığından dolayı, işimi yapınca, romanı kitabın üstüne koyup okurdum. Kapı tıklayınca kitapların yerini değiştirdim. Çünkü bir sertlikle karşılaşabiliydim. Daha sonraki yıllarda, 18-20 yaşlarına gelince, biraz daha fikrî, felsefî kitaplara eğilmeye başladım. Darwinizm'in, Evülüsyon'un, Transformizm'in o günlerde yaygın olması, talebelerin ifsad edilmesi söz konusu olunca, bu meseleleri araştırmaya koyuldum. Bazı kitaplar bazılarını açtı ve böylece devam etti. Askerlik döneminde çok huşyar bir komutanım vardı. İskenderun'da karşılaştım. Allah'ın bir lütfu oldu benim için. Birliğin komutanı (makamı cennet olsun), bir mürekkep insandı benim için. Şoförüne diyor ki; "Askeriyeye kıymetli insanlar gelebilir, sen bunları görürsen bana söyle ben himaye edeyim..." Şoförü hâlâ bugünkü gibi hatırımdadır... Ben telsizciydim. Ara sıra gelir şaka yapar, latife yapar, konuşur, gel yanımda dur resim çektirelim derdi. Askerlik bilenler, bir subayın neferiyle konuşmasının çok olağan olmadığını bilirler."⁴³

Evlerimizi kitap okumakla aydınlatabiliriz

Evlerinin ilim ve marifet yuvası olmasını isteyenler evlerinde kitap okumalıdır.

İslam tarihine göz atıldığında Kur'ân ayetlerinin insanlara ilk öğretildiği ve okunduğu yerlerin evler olduğu görülecektir.

Erkam b. Ebi'l-Erkam'ın evi büyük sahabilerin çoğunun İslam'la şereflendiği bir evdir. Mus'ab b. Umeyr, İslâm'ı öğ-

⁴³ Eyüp Can, *M. Fethullah Gülen Hocaefendi ile Ufuk Turu* 98-99, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1996.

retmek üzere gönderildiği Medine'ye geldiği zaman Es'ad b. Zürâre'nin evinde misafir kalmıştır. Mahrame b. Nevfel'in evi Dâru'l-Kurrâ (tamamen Kur'ân öğretimine hasredilen evler) idi. Bedir'den kısa bir müddet sonra Abdullah b. Ümmi Mektum ve Mus'ab b. Umeyr Medine'ye geldiklerinde bu eve misafir olmuşlardı. Habbab b. el-Erett'in ise yine bu evlerden birinde Said b. Zeyd ibn Amr ve Fâtıma bint el-Hattab'a Kur'ân-ı Kerim'i öğrettiği tarihen bilinen hususlardandır.

Özellikle, gençliğinden itibaren ilim ve maarif için çırpınan Bediüzzaman Hazretleri, yazdığı eserlerin pek çok yerinde her bir adamın, hânesinde dört-beş çoluk-çocuğu bulursa kendi hânesini bir küçük Medrese-i Nûriye'ye çevirmesi gerektiğini anlatan tavsiyeleri, evlerde okumanın ne kadar önemli olduğunu bildirmiştir.

Öyleyse evlerimizde okumalı ve ilim yolunda ev içi programlar yapmalı, okumak için çok gayret göstermeliyiz. Evlatlarını yüceliklere erdirmeyi düşünen her anne baba buna özen göstermelidir. Aile içinde okumayı sevimli hale getirmek çocuklara hediye edilecek en güzel miras olacaktır.

Okutan ve ilim öğreten öğretmenlere saygı göstermek gerekir

“Hiçbir insan neşredilen bir ilimden daha hayırlı bir sadaka vermemiştir” buyuran Büyük Öğretmen Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) başka bir defasında da şöyle buyurmuştur: “Ya öğrenen ol, ya öğreten, ya bunları dinleyen, ya da seven... Sakın beşincisi olma! (yani ilme karşı bunla-

rın dışında bir tavır takınma!) Yoksa helâk olursun.”⁴⁴ Bu hadiste geçen “beşinci” kelimesinin manasını Hasan el-Basrî “Bid’atçı, nefsinin hevâsına uyan kişi” diyerek açıklamıştır.⁴⁵

Sahabe Efendilerimizden Ebû’d-Derdâ (radiyallahu anh) şöyle der: “İlim kaldırılmadan ilim öğreniniz. İlmin kaldırılması bilginlerin ölmesiyle olur. Hoca ve öğrencinin sevapları eşittir. İnsanlar iki gruptur: Öğretenler ve öğrenenler. Bu ikisi dışında kalanlarda hayır yoktur!” Yine başka bir defasında O, Şam halkına seslenerek şöyle demiştir: “Bütün sene buğday ekmeği yemenize rağmen size ne oluyor ki meclislerinizde, bu nimetleri veren Allah’ı anmıyorsunuz? Âlimleriniz azalıyor, câhilleriniz öğrenmiyor. Eğer isteseler âlimleriniz sayılarını artırırılar, câhilleriniz de arzu etseler kendilerine ilim öğretecekleri bulurlar. Ruhumu elinde tutan Allah’a yemin ederim ki toplumlar nefsânî arzuları peşinden gitmek ve bu gidişlerini beğenmek sûretiyle helâk olurlar.”⁴⁶

Selçuklu Sultanı Melikşah devrinde de yoksulları, öğretmenleri ve sanatkârları korumak için büyük miktarda ödenek ayrılmıştı. Bu ödeneği fazla gören (zamanın milli savunma bakanı) Tâcu’l-Mülk, Sultan Melikşah’a: “Bu para ordu bütçesine eklense, Bizans surlarını açmak mümkün olur.” deyince Melikşah’ın cevabı şu olmuştu: “Yoksulların ve öğretmenlerin korunması Bizans’ın surlarını açmaktan daha önemlidir.”

⁴⁴ Heysemî, *Mecmau’z-Zevâid* 1/122.

⁴⁵ İbn Abdi’l-Berr, *Camii Beyâni’l-İlm* 1/23.

⁴⁶ Ebû Nuaym, *el-Hilye* 1/213, Dâru’l-Kitâbi’l-Arabî, Beyrut, 1405.

Büyük Selçuklular'ın kurduğu Nizamiye medreselerinin yetiştirdiği ilim adamlarını görenlerden Bizanslı bilgin ve devlet adamı Psilos Kostantinos 1069 yılında şunları söylemişti: “Bağdat'ta kurulan Nizamiye medreselerinde doğan yıldızlar, bir gün Bizans'ın güneşini söndürebilir.” Gerçekten çok sürmemiş, iki yıl sonra Bizans güneşi sönmeye başlamıştır. Bu müesseselerin hız kazanmasında Nizamü'l-Mülk gibi bir devlet adamı büyük rol oynamıştır. Çünkü onun şöyle bir tespiti vardır: “Orduların mızrağı ancak bir mil öteye gider. Eğitim ordusunun etkisi ise yüzyılları kuşatır.”

Okumanın ve ilim öğrenmenin tebliğ ve amelle ilişkisi

Okumak, Allah'ın dinini yaşamak ve anlatmak isteyen herkesin olmazsa olmazıdır. Sadakanın en üstünü, kişinin bir ilim öğrenip sonra da onu müslüman kardeşine öğretmesidir. Bundan dolayı dininin güzelliklerini başka insanlara ulaştırmak isteyen kimseler, kendi dinlerini ve o dinin ihtiva ettiği gerçekleri başkalarına anlatmadan önce, kendilerini, tebliğ ettikleri din adına iyice yetiştirmek zorundadır. Aksi hâlde, bu kimseler için sadece dünya adına değil Âhîret adına da pek çok falsolar yaşanabilir. Bunun sonucu dinini anlatmaya çalıştığı kimseleri hem kendinden hem de dinden ürkütüp kaçırabilir. Böyle yapmakla bir bakıma hem kendisinin hem de başkalarının dünyevî ve uhrevî haklarına saldırıda bulunmuş olur. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Hal böyleyken öyle insanlar vardır ki hiç bir bilgiye, hiç bir delile ve hiç bir aydınlatıcı kitaba dayanmaksızın Allah hakkında tartışır durur.” (Hacc, 22/8)

Kişinin başkalarına ulaştıracağı dini öğrenmenin, onu

anlatan kitapları okumanın ve okuyup öğrendiği hususları yaşamının lüzumuna dikkat çeken M. Fethullah Gülen Hocamızın bu hususla ilgili şunları ifade etmektedir:

“İlim ve tebliğ, aynı hakikatin iki ayrı yüzüdür. Amel ise, her ikisinin de vazgeçilmez şartıdır. Bu üçünü birbirinden tefrik edip ayırmak mümkün değildir. Bildiğiyle amel etme, bildiği şeylere saygının ifadesidir. Rabbini bilen bir insanın, O’na kulluk yapmaması sadece bir saygısızlık değil; aynı zamanda bir vurdum duymazlık, bir körlük ve sağırlıktır. Hele hele îmana hizmet vazifesini yüklenen kimselerin kulluklarında gösterdikleri aksaklıklar, İslâm’a dış cephenin vereceği zarardan daha korkunçtur. Batılıların, İslâm’ı yaşamayan Müslümanları gördükten sonra takındıkları tavır ve söyledikleri sözler, herhalde bu hükme önemli bir delil mahiyetindedir ve böyle bir söz ve beyan hasmın şahadetinin geçerli olduğu bir konudur ve makbuldür.

Müslüman bir İngiliz’e, kendisi Müslüman olduğu hâlde diğer İngilizlerin niçin bütünüyle İslâm’a girmedikleri sorulur. “Halbuki İngilizler siyasetleriyle dünyayı idare etmiş, akıllı insanlardır..” denir. Müslüman İngiliz, hiçbir şey söylemez ve soru sahibini elinden tutup yakınlarında bulunan bir mescide götürür. Mescit düzenli ve temiz olmadığı gibi içinde de görüldüğü kadarıyla ibadete sadece şeklen bağlı kaldığı anlaşılan pekçok insan vardır. İngiliz’in cevabı, işte bu mescidi ve içindeki insanları göstermek olur. Bunun mânâsı şudur: Batılının pratiğe dökülmeyen, hayat hâline gelmeyen dinî, gayr-i dinî sistemlere karşı tavrı bellidir. Zaten biz, ne zaman onların karşısına iç-dış birliğine ermiş, kalb ve kafa bütünlüğünü yakalamış, gönlü Kur’ân’a âşına, amelleri İslâm’a

uygun ve bütün derdi insanlığın hidayete ermesi bir cemaat hâlinde çıkabilmişsek, daha bizden teklif gelmeden onlar hemen İslâm'a girmişlerdir ve gireceklerdir de.

Evet batılı, niçin kendi dinini bilmeyen, Rabbini tanımayan, kitabına âşına olmayan, derme çatma görünümlü bir topluma iltihak etsin ki? O, pratiğe ve Müslümanın kafa, gönül yapısına bakar. Bir âhında binlerce feryat mevcelenen, gecelerinde teheccüt ve dillerinde daima evrâd ü ezkar bulunan, vakit israfını asgarî seviyeye indirebilen ve her anını faydalı işlerde değerlendiren dopdolmuş insanlara önem verir. Eğer İslâm'ı temsil edenler böyle olabilselerdi, batılılar İslâm'a koşarak geleceklerdi; durum aksi olduğu için, netice de aksine tecelli etti ve onlar şimdilik bizden uzaklaştılar.

Özet olarak diyebiliriz ki İslâm, îmanla ameli birleştirip bütünleştiren İlâhî bir sistemdir. O'nun bir tarafında inanca, diğer tarafında da inandığını yapıp aksiyon hâline getirme vardır. Başkalarına ait amel ve ibadetleri anlatma, hikâye etme bir bakıma güzeldir, ibret vericidir; ancak sadece bu kadarla iktifa edip aynı amelleri işlememe ve tatbik etmeme, Müslümanın başkaları üzerindeki müessiriyetini olumsuz şekilde etkileyecektir. İslâm, ne yalnız evliyâ menkıbesi anlatmak, ne de evliyâ menkıbesi dinlemektir. O, onlara ait anlatılan hayatı bizzat yaşamak ve fiiliyata dökmektir. İslâm, îman ve amel demektir. O'nu bu şekilde kabullenmeyenlerin, İslâmî hizmetten bahsetmeleri tesirsiz birer laf-ı güzâftır.”⁴⁷

İrşad ve tebliğ işinin âhireti alâkadar eden bir yönü de Cenâb-ı Hakk'ın bu vazifeyi hakkıyla yerine getirmeyenleri

⁴⁷ M. Fethullah Gülen, *İrşad Ekseni* 98-99, Nil Yayınları, İzmir, 2001.

cezalandıracağıdır. Allah Resûlü (s.a.s) bu durumla ilgili olarak âhirete ait bir tabloyu bizlere şöyle anlatır: “Miraç gecesi bir cemaate rastladım. Onların dudakları ateşten makaslarla kesildiğini gördüm. Onlara kim olduklarını sordum. Bana şu cevabı verdiler: Biz dünyada iken marufu emreder fakat yapmazdık; münkeri de nehyeder ama yapardık.”⁴⁸

“Evet, tablo ortada; irşâd ediyorum derken, kendini unutan ve âleme söylediklerini kendisi tatbik etmeyen insanların durumu işte budur. Bugün, diyalektik yapan değil; bildiğini ve söylediğini yaşayan insanlara ihtiyaç vardır. Evet, kurtuluş ufkumuzda düğümlenmiş ukdeleri ancak bunlar çözebilir. Kitap yüklü bineklerin veya gece gündüz konuşan laf ebelerinin, milletin kurtuluşu hesabına verecekleri hiçbir şey yoktur. Osmanlı yıkılırken kütüphanelerde yüz binlerce cilt kitap vardı. Ama bu kitaplar koca bir devletin yıkılmasına mani olamadı. O kütüphanelerdeki kitaplarla, bir insanın hafızasına istif edilmiş malumatlar yükü arasında keyfiyet açısından hiçbir fark yoktur. Esas olan, bir insanın bildiklerini tatbik edip etmediğidir.

Bir hadîste de bu hususa işarette bulunmaktadır. İki Cihan Serveri (s.a.s) şöyle buyururlar: “Ümmetim için en çok korktuğum, âlimlerin nifakı (sürçmesi), münafıkların da cidalidir (mücadele tavrı takınmaları).”⁴⁹ Evet, alim ikiyüzlülük yapar, münafık da cerbeze ve diyalektikle etrafındakilerini aldatırsa, işte o zaman bu ümmetin sonu gelmiş demektir.

Mürşit ve mübelliğ durumunda olan herkesin bu noktaya çok dikkat etmesi lazımdır. Maalesef irşâd vazifesinde,

⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 3/120, 231, 239.

⁴⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 1/22, 24; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* 1/186.

gerek fert ve gerekse müesseseler olarak çok defa gözden kaçırdığımız en önemli açığımız da işte budur. Allah (c.c)’ın bizlerle olan muamelesini düşünürken, bunu hatırlamada da yarar olacak.”⁵⁰

Ayrıca bildiğini başka insanlara anlatmak da Allah katında çok değerlidir. Sehl İbn Sa’d (radiyallahu anh) Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdıklarını haber verir: “Vallahi, senin elinle ve vesile olmanla bir tek kişiye hidayet verilmesi, senin için kıymetli develerden oluşmuş sürülerden daha hayırlıdır.”⁵¹

2- Okuma Tarihçemiz

Okuma alışkanlığımızın tarihçesi

İçinde yaşadığımız toplum acaba okuyan bir toplum mudur? Bu soruyu üç ayrı dönemi göz önünde bulundurarak cevaplandırmak doğru olacaktır.

Öncelikle İslamiyet’i kabul edinceye kadar olan devirde Türk toplumunun okuyan, okumayı seven bir toplum olduğunu söylemek epeyce zordur. 10. yüzyıla kadar elimizde yazılı metin olarak, (m.s.) 732-735 yıllarında dikilmiş Orhun Âbideleri’nden başka bir şey yoktur. Hatta bu durum Orta Çağ bilginlerinin de dikkatinin çekmiş 11. yüzyılın Endülüs-lü bilgini Ebû'l-Kâsım el-Endelûsî, Tabakâtü'l-Ümem adlı kitabında dünya milletlerini ikiye ayırdığı tasnifinde Türkleri bilimle uğraşmayan milletlerden saymıştır.

İslamiyet’i kabul ettikten sonraki devirde ise az da olsa

⁵⁰ M. Fethullah Gülen, *İrşad Ekseni* 155-156, Nil Yayınları, İzmir, 2001.

⁵¹ Ebû Davud, *İlm* 10; Buhârî, *Ashabu'n-Nebi* 9; Müslim, *Fedailu'l-Ashab* 34.

okuyan, düşünen bir toplumla karşılaşmak mümkündür. Bu devirde kitaba, ilme ve âlime büyük değer verilmiştir. Nizamü'l Mülk, Fatih, Yavuz Sultan Selim gibi devlet büyüklerinin en büyük özellikleri, bazı günler sekiz saate varan okumalar yapmaları olarak dikkat çekmektedir. Bu devirde Mevlânâ Celaleddin-i Rumî, Evliya Çelebi, Kâtip Çelebi gibi çok okuyan aydınlar yetişmiştir.

17. yüzyıldan sonra ise Türk toplumu tekrar okumayan, fazlaca düşünmeyen, bilgi üretmeyen bir toplum haline gelmiştir. Matbaanın Türkiye'ye girişinden (1727) 19. yüzyılın sonuna kadar, basılan kitap sayısı beş bin civarındadır. Bu sayı ancak 20. yüzyılın başlarında 40-45 bini bulmuştur.

Cumhuriyet döneminde 1930-1932 yıllarında bir kitap üç yüz adet basılırsa sevinilirdi. Devrin ünlü gazetecisi Ziyad Ebûzziya 1933'te bir kitaptan beş yüz adet bastığında bunun hayretle karşılandığını anlatır. 1933'te Semih Lütfi, küçük cep kitapları çıkarmaya başlayınca baskılar bine doğru yükselmiştir.

1940-1946 yılları arasında Türkiye'de gazetelerin bile toplam tirajı -2. Dünya Savaşı gibi toplumu ilgilendiren çok önemli bir hadise olduğu hâlde- 30 bin civarındadır. Bu tiraj ancak 1947'de 70 bine doğru çıkar.⁵²

Son yıllarda okuma alışkanlığımız

Son yıllarda yapılan araştırmalar, Türk toplumunun sosyal, ekonomik ve siyasi şartlarında önemli değişiklikler olmasına rağmen, kitap, gazete ve dergi ile arasının iyi olma-

⁵² Fatih Bağcıoğlu, "Okuma Alışkanlığı ve Toplumumuz" adlı makaleden özetle, Sızıntı Dergisi, Nisan 2000/ Yıl: 22 Sayı: 255.

diğını, toplumumuzun okumayı bir alışkanlık ve hayat tarzı haline getirmediğini göstermektedir. Meselâ, Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1993 yılında yaptırdığı bir anket, gençlerin % 61'inin son bir ayda hiç kitap okumadığını, %13,4'ünün ise sadece bir kitap okuduğunu ortaya çıkarmıştır.

Yine yapılan araştırmalara göre, ülkemizde okumaya aday en önemli sınıfı teşkil eden üniversite gençliğinde okuma oranı % 37,1'dir.

1993 yılında yapılan başka bir araştırmaya göre ise, yaz aylarında nüfusu üç yüz binin üzerine çıkan Bodrum'da, 127 kahvehane, 230 içkili bar, 103 kafe-bar, 12 disko, 3 gazino, 2 kumarhane ve sadece 2 kitapçı var. Açıkça görüldüğü gibi Bodrum'da her şey var, ama kitap yok, kitap okuyan yok. Bu misali genelleştirmek her ne kadar doğru olmasa da bir fikir vermesi açısından kayda değerdir.

Üzerinde düşünülmesi gereken bir başka konu da 1973-1975 yılları arasında Türkiye'de 30 bin kitapçının bulunmasına karşılık, bu sayının 1993 yılında üç bin beş yüze düşmüş olmasıdır. Şu an mevcut kitapçılar da sadece kitap satmıyor, kitapların yanında kaset, oyuncak ve kırtasiye satarak ayakta kalmaya çalışıyorlar.

Bir başka ilginç durum ise, 1983'te Türkiye'de 7.180 çeşit kitap basıldığı hâlde, bu sayı 1992'de 6.151'e düşmüştür. Aynı yıl, yani 1992'de çeşitli ülkelerde basılan kitap sayısı ise şöyledir:

Fransa: 37.308, İngiltere: 48.069, Almanya: 64.761, Japonya: 42.217, ABD: 85.121

Günlük gazete satışlarında da Türkiye ile diğer gelişmiş

lkeler arasındaki benzer uçurumlar dikkat çekiyor. Türkiye’de gazetelerin yanında verilen promosyonlara rağmen gazetelerin toplam tirajı beş milyonu bir türlü geçmiyor. Gazete satışları Japonya’da 68 milyonu, ABD’de, 63 milyonu geçiyor.

Japonya’da ayakta kitap okuma alışkanlığı ‘taşiyomi’ adıyla sözlüğe geçtiği hâlde, bizim ülkemizde bırakın ayakta kitap okumayı, evlerde bile kitapların yüzüne bakılmamakta ve kitaplar genellikle vitrinleri süsleyen bir aksesuar olarak kullanılmaktadır.

Hlen (2000 yılı itibariyle) lkemizde 95 kişiye bir kahvehane ve 65 bin kişiye bir kütüphane düşüyor.⁵³

3- Okuma ve Kitap İstatistikleri

Bu bölümde ele aldığımız istatistiksel bilgilerin bazıları güncelliğini korumakla beraber, bazıları da belirli zamanlarda elde edilen verilerden ibarettir. Çalışmamızda bu oranları tam olarak vererek meselenin akademik yönünü beyan etmekten öte, bir fikir vermesi açısından okuma karşısında son yıllardaki durumumuza işaret etmeye çalışacağız.

İstatistiklerle kitap ve okuma karşısındaki rperden hâlimiz

a- Kişi başına düşen kitap ve kağıt miktarı

ABD’de, kişi başına bir yılda düşen kğit miktarı 390 kg, Avrupa’da 90, Türkiye’de ise 20 kg’dır.

ABD’de bir yılda 72.500 çeşit eski Sovyetler’de 58.000

⁵³ Fatih Bağoğlu, *Sızıntı Dergisi*, Nisan 2000, yıl: 22 sayı: 255’den kısaltarak.

çeşit, Japonya'da 42.000 çeşit, Fransa'da 27.000 çeşit kitap okuyucuya ulaşmaktadır. Türkiye'de ise, devlet yayınlarıyla birlikte, bir yılda basılan kitap çeşidi ise sadece 7.000'dir.

b- Bin kişiye düşen kitap miktarı

İspanya'da 170, Almanya'da 2.700, Japonya'da 1.000, ABD'de 12.000, Rusya'da 18.000,

Türkiye'mizde ise bin kişiye sadece yedi kitap düşmektedir.⁵⁴

Bu konuda bir değerlendirmeyi Yavuz Bülent Bakiler'den aktaralım: “On yıl önce, Azerbaycan'da, bir şiir kitabı yüz bin basılıyor ve bir ay gibi bir zamanda tamamen satılıyordu. Şaşırmanız! Olaya bizzat şahit olduğum için yazıyorum: Bahtiyar Vahabzade'nin ‘Payız Düşünceleri’ isimli şiir kitabı, 1982 Azerbaycan'ında tam yüz bin basılmış, 20-25 gün içerisinde kitapçılarda bir tek kitap bile kalmamıştı. Hazar Denizi kıyısındaki bir parkta, birkaç şiir ve nesir kitabını bana imzalayan Vahapzade kahırlandı: ‘En son şiir kitabım olan ‘Payız Düşünceleri’ vallahi bende bile kalmadı. Yüz bin adet basılan ‘Payız Düşünceleri’ galiba 20-25 gün içinde tamamen satılıp bitti!..’ demişti.”⁵⁵

c- Kişinin yıl boyunca kitaba ayırdığı para

Kişinin yıl boyunca kitaba ayırdığı para, Almanya'da 60, İsveç'te 55, Fransa'da 51, ABD'de 50, Japonya'da 48

⁵⁴ İbrahim Ünal, *Kitap Tiryakiliği* 38, Sim Yayıncılık, Ankara, 1999.

⁵⁵ Yavuz Bülent Bakiler, *Mehmet Âkif'in Türkiye İdeali* 11, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1990.

ve İngiltere’de 45 sterlidir. Bu sıralamayı Hollanda, Avustralya, Kanada, İsviçre, İtalya gibi ülkeler takip ediyor. Türkiye’imiz ise 2 sterlin ile 40. sırayı almış.⁵⁶

d- Kitabın basım sayısı

1981 yılında Fransa’da yayınlanan 26.000 çeşit kitabın toplam basım sayısı 379 milyon, Japonya’da 3 milyar 120 bin, bizde ise en iyimser hespla 10 milyon. Fransa’da kişi başına yılda 7 kitap, Japonya’da 25 kitap, bizde ise 5-7 kişiye bir kitap (yanlış okumayalım: Kişi başına 5-7 kitap değil, 5-7 kişiye bir kitap) düşüyor.⁵⁷

UNESCO araştırmalarına göre bir yılda, ABD’de 51.058, Yunanistan’da 35.000 kitap basılır iken ülkemizde basılan kitap sayısı sadece ve sadece 6.101 adettir.

e- İhtiyaç sırasına göre kitap

Batı dünyasında kitap okuma, ihtiyaç sırasına göre 18. sırada, ülkemizde ise 222. sıralarda yer almaktadır.⁵⁸

f- Bir günde kitaba ayrılan zaman

Bir Alman günde 22 dakikasını kitap okumaya ayırırken bu, 18 dakikaya düşmüş. Yine bir Alman’ın yılda kitaba harcadığı para 300 mark’ın üstünde iken bu rakam 300 mark’ın altına inmiş. Türkiye nüfusu ile bu rakamlar karşılaştırılsa bizde kişi başına kitaba ayrılan süre 10-15 saniye olmaktadır.⁵⁹

⁵⁶ Bu konudaki istatistiksel bilgiler değişik zamanlara göre değişiklikler arz etmektedir.

⁵⁷ Yusuf Tavacı, *Zaman gazetesi*, 19.6.1993.

⁵⁸ Bedri Kâtiboğlu, *Zaman gazetesi*.

⁵⁹ *Sabah Gazetesi*, 5.10.1993.

g- Kişi başına düşen kütüphane sayısı

Kütüphaneciler Derneği tarafından yayınlanan “2000’e 5 Kala Kütüphaneciliğimiz” kitapçığında belirtildiğine göre, Türkiye’de 962 bin kişi halk kütüphanelerine üye olurken bu rakam, İran’da 7 milyon, Fransa’da 16 milyon ve Meksika’da ise 39 milyondur.

Ülkemiz halk kütüphanelerinde 10 milyon yetmiş altı bin kitap bulunurken, Bulgaristan’da 46 milyon, Fransa’da 78 milyon ve Rusya’da 739 milyon kitap bulunmaktadır.⁶⁰

h- Kişi başına düşen gazete ve dergi sayısı

1991 ve 1992 tarihlerine ait gazete satışlarıyla ilgili ülkelerin istatistiklerine bakalım: Nüfusunun 1000 kişisine göre yapılan araştırmalarda; İsveç’te 572 kişi, Japonya’da 429, Almanya’da 417, Rusya’da 383, Bulgaristan’da 316, ABD’de 255, Güney Kore’de 248, Kuveyt’te 223, Tayvan’da 202, Küba’da 155 kişi gazete okuyor. Türkiye’de ise, verilen onca hediyelere rağmen 1.000 kişiden sadece 65 kişi gazete okumaktadır. (günde toplam ortalama 4 milyon gazete trajına göre)

65 milyonluk ülkemizde bütün gazetelerin toplam tirajı 5 milyonu geçmez iken 82 milyonluk Almanya’da 51 milyon gazete satılmaktadır. Gazete satışlarının nüfusa oranı Fransa’da yüzde 41, İngiltere’de yüzde 44, İsveç’te yüzde 61, Türkiye’de ise sadece yüzde 6’dır.

1984’de yapılan bir araştırmaya göre Türkiye’de kişi başına düşen dergi sayısı bir yılda sadece 12’dir. Aynı araş-

⁶⁰ İbrahim Refik, *Kültürde Dirilmek* 103-104, TÜV Yayınları, İzmir, 1997.

tırmaya göre bu rakam Japonya’da kişi başına 25’e ulaşmaktadır.⁶¹

1- Kişi başına düşen araştırmacı sayısı

Türkiye’de 10 bin kişiye 6 araştırmacı düşerken, Yunanistan’da 8, İspanya’da 10, Almanya’da 48, ABD’de 63, Japonya’da 73 araştırmacı düşmektedir.⁶²

İstatistiklerle Gençlerin okuması

1989 yılında Devlet Bakanlığı tarafından yaptırılan bir araştırmaya göre, gençlerin % 69’u hatırlayamayacağı kadar uzun bir zamandır kitap okumadıklarını söylemektedir.

Yapılan bir başka araştırma gençlerin % 37.1’inin hiç roman ve hikâye okumadığını, bu oranın kırsal kesimlerde % 52.3’e ulaştığını göstermektedir.⁶³

Türkiye’de üniversite gençliği üzerinde yapılan bir araştırma, gençlerin % 40’ının hiç kütüphaneye gitmediğini, gidenler içinde sadece % 8’inin kitap okuma amacıyla gittiğini ortaya koymaktadır.⁶⁴

‘Niçin az okuyoruz’ anketi

Türk Kütüphaneciler Derneği tarafından T. C. Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü adına PİAR Araştırma Şirketi’ne yaptırılan araştırmadan birkaç sonuç:

⁶¹ Kibar Ayaydın, “Kitap ve Okuma Ufku”, *Kitaba ve Okumaya Dair* 65, Işık Yayınları, İzmir, 2005

⁶² İbrahim Ünal, *Kitap Tiryakiliği* 42, Sim Yayıncılık, Ankara, 1999. Benzer istatistiklere Hamdi Kalyoncu ve Fikriye Ovak’ın “İkra!, Okuma Psikolojisi” adlı eserinden s. 33-36 arasından da ulaşabilirsiniz. Bkz.: Marifet Yayınları, İstanbul, 2003.

⁶³ Bülent Yılmaz, *Okuma Alışkanlığında Halk Kütüphanelerinin Rolü* 46-47, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.

⁶⁴ Ateş ve Sönmez, *Görünüm*, 29.6.1998.

1. Deneklerin % 74'ü okuma düzeylerini yeterli bulmamakta.

2. Deneklerin % 36'sı okumaya günde 1-2 saatten az zaman ayırmakta.

3. Bir ayda okunan kitap sayısına bakıldığında, deneklerin % 40'ının hiç kitap okumadığı, % 36'sının ise 1 kitap okuduğu anlaşılmakta.

4. Deneklerin % 36'sının okuma alışkanlığına sahip olmadıklarını söylediği görülmektedir.

Yine PİAR'ın 1982 yılında yaptığı bir araştırmaya göre, Türkiye nüfusunun binde sekizi okuma alışkanlığına sahip görünmektedir.

Böylece ülkemizde yaklaşık 95 kişiye bir kahvehane, 60 bin kişiye ise bir kütüphane düşmesinin sebebi de anlaşılmaktadır.⁶⁵

Dört dakika için bile olsa okuyabilmek

Kur'ân-ı Kerim'de inkârcıların biraz olsun dünyayı gezip dolaşmadıkları anlatılır. Hiç değilse bu sayede düşünüp uygulanacak gönüllere, gerçeğin sesini işitecek kulaklara sahip olmaları gerektiğinden bahsedilir. Ve Cenab-ı Hak ayetin devamında şöyle der: "Ne var ki onlarda kör olan, gözler değil, asıl kör olan sinelerindeki gönüllerdir!" (Hac, 22/46)

Ayette de belirtildiği üzere hak ve hakikati görmek için aslında gözden çok sağlam bir gönüle ihtiyaç vardır. Okuma sevgisi de insanı hakikate götüren çok önemli bir husus-

⁶⁵ Hüseyin Güllü, *Zaman Gazetesi*, 27 Mart 1991.

tur ve bu husus, gözden çok istekli bir yürek ister. Aşağıda anlatılan şu olay bunun en güzel ispatıdır:

“Eviden acele ile çıkmıştım. Koşar adımlarla metro istasyonuna doğru ilerlerken bir yandan öğrencilere vereceğim dersin plânını yapıyor, bir yandan da çiseleyen yağmurda ıslanmamak için saçakların altından gitmeye çalışıyordum. Yürüyen merdivenlerle metro istasyonuna indim.

İstasyonda benimle aynı yönde ilerleyen birisinin elindeki uzunca değnekten çıkan, “tak... tak... tak...” sesleri, telâşımı ve kafamdaki düşünceleri birden unutturdu. Belli ki onun da acelesi vardı. Sırtındaki büyükçe çanta ve elindeki değneği ile neredeyse benim kadar hızlı adımlarla ilerliyordu. Biraz dikkatlice bakınca bu kişinin bir bayan ve aynı zamanda ‘görme özürlü’ biri olduğunu anladım. Kendi kendime: “Acaba onun telâşı neden?” diye sordum. Belki de dünyayı hiç görmemişti. Özürlü hâliyle tek başına ilerlese de tavırları ve yürüyüş şekli onun, kendisine çok güvenen bir insan olduğu izlenimi bırakıyordu insan üzerinde. Acaba acele bir işi mi vardı?

Bir an her şeyi unuttum. Sanki her şey ağır çekimdeymiş gibi hareket etmeye başladı. Onun, değneğiyle sağını solunu kontrol ederek önüne çıkabilecek engelleri anlaması, kendine yol açması, belki de yaşama azminin bir göstergesi idi. Merdivenlere yaklaştığımızı hissettim. “Acaba merdivenlerden inerken kendisine yardım etsem mi?” diye düşünürken, o merdivenlerden inmeye başladı. Sanki dünya dümdüzdü ve karşısında hiçbir engel yoktu. Acaba, değneğin ucunda onu yönlendiren bir şey mi vardı, ya da bu bayan bir şaka mı yapıyordu? Kafamdaki düşün-

celeri toparlamaya çalışırken, trenin durağa geldiğini fark ettim.

Merakım beni bu bayanın yanına çekti ve onunla aynı kompartımana bindim. Oturduğu koltuğa iyice yerleştikten sonra, değneğini katlayıp hızlı bir şekilde çantasının ön bölümüne koydu. Çantasının başka bir bölümünü açtı. Acaba çantasından walkman veya yiyecek-içecek bir şey mi çıkaracak diye düşünürken, kalbimden ona acıdığımı hissettim. Dünyayı görmeyi kim bilir ne kadar çok istiyordu; ağaçlar, evler, araçlar, insanlar ve gözler... Görecek o kadar çok şey vardı ki...

O an için kendimi çok ayrıcalıklı hissettim. Göz, dünyaya açılan bir pencereydi ve ben onların kıymetini fazla bilmiyordum. Bayanın çantasından çıkardığı, kalınca bir kitabın gözüme ilişmesiyle bu düşüncelerden sıyrıldım. Görme özürlü biri, kitap okuyacaktı derken sayfaları parmak uçlarıyla yoklaya yoklaya karıştırıp, bir yerde durdu. Herhalde aradığı sayfayı bulmuştu. Hemen sağ elinin işaret parmağı ile orta ve yüzük parmaklarını kabarmalar üzerinde gezdirmeye başladı.

Kitap okuyordu... Fakat o görmüyordu ki... Birkaç saniye daldım... Kitap okumak yalnızca görenlere has bir şey değil miydi? Anladım... Artık o gözleriyle değil; kalbiyle, duygularıyla, ruhuyla okuyordu... Ve kendimden utandım. Aylardır çantamda taşıdığım ve üç beş sayfası dışında pek okumadığım kitabım geldi aklıma ve yıllarca hiç kitap okumayanlar... Keşke onlar da, insanı düşündüren, hatta utandıran şu manzaraya şahit olsalardı.

Dünyada milyonlarca insan var... Ama okumak... Neden ben... Aniden kesik kesik düşüncelerimden sıyrıldım. Bir sayfayı okuyup bitirmiş ve diğer bir sayfaya geçmişti. Parmaklarını kabartmalar üzerinde ustaca gezdirmesinden, bu işe yatkın olduğu anlaşılıyordu. Demek ki iyi bir okuyucu idi. Ama ne okuyabilirdi ki? Binlerce kitap, dergi ve gazetenin, görme özürlü olanlar için günlük, haftalık olarak hazırlanması mümkün değildi ki...

Anonsun uyarısıyla, ineyeğim durağa geldiğimi anladım. Daha dört dakika geçmişti ve bu kadarlık bir sürede dahi kitap okumak çok önemliydi. Bana bu dersi veren görme özürlü o kadın da kitabını çantasına koydu, durakta inmeye hazırlanıyordu. Az sonra tren durdu. Önce onun inmesini bekledim. Değneği ile onca insanın arasından “tak... tak... tak...” sesleriyle ilerliyordu. Arkasından birkaç saniye baktım. Sanki değnekten çıkan o tak tak’lar beynimde, oku... oku... oku... ve şükret diye yankılanıyordu...”⁶⁶

4- Dinimizin Okumaya verdiği değer

Kur’ân’ın okumaya, öğrenmeye, yazmaya ve ilme verdiği değer

Kur’ân’da okumak manasına gelen “kıraat” kelimesi ve türevlerinden 87, yazmak manasını ifade eden üç ayrı kelimeden 336, “ilim” kelimesi ve türevlerinden 780, “hikmet” kelimesi ve türevlerinden 117, “tefekkür” kelimesi ve türevlerinden 18, “akl” kelimesi ve türevlerinden de 49 ke-

⁶⁶ Erkan Türkoğlu, “Dört Dakika İçin Bile Olsa Okuyabilmek”, *Kitaba ve Okumaya Dair* 53-56, Işık Yayınları, İzmir, 2005.

lime bulunmaktadır. İlk emrinin “oku” olmasının yanında ismi “Kalem” olan ve “Nûn”’a (mürekkepli hokka manasına geldiği de nakledilmiştir) kaleme ve yazıya yeminle başlayan bir sûrenin de varlığı ilmin önemini belirtmesi açısından kayda değerdir. Zira, Kur’ân’da yemine konu olan şeylerin özelliklerinden biri, teşrif (şeref ve kıymetlerine işaret etmek) için kullanılmış olmasıdır.⁶⁷

1- Şu ayette Allah nezdinde en önemli ve itibar gören nimetin ilim ve hikmet olduğu belirtilmektedir:

“Allah hikmeti dilediğine verir, kime hikmet verilmiş ise, şüphesiz ona çokça hayır verilmiştir. Bundan ancak akıl sahipleri ibret alır.” (Bakara, 2/269)

2- Âyet-i kerîme, bilenlerin bilmeyenlere üstünlüğünü çok açık ve mutlak bir şekilde beyan eder:

“(Ey Muhammed), de ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?” (Zümer, 39/9)

3- Bir diğer âyet, Allah’tan hakkıyla korkanların ancak âlimler olduğunu ifâde eder:

⁶⁷ İbrahim Canan, *Okuma Yazma Seferberliği ve Öğretim Siyaseti* 35-36, Cihan Yayınları, İstanbul, 1984. (Yazmak manasına gelen kelimelerin ve türevlerinin sayısı 336 olması gerekirken geçen kaynaktaki bu rakam sehven 366 olarak geçmiş.) M. Fethullah Gülen, kalem sûresindeki “kalem” ve “nûn” ile ilgili şunları kaydetmektedir: “Buradaki ‘nûn’ harfinin mânâsı açık değildir. Ancak mühim tefsirlerde bu harfin ‘balık’ mânâsına yorumlanmasının yanında, hokka anlamına geldiğini söyleyenler de vardır. O büyük müfessirleri tefsirleriyle baş başa bırakalım; burada Allah (celle celâluhu) ‘nûn’la başlayıp, ‘kalem’e yemin ederek meseleyi anlatıyor ki, bu da Allah (celle celâluhu) nazarında kalemin ne kadar büyük olduğunu göstermeye yeter. Bu kalem ister sahâif-i a’ mâlimizi ve sergüzeşt-i hayatımızı yazan Kirâmen Kâtibin’in; ister kaderleri yazıp tespit eden Mele-i A’lâ’nın sakinlerinin; ister Allah’ın (celle celâluhu) ilk kitabetiyle alâkalı kalem; isterse sizin mektepte veya başka bir alanda kullandığınız kalem olsun fark etmez. Fark onu kullanan zat itibarıyla ve alâküllihâl Allah’ın (celle celâluhu) kaleme kasemi, bunların hepsini içine almaktadır.” (Çekirdek’ten Çınar’a isimli eserinden)

“Allah’ın kulları arasında O’ndan (hakkıyla) korkanlar, (ancak) âlimlerdir.” (Fâtır, 35/28)

4- Şu ayet, mü’minler arasında âlim olanların üstünlüğünü ilan eder:

“(…) Allah içinizden inanmış olanları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin. Allah işlediklerinizden haberdardır.” (Mücâdile, 58/11)

5- Şu ayet, ilme bir nihayet ve sınır olmadığını, ilimde ne kadar mesafe alınmış, üstünlük elde edilmiş olunursa olunsun bu zirveyi bir başkasının her an aşabileceğini ifade eder:

“Her ilim sahibinden üstün bir âlim bulunur.” (Yûsuf, 12/76)

6- Şu ayette, her hususta ümmetine örnek olan Hz. Peygamber’e ilim talep etmesi emredilir:

“(Ey Muhammed) De ki: Rabbim ilmimi artır.” (Tâhâ, 20/114)

Konuyla ilgili daha pek çok ayet bulunmaktadır. Bazıları şunlardır:

7- “Musa yiğitlik çağına erip olgunlaşınca Biz Ona hikmet ve ilim verdik. Biz iyilik edenleri işte böyle mükâfâtlandırırız.” (Kasas, 28/14)

8- (Şüpheye en ufak yer yok) O (Kur’ân), kendilerine ilim nasib edilenlerin kalblerini aydınlatan parlak ayetlerdir. Evet, Bizim ayetlerimizi zalimlerden başkası inkâr etmez.” (Ankebût, 29/49)

10- “Bununla beraber müminlerin hepsinin top-yekün sefere çıkmaları uygun değildir. Öyleyse her topluluktan

büyük kısmı savaşa çıkarken, bir takım da din hususunda sağlam bilgi sahibi olmak, dinî hükümleri öğrenmek için çalışmalı ve savaşa çıkanlar geri döndüklerinde kötülüklerden sakınmaları ümidiyle, onları uyarmalıdır.” (Tevbe, 9/122)

11- “Tevratın mesajını ulaştırma ve onu uygulama yükümlülüğünü kabul ettikleri halde, sonra bu yükümlülüğü yerine getirmeyenler, tıpkı ciltlerle kitap taşıyan merkebe benzer. Allah’ın ayetlerini yalan sayan kimselerin düştükleri durum ne feci! Allah böylesi zalim gurûhu, felâha ve hidayete erdirmez.” (Cum’a, 62/5)

12- “De ki: “İster inanın ona, ister inanmayın. Şu bir gerçektir ki daha önce kendilerine ilim verilenlere Kur’ân okununca derhal yüzüstü secdeye kapanırlar.” (İsrâ, 17/107)

13- “Allah’tan başka tanrı bulunmadığına şahid bizzat Allah’tır. Bütün melekler, hak ve adaletten ayrılmayan ilim adamları da bu gerçeğe, Aziz ve Hakîm Allah’tan başka tanrı olmadığına şâhittirler.” (Âl-i İmrân, 3/18)

Hadis-i şerifler ışığında okumanın ve ilmin önemi

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) pek çok hadislerinde ilmi, âlimi ve ilim öğrencisini övmüş, ısrarla okumaya ve ilme teşvik etmiştir. Hadis kitaplarımız bu çeşit hadislerle doludur. Biz burada o çeşit hadislerden bazılarını meâlen aktaracağız:

“İlim talebi her Müslüman’a farzdır.”⁶⁸

“Hikmetli söz mü’minin yitiğidir. Onu nerede bulursa hemen alsın.”⁶⁹

⁶⁸ Heysemî, *Mecmau’z-Zevâid* 1/119, 120.

⁶⁹ Tirmizî, *İlim* 19.

“Kıyamet günü alimlerin mürekkebi şehitlerin kanı ile tartılır. Alimlerin mürekkebi şehitlerin kanına üstün gelir.”⁷⁰

“Peygamberlerin alimler üzerinde iki derece üstünlüğü vardır. Alimlerin şehitler üzerinde bir derece üstünlüğü vardır.”⁷¹

“Kim ilim talep ederse, bu onun geçmiş günahlarına bir keffaret (affedilme vesilesi) olur.”⁷²

“İlim talep etmek niyetiyle evinden çıkan her tâlibin üstüne melekler kanat gererler ve Allah ona cennetin yolunu kolaylaştırır. Alim için semâvât ve arzda bulunan her şey, denizde balığa varıncaya kadar istiğfarda bulunur. Alimin âbid (yani ibadetle meşgul olan) üzerindeki üstünlüğü, dolunay durumundaki ayın diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir. Alimler peygamberlerin varisleridir. Peygamberler para-pul miras bırakmazlar, ama ilim bırakırlar. Ancak kim de ilim elde ederse nasibin bolunu elde etmiş olur.”⁷³

“Alimlerin yerdeki durumu, gökteki yıldızlar gibidir. Kara ve denizin karanlıklarında onlarla istikamet tayin edilir. Yıldızlar gizlendiği takdirde yolu şaşırarak mukadderdir.”⁷⁴

“İlim öğrenin, çünkü ilim öğrenmek düşmana karşı silahtır. Allah ilimle bir kısım milletleri yükseltir, hayırda kometan ve önder yapar, onların izlerinden gidilir ve fiillerine uyulur...”⁷⁵

“Alimin âbide (ibadet eden kula) karşı yetmiş derece üstün-

⁷⁰ Münâvî, *Feyzu'l-Kadîr* 6/466; İbn Abdilberr, *Câmiu Beyâni'l-İlm* s. 33.

⁷¹ İbn Abdilberr, *Câmiu Beyâni'l-İlm* 33.

⁷² Tirmizî, *İlm* 2, 5

⁷³ İbn Abdilberr, *Câmiu Beyâni'l-İlm* 37; Tirmizî: *İlm* 19; İbn Mâce, *Mukaddime* 17.

⁷⁴ *Müsned* 3/157, Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* 1/121.

⁷⁵ İbn Abdilberr, *Câmiu Beyâni'l-İlm* 66.

lüğü vardır. Her iki derece arasındaki mesafe, arzla sema arasındaki mesafe gibidir.”⁷⁶

“Allah’ın rızasından başka bir maksatla ilim talep eden cehennemdeki yerini hazırlasın.”⁷⁷

“İlmin kalkıp cehaletin gelmesi, kıyamet alametlerinden-
dir.”⁷⁸

“Bizden bir şey işitip, onu aynen işittiği gibi başkalarına ulaştıran kimsenin Allah yüzünü ağartsın. Kendisine bilgi ulaştıran nice insan vardır ki, o, bilgiyi, bizzat işiten kimse-
den daha iyi anlar ve korur.”⁷⁹

“Sadakanın en değerlisi, Müslümanın ilim öğrenip, Müs-
lüman kardeşine öğretmesidir.”⁸⁰

“Allah’ın, senin vasıtanla bir kişiye hidayet vermesi, se-
nin için dünyalar dolusu maldan hayırlıdır.”⁸¹

“Öldükten sonra kişiye yaptıklarından ve iyiliklerinden ulaşan şey, öğretip neşrettiği ilimle, geride bıraktığı salih (ha-
yırlı işler yapan) evlâttır.”⁸²

“Allah, melekler, arz ve semada bulunan her şey, yuva-
sındaki karıncaya, denizdeki balığa varıncaya kadar (bütün
canlılar) halka hayır öğreten muallime dua ederler.”⁸³

“Kime bir ilim sorulunca, o bunu gizlerse, Cenab-ı Hak
kıyamet günü ona ateşten bir gem vurur.”⁸⁴

⁷⁶ Heysemî, *Mecmau’z-Zevâid* 1/132.

⁷⁷ Tirmizî, *İlm* 6.

⁷⁸ Müslim, *İlm* 8.

⁷⁹ Buhârî, *Farzu’l-Humus* 6.

⁸⁰ Tirmizî, *İlm* 7; Ebû Davud, *İlm* 10.

⁸¹ İbn Mâce, *Mukaddime* 20.

⁸² Buhârî, *Fedâilü’s-Sahabe* 9; Ebû Davud, *İlm* 19.

⁸³ Tirmizî, *İlm* 19.

⁸⁴ Tirmizî, *İlm* 19.

“Hz. Peygamber, bir gün ayakta halka hitap etti, önce Allah’a hamd ve senâda bulunduktan, Müslümanlardan bazı grupları hayırla andıktan sonra şöyle dedi: “Bir kısım insanlara ne oluyor ki, komşularıyla ilgilenip onlara ilim ve fıkıh öğretmezler, dini idrak ettirmezler. Onlara iyiliği emredip, kötülükten sakındırmazlar.”⁸⁵

“İlmi Allah rızasından başka bir maksada öğrenen veya ilimle Allah’ın rızasından başkasını murat eden kişi, cehennemde yerini hazırlasın.”⁸⁶

“İlim adamları ile boy ölçüşmek, ayak takımı ile münâkaşa etmek ve böylece insanların dikkatini kendisine çevirmek için ilim tahsil eden kişiyi Allah cehennemine sokacaktır.”⁸⁷

“İlim tahsili için sefere çıkan kimse, (evine) dönünceye kadar Allah yolundadır. Gurbette ilim tahsil ederken ölen kimse ise şehittir.”⁸⁸

“İlimin kalkıp cehaletin gelmesi, kıyamet alâmetlerinden-
dir.”⁸⁹

“Allah’ım, bana öğrettiklerinden beni yararlandır; bana yarar sağlayacak ilim öğret, ilmimi artır.”⁹⁰

“Allah’ım! Faydası olmayan ilimden, dinlenmeyen ve kabul edilmeyen bir duadan, ürpermeyen bir kalpten ve doymayan bir nefisten sana sığınırım.”⁹¹

⁸⁵ Ebû Davud, *İlm* 9; İbn Mâce, *Mukaddime* 24.

⁸⁶ İbn Esir, *Üsdü'l-Gâbe* 1/58; İbn Hacer, *el-İsâbe* 1/17.

⁸⁷ Tirmizî, *İlm* 6.

⁸⁸ Tirmizî, *İlm* 2; İbn Mâce, *Mukaddime* 17

⁸⁹ Tirmizî, *İlm* 2.

⁹⁰ Tirmizî, *Daavat* 128.

⁹¹ Müslim, *İlm* 8.

Bu konuda başka pek çok hadis bulunsa da buraya Ukbe bin Âmir el-Cühenî'nin anlattığı şu olayla nokta koyalım: “Biz suffada iken Resulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bizim yanımıza geldi ve buyurdu ki: “Hanginiz her gün hiçbir günaha girmeden ve akrabalık bağlarını kesmeden (Medine yakınındaki Buthan ve Akîk (denilen yerler)e gidip oradan iki tane iri hörgüçlü dişi deve getirmek ister?” Biz, “Yâ Resulallah! Bunu hepimiz isteriz?” dedik. Resullullah (sallallahu aleyhi ve sellem), “O halde her birinizin mescide giderek Allah'ın Kitabından iki ayet öğrenmesi veya okuması, onun için iki dişi deveden daha hayırlıdır. Üç ayet onun için üç deveden, dört ayet dört deveden ve her okunacak ayet kendi sayılınca develerden daha hayırlıdır” buyurdular.”⁹²

Sahabîlerin ilme ve okumaya teşvikleri

Sahabe Efendilerimizden pek çoğu ilim hakkında çok değerli sözler söylemişlerdir. Bunların hepsini buraya almak mümkün değildir. O yüzden buraya onlardan birkaç tanesinin sözlerini alarak iktifâ ediyoruz.

Muâz b. Cebel: Bahtsızlar ilimden mahrumdur

Öğretmen sahabîlerden Muâz b. Cebel, ilim elde etmenin dolayısıyla okumanın önemini şu sözlerle anlatır:

“İlim öğrenin; çünkü Allah için ilim öğrenmek Allah'a karşı bir tazîm (saygı), ilim peşinde koşmak ise bir ibâdetdir. İlmin müzakeresi tesbîh, ilim hakkında konuşmak ci-hât, bilmeyenlere öğretmek sadaka, ilmi lâyıık olanına bolca okutmak Allah'a yakınlık vesilesidir. Çünkü ilim helâl

⁹² Müslim, *Salatü'l-Müsafirîn* 251; Ebû Davud, *Salât* 349.

ve haram yollarını bildiren, cennetliklerin yollarını aydınlatan bir kılavuzdur. İlim ıssız yerlerde yalnızlığı gideren bir dost, gurbette arkadaş, halvette sohbetçidir. İlim, darlıkta, kolaylıkta bir kılavuzdur, düşmanlara karşı silâhtır, dostlar katında süstür. İlim sayesinde Allah bazılarını yükseltir, onları hayır yolunun öncüleri ve liderleri yapar, peşlerinden gidilir, yaptıkları yapılır, görüşlerine başvurulur. Melekler onların dostluğuna özenir, kanatlarıyla onları okşarlar. Yaş ve kuru ne varsa, denizdeki balıklardan karadaki canavarlara ve sâir hayvanlara varıncaya kadar her şey bilginler için mağfirediler. Zira ilim cehâlete mukabil gönüllere hayat bahşeder, karanlığa karşı gözlere ışık saçar. Kul, ilim sayesinde seçkinlerin mertebelerine yükselir, dünya ve âhirette yüce derecelere ulaşır. İlim hususunda düşünmek oruca, mütalâası da gece namazına muadil olur. Akraba hukuku ilimle tanınır, helâl ve haram onunla bilinir. İlim amelin önderidir, amel ilmin peşinden gider. İlim iyi kimselere nasip olur, bahtsızlar ondan mahrum kalır.”⁹³

Hz. Ali: İlim amel edildikçe artar

Kümeyl b. Ziyâd, Hz. Ali'nin ilim hakkında kendisine söylediklerini şöyle anlatıyor: “Bir keresinde Ali b. Ebî Tâlib (radiyallahu anh) elimden tutarak beni şehrin dışına sahraya çıkardı. Sahraya vardığımızda oturup derin bir nefes aldı ve:

“Ey Kümeyl b. Ziyâd, kalpler birer kaptır, kalplerin en iyisi de söylenenleri en iyi kavrayanlarıdır. Sana söyleyeceklerimi iyi belle! İnsanlar üç kısımdır: Birinci grup, Âlim-i Rab-

⁹³ Ebû Nuaym, *el-Hilye* 1/239, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1405; İbn Abdilberr, *Camii Beyâni'l-İlm* 1/55.

bânî olanlar, yani Allah'ı tanıyıp ilimleriyle âmil olan zümre... İkinci grup, kurtuluş yolunda ilim öğrenenler. Üçüncü grup da bayağı kimseler, sesi gür çıkan ve herkesin peşine takılanlar... Ki rüzgâr ne tarafa eserse o cihete yönelirler, ilim nuruyla aydınlanmamışlar, sağlam bir kaleye sığınmamışlardır. İlim maldan hayırlıdır, ilim seni korurken sen malı korursun, ilim amel edildikçe artar, mal ise harcadıkça azalır. Âlimi sevmek borçtur. İlim, âlime hayatında saygı kazandırır, ölümünden sonra da hayırla yâd ettirir. Servetin etkisi servettir, servet elden gidince te'siri de hükümsüz kalır. Nice mal biriktirenler vardır ki hayatta oldukları halde birer ölüdürler. Bilgeler ise kıyâmete kadar yaşarlar, vücutları ortada olmasa bile misâlleri gönüllerdedir.

Daha sonra Ali (radiyallahu anh) kalbine işâret ederek şöyle demiştir:

Bak, işte şurada ilim var! Âh o ilmi taşıyabileceklere bir rastlasam. Yoo! Yoo! Hızlı kavrayan birine rastladım; ama güvenilir değil, dini dünyaya âlet ediyor, Allah'ın delillerini Allah'ın kitabı aleyhine, Allah'ın nimetlerini kullanı zararına kullanıyor! Hak ehlinin peşinden giden birini buldumsa da o da hakkı yaşatacak basîretten yoksun, ilk baş gösteren ufak bir kuşku ile kalbin şüphe kıvılcımları tutuşuyor! Ne bu, ne ötekisi işe yarar!.. Bir (zeki) kimse de var ki dünya zevkleriyle tutuşmuş, yularını şehvetlerin eline vermiştir.

Diğer biri de var ki mal ve servet biriktirmekle aldanmıştır, bunlar da din kılavuzu, dine çağırان kimselerden olmazlar. Bu ikisine daha ziyâde otlakta otlayan hayvanlar benzer. İşte ilim, onu lâyıkiyla taşıyanların ölmesiyle ölür.

Evet, yeryüzü Allah için, Allah'ın delillerini ayakta tutanlardan boş kalmayacaktır. Bu, Allah'ın delillerinin geçersiz olmaması için bir zorunluluktur. Bunların sayılarının az olmasına karşılık Allah katında mertebeleri çok yüksektir. Allah bunlar vasıtasıyla delillerini savunur, Allah'ın hüccetlerini bunlar kendileri gibilerine aktarırlar, benzerlerinin gönüllerine ekerler. İlim bunlarla işin hakikatine iner, dünya şehvetlerine dalanların zor görüp yaşamadıkları mes'eleleri bunlar kolaylaştırır. Câhillerin ürktüğü nesnelere bunlar hemdem olurlar. Bedenleri dünyada olduğu halde ruhları yücelikleri görme yerindedir. Allah'ın ülkelerinde Allah'ın halifeleri, dinine çağırıcıları işte bunlardır! Âh! Âh! Onları görebilseydim! Allah'tan kendim ve senin için mağfiret dileirim. İstersen, artık kalk gidelim!..”⁹⁴

Abdullah b. Ömer: İlim üçtür

“İlim üçtür: 1- Allah'ın konuşan kitabı. 2- Peygamber'in devam eden sünneti. 3- “Bilmiyorum” sözü.” O yine şöyle demiştir: “İlim, Allah'ın kitabında olanlarla Resûlullah'ın sünnetleridir. Bunların dışında kendi görüşü olarak bir şey söyleyen, bu söylediklerini iyilikleri arasında mı günahları arasında mı bulur, bunu bilemem.”⁹⁵

Kur'ân'ın oku diye başlamasındaki hikmet

Hemen hemen herkesin diline doladığı ve sıklıkla söylediği bir söz vardır. “Kur'ân'ın ilk emri oku'dur” diye. Bu söz o kadar çok söylenegelmiştir ki, bu hakikatin değeri ne yazık ki artık tam olarak anlaşılmamaktadır. Kur'ân'ın

⁹⁴ Ebû Nuaym, *el-Hilye* 1/79, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1405.

⁹⁵ İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* 2/26.

ilk emrinin “oku!” olmasının nasıl bir hikmeti olduğunu, Kur’ân’ın altın ikliminde seyahat edenlerden öğrenelim:

“İkra’/Oku” (Alak, 96/1) ilâhî emri, O en şerefli varlığın zâtında tecellî (görünme, ortaya çıkma) ile beşere emanet edilen sonsuz kemâlata muhatap ve mükellef olmak için bir vazife verme ve bir dâvettir.

Müşâhede edilecek (şahit olunacak, görülecek), mânâ ve muhtevası anlaşılacak, anlaşıldıkça da, Hâlık’ın (Yaratıcı’nın) nizam ve kudretinin büyüklüğüne ihtişâm ve güzelliğine vukûf (anlama, bilme, haberli olma) kazanılacak olan bu kâinat, Levh-i Mahfûz’un (olmuş olacak her şeyin yazılı olduğu kader kitabının) bir tecellisi ve yansımasıdır.

Allah, insan haricindeki canlı ve cansız her varlığı “kalem” olarak vazifeli kılmış, böylece de, her varlık kendisine tevdî edilen (emanet edilen, bırakılan), kendisinde tecellî eden vak’aları kaydetmiş ve kaydetmektedir.

Canlı ve cansız her varlık bir kitaptır. Bu itibardır ki, “Gör, müşâhede eyle!” suretinde değil de “Oku!” şeklinde bir emir vâki’ olmuştur. Zira, kitap ancak okunur. Her biri birer kitap olan varlıklar ile dolu ve pırl pırl bu kainat, elbette ve muhakkak ki, ilâhî bir kütüphânedir. İnsandan gayri bütün varlıklar sadece “yazmak” ile mükellef tutuldukları hâlde, insan, hem yazmak ama ve hele mutlaka “okumak” vazifesi ile şerefendirilmiştir.

İlim, kâinatta tecellî edegelen nizam ve değişik şekilde tecellî eden şeylerin birbiriyle olan münasebetlerini idrakten ve bu idraklerin tasnîfi ve bir araya getirilmesinden ibarettir. Kâinattaki bu nizam, nizamdaki ehemmiyetli hassasiyet ve

muavazene (denge), kat'iyen rastlantılara verilemez. Binâenaleyh, böyle, bir nizamın elbette bir kurucusu ve vaz'ediciyi vardır; hem de, varlığı her şeyden daha ayân bir kurucu.

Her nizam, ortaya konmadan önce tasavvur edilir. Tıpkı, kâğıda dökülüp çizilmeden önce bir mimarî plânın, mimar dimağında tasavvur edilmiş olacağı gibi... Beşerin kesâfetli (karışık, yoğun, bulanık) yapısı ve düşüncesi, bu tasavvur ve var olmaya nasıl bir şekil verir, o bir tarafa; kâinat çapındaki bu nizam, Levh-i Mahfûz ise, mukayyet nizam da, Kur'ân-ı Kerim'dir ve Levh-i Mahfûz'un aynasıdır.

Buna göre insan okuyacaktır. Okudukça anlamaya çalışacak, zaman zaman yanlış anlayacak, hatalar yapacak; tecrübelerle girişecek; hata-sevâp potasından geçirdiği ilim cevherini itimat ve güvenilirliğe, emniyet ve sağlamlığa ulaştıracaktır. Bakmak başka, görmek başka; anlamak başka, anladığını kabullenip şuur ve gönlüne mâl etmek başka; bütün bunlardan sonra tatbik etmek başka ve tatbik ettiğini de gayra teslim ve tevdî etmek tamamen başkadır.

Evet, idrakte ilgili bütün bu başkalıklar dâima olup durmaktadır. Zira, kâinatta birçok kanunlar vardır ve bunlar, kanun Vâzı (Koyucu, Yerleştirci) tarafından fevkalâde bir âhenk içinde cereyan ettirilmektedir. Bunların birkaçı şunlardan ibarettir:

1. Tek'ten çok'a gidiş,
2. Çoklar arasında benzerler, farklılar ve zıtların bulunuşu,
3. Zıtlar arasında faâl bir denge ve âhenk,
4. Münâvebe (peşi peşine vazife devir teslimi),

5. Öğrenme, unutmama ve yeniden öğrenme,
6. Cehd (Çalışma, çabalama) ve gayret,
7. Tahlil ve terkip (çözüm-sentezlenme),
8. İlham ve inkişaf (içeride doğma ve açıklığa kavuşma),

İnsan, bu kanunların bütününe tâbidir. Bu itibarladır ki, elbette çok insan olacaktır ve insanlar arasında benzerler, farklılar ve zıtlar bulunacaktır. Kezâ; insanlar arasında benzer, farklı fikir, görüş, inanış, davranış ve hareketler de olacaktır. Ancak bütün bu fitrî zıtlıklar, durgun, boş değil, canlı ve faâl bir muvazene içinde olacaktır.

Yine bu itibarladır ki, sadece imanı hedef alan bir gidişin ilmi kaybetmesi ve sadece ilmi hedef alan bir gidişin de imanı ihmal ve kaybetmesi vukû bulacaktır.

Yine bu itibarladır ki, ilim ve cehil, ikrâr ve inkâr, fazilet ve redâet (fenalık, bayağılık), zulüm ve adâlet, muhabbet ve nefret, mücadele ve barış içinde olma, gevşeklik ve atâlet muhtevalı bir tevekküle dayalı yaşayış temposu ve davranış tarzına mukâbil; her şeyi insanın yapabileceği inancına dayalı sabırsız bir sürat, haşin bir “bozup-yapma, yıkıp-kurma” ihtiras ve cinneti gibi esasların ve hallerin peşi peşine gelmesi, münâvebesi de vukû bulacaktır.

Yine bu itibarladır ki; hatta o Müstesna Varlık, beşerin Medâr-ı İftihârî'nin öğrettikleri dahi unutulabilecek; ama mutlaka yeniden hatırlanıp yeniden öğrenilecektir. Kezâ; böyle bir cüzlere ayrılma, bir tahlil, bir çeşitlenme, bir karşılaşma sonunda, elbette bunda da bir yeniden ele alma bir terkip cereyan edecek ve elbette bir ilham, bir zuhûr da olacaktır.

Bütün bunlar olmuştur, olmaktadır ve aralıksız olmaya devam edecektir. Hazreti Mûsa'ya, içtimâî ilimleri ve içtimâiyâtın sıhhatle devamını mümkün kılacak olan emirler "On Emir"; Hazreti İsâ'ya, beşerî münasebetlerde yumuşaklık, şefkat, muhabbet ve müsamaha, sabr u tahammül; Hazreti Peygamber'e (sallallahu aleyhi ve sellem) bütün bu hususlara ilâve olarak ilim, irade, hikmet (her şeyi yerli yerince yapma), muvazene, telif, terkip, özlü anlatma (icmâl) ve eksiksiz ifade (tekmil) bahşedilmiş idi.

Bu itibarladır ki; Müslüman olmak diğerlerinden bir bakıma daha külfetli, daha mesûliyetli, ama bir o kadar da lâtif ve yüksektir. Zira, içtimâî esaslar yanında, muhabbet ve müsamaha, hilm ü şefkat; sabr u tahammül yanında, ilim, irade, hikmet, denge, telifçi ve terkipçi olmak gibi daha yüksek hususiyetleri de gerektirmektedir.

Bundan ötürüdür ki; fizik, kimya, astronomi, biyoloji gibi ilimler sahasında yapılan keşifler, temin edilen terakkiyat, sonunda Levh-i Mahfûz'da tasavvur edilip, Kur'ân-ı Kerim'de kayda tâbi tutulan ve kâinatta yer yer ve peşi peşine ortaya çıkan esaslardan bazılarının anlaşılmasına ve genişçe idrak edilmesine hizmet ettiğinden dolayı, bütün ehl-i keşif ve himmeti tebrik ve takdir gerektir. Ancak, böyle bir hizmetin, kazanç ve muvaffakiyetine karşılık, Yüce Yaratıcıyı inkâr etmek, ilâhî ilham ve irşâdı ret, insanı ilâhlaştırma, insan iradesini mutlak hâkim kılmak gibi bir kayba ve dalâlete düşmekten, insanlığı korumak da gerekecektir.

Fizik ve kimya lâboratuvarlarında yapılan tecrübelere, öğrenilmiş kanunlara uyularak, fizik, kimya ve biyo-

loji vak'alarına yeni istikametler verilmezse, ibdâ (örneği ve benzeri olmayan bir şey meydana getirme) ve ihtirâda (yeni bir şey bulmada, icad etmede) bulunmak muvaffakiyetine istinâden, gittikçe sabırsızlaşan, gittikçe hızlanan, gittikçe küstahlaşıp mesûliyetleşen, bir cüret ve keyfilik üzere, insanı ve insan cemiyetini dahi, bütün bütün kaybetme ihtimali var. Evet, değişik tecrübeler tâbi tutulma sath-ı mâilinde (yörüngesinde, çizgisinde) yuvarlanmakta olan bugünün beşer ölçülerine karşı, insanın bir "lâboratuvar hayvanı", insan cemiyetinin de bir "lâboratuvar" olmadığını lâyıkıyla hatırlamak lâzımdır.

Mevcut ilimleri donukluk ve durgunluktan, kuruluk ve abesiyetten kurtarmak; evvelâ ilimlere esas teşkil eden meselelerin lâyıkıyla anlaşılmasına yardım edecek; sâniyen insan irade ve zihninin payına düşeni edâ, his ve kalbî sezislerini, bir iç müşâhede ile müşâhede ettirmiş olacaktır.

O zaman işleyen aydın bir enfüs (canlı, hayat sahibi) fasîh (açık, düzgün ifade) bir lisan kesilecek ve karşısına konulmuş kâinatı kelime kelime, satır satır okuyacak, tıpkı bir kitap gibi. Zâten kâinatı bir kitaptan farklı görmek de âdeta imkânsızdır. Hele hele tekvînî (yaratılışla ilgili) emirlerde ilk yaratılan "kalem"⁹⁶ olarak anlatılıp da, tenzîlî fermanında (Kur'ân-ı Kerim'de) da ilk emir "oku" olursa...

Ne var ki, bu mesele, zannedildiği kadar kolay da değildir. Zâhirî (görünen, dışı ait) ve bâtinî (görünmeyen, içe ait) hassaların faâl ve vak'alar karşısında titiz oldukları nispette bir duyuş, bir görüş olsa bile, bu hassalardan bir tanesindeki arıza büyük ölçüde diğerlerini de tesirsiz kılar.

⁹⁶ Hâkim en-Neysâbüri, *Müstedrek* 2/492.

Onun için Kur'ân-ı Mûcizü'l-Beyan'da; körlük, sağırılık ve dilsizlik beraber zikredilir. Zira tekvînî emirler gözle okunduğu gibi, tenzîlî emirlerin ilk mâkes bulacakları esrarlı perde de kulaktır. Ve bu müşâhede ve duyuşa tercüman olan ise lisandır.

Binâenaleyh, âfak ve enfüsü göremeyen, kulağına geleni de duymayacak, duysa da anlamayacaktır. Kezâ; kulağına çarpan ilâhî emirlerle uyanmamış bir gönül, şeriât-ı fitriye (Cenâb-ı Hakk'ın kâinata yerleştirdiği tabii kanunlar) ile abes olarak iştigalden kendini kurtaramayacaktır.

Demek ki “oku”, bir bütünleşmenin ve bütünleştirmenin; bir müşâhede ve değerlendirmenin; bir görme ve onun yanında sezmenin, sonra da bu iç irfana dili tercüman kılmanın ifadesi oluyor ki, bizim için bir ilk emir olması, ne kadar mânidardır.”⁹⁷

⁹⁷ M. Fethullah Gülen, *Asrın Getirdiği Tereddütler* 1/13-18, Nil Yayınları, İzmir, 2005.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
NİÇİN OKUMALIYIZ?

1- Niçin Okumalıyız?

Okumanın gayesi, maksadı nedir?

“İlim öğrenmekten maksat, bilginin insanoğluna mürşit ve rehber olması ve öğrenilen şeylerle, insanî kemâlâta giden yolların aydınlığa kavuşturulmasıdır. Binaenaleyh, ruha mâl edilmemiş ilimler, sahibinin sırtında bir yük; insanı ulvî hedeflere yöneltmeyen mârifet de, bir kalb ve düşünce hamallığıdır.”⁹⁸

Yunus Emre de, okumaktan asıl gayenin insanın kendisini bilmesi olduğunu şu şekilde belirtir.

*“İlim ilim bilmektir;
İlim kendin bilmektir,
Sen kendini bilmezsen.
Ya nice okumaktır.”*

İnsanın kendini bilmesini de şu şekilde anlamak gerekir: “Bir insan, hayatı boyunca matematiğin o dolambaçlı,

⁹⁸ M. Fethullah Gülen, *Ölçü veya Yoldaki Işıklar* 25, Nil Yayınları, İstanbul, 2004.

karmaşık usûllerini, kaidelerini öğrense; ama, bu kuralları uygulama sahasına geçirmeyi ya da yeni teori ve hipotezlerle bilgisini ilerletmeyi hiç düşünmese ilimde “gaye” ve “hedef”i elde edememiş olacaktır. Yine bunun gibi tıbbın bütün temel esaslarını öğrense; ama klinik olarak hiçbir şey yapmasa, bir tek hastanın nabzını tutmasa veya kalbini dinlemese, ciğerlerine kulak vermese tababetinin ya da tahsil ettiği tıp ilminin bir şeye yaramadığı bir yana, okuduğu bilgilerin kafasında kalması da şüphelidir. İlimlerin hedefinde asıl olarak Yunus’un ifadesiyle insanın kendini bilmesi söz konusudur. Binaenaleyh, içinde kendimizi bulamadığımız bir ilmin ne bize, ne de başkasına faydası olmayacağı açıktır.”⁹⁹

Con Hersel: “Kâinat, okuyan için yaratılmıştır. Okumayı öğrenen insan, mesut insandır.” derken insanın dikkatini bütün bir varlık manzumesine çevirmiştir. W. E. Channing de bunu biraz daha darlaştırıp yoğunlaştırarak veciz bir şekle sokuyor: “Okumasını bilersen her insanın bir kitap olduğunu görürsün.”¹⁰⁰

“İlim, bütün varlık âlemi içinde bir Âdem mihrabıdır. O, Hz. Nuh’ta sefineleşir (Nuh Tufanı’ndaki gemiye telmih var); sefinde de Nuh’laşır. İlim, Hz. İbrahim’de vadiler hâline gelir. Öyle vadiler ki, oralara sağanak sağanak İlâhî vahiy inmeye başlar. O, Hz. Musa’da bir Tur veya Tur’da Musa olur. Öyleyse, kainatta görünen her şey bir kalıptan ibarettir. Kainatın özü ise ilimdir.

⁹⁹ M. Fethullah Gülen, *Çekirdekten Çınara* 130, Nil Yayınları, İstanbul, 2002.

¹⁰⁰ M. Garib, “*Nasil ve Ne Kadar Okumalı*”, *Kitaba ve Okumaya Dair* 35, Işık Yayınları, İzmir, 2005.

İlim nedir? İlim, nefsini bilme adesesıyla (merceğiyle), Rabbini bilme keyfiyetidir. İnsanın kendini rasat ederek (gözetleyerek) Rabbini görmesi, duygularında keşfettikleriyle “sıfat” ve “esmâ”yı müşahede etmesi ve böylece Rabbini anlamaya, bilmeye çalışması; işte gerçek ilim budur. Yunus’un dediği gibi kendini bilmek ilmin ana mihrâkıdır. “Nefsini bilen, Rabbini bilir” sözü de bunu anlatmaktadır.”¹⁰¹

“... Haz ve zevk almak veya çok şeyler bilmek, şöhret basamaklarında yükselmek için okumuyoruz; okumuyoruz çünkü anlam dünyamız farklı: ‘Yaratandan ötürü’ der, öyle bakar, öyle görür ve öyle yaşarız. Her eylemimizde olduğu gibi okuma eylemini de var oluş sebebimizden uzak tutmuyoruz. Okunan şeylerin, kalbimizdeki yakine bir ivme kazandırmasına, insana ve eşyaya dair bilinmeyenlerin bizim için bilinir hâle gelmesine katkısı olması gerektiğine inanıyoruz.

.... Elbette kitap okuyucusu olmak, kitap okumanın kendine has güzelliğinin farkına varmak, büyük bir haz veriyor insana. Ancak bunun, bizi kitap okumaya götüren tek sebep olmadığını, bu hazzın, kitap okumanın tabii bir sonucu olduğunu düşünüyoruz. Tıpkı namaz kılmanın, insanın bedenî yapısına getirmiş olduğu faydaların namaz kılma sebebi olamayacağı gibi... Bizi namaz kılmaya götüren sebep ne ise, kitaba yakın durmamızı kaçınılmaz kılan şeyin de aynı şey olması gerektiğini düşünüyoruz.

Okumak sadece hoş bir uğraş değildir; aynı zamanda bir mecburiyettir. Çünkü yaşadığımız zamanda, insanı kuşatan eğitim süreci ve kurumlar, onu, aşkın olan hakiki

¹⁰¹ M. Fethullah Gülen, *İrşad Ekseni* 92, Nil Yayınları, İstanbul, 2001.

kimliğiyle buluşturmakta yetersiz kalıyor. İnsan kaynaklı kurum ve yorumlar, bir ırmağın canlılık ve yeniliğine sahip olamıyor; zamanın herhangi bir diliminde eskiyor ve yorgun düşüyor.

Yaşadığımız coğrafyada da eskiyen ve yorgun düşen böyle bir kuşakla karşı karşıyayız. Aile; ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite çizgisinde bize aktarılan bilgi ve verilen eğitim, insanî kimliğimizi ve yaşadığımız zaman dilini çözmede gerçek anlamda bize yardımcı olamıyor. Aksine; gerçeği öğrenmek için bizde var olan kabiliyetlerin, tâbi olduğumuz eğitim sürecinde körelmesi gibi bir durum söz konusu.”¹⁰²

Şunu da ifade etmekte fayda vardır ki, insanımızın en karakteristik bir yanı, okumamak ve düşünmemektir. Bizi verimsiz hâle getiren hususun bu olduğunu, istisnaları olsa da, bunun bir gerçek olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Toplumumuzda senede bir kitap okuyan ve bir mesele üzerinde oturup iki saat düşünmeyen insan sayısı hiç de az değildir. Ama unutmamalıdır ki kitap okumayan insanın insanlığının inkişaf etmesi oldukça zordur.

İlmin gayesi “marifetullah” ve “muhabbetullah”tır

İnsan ilmi Allah rızası için tahsil etmelidir. Okuduğu şeyler insanı Allah’a yaklaştırmalıdır. İnsanın aklını ve takvasını zedeleyip kirleten, onun zihnini ve dimağını boş yere dolduran bilgiler ve düşünceler onu Rabbinden uzaklaştırır. Nitekim Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bu hususu şu şekilde dile getirmektedir: “Kimin ilmi artar da züh-

¹⁰² Nihat Dağlı, *Sızıntı Dergisi*, sayı: 224, Eylül 1997. Ayrıca bkz.: Nihat Dağlı, *İnsanı Kitaba Çağırarak*, Kaynak Yayınları, İzmir, 1996.

dü (takva ve Allah'a olan yakınlığı) artmazsa onun ancak Allah'tan uzaklaşması artar.”

Öyleyse buradan hareketle; “İnsanın okuduğu şeyler ona, Rabbine kulluğu öğreten bilgidir” diyebiliriz. Çünkü Allah'ı bilmek ilimle ve okumakla mümkündür. İlimin esası amel, maksadı da Allah'a kulluk olmalıdır.

Süfyân es-Sevrî: “İlim ancak takva ile Allah'a kul olmak için öğrenilir. İlimin diğer şeylere karşı fazileti, kendisiyle Allah'tan korkulduğu içindir.” demiştir.¹⁰³

Evet, okumanın gayesi kişinin kendini bilmesi, böylece Rabbini tanınması ve O'na sevgi duymasıdır. M. Fethullah Gülen Hocaefendi bu durumu şöyle açıklar:

“İlimin bir gayesi vardır; o da marifet-i İlähî ve muhabbet-i İlähî'yi netice vermesidir. Gönülde Allah sevgisini tutuşturmayan ve cennet nimetlerinin teminatçısı olan ruhânî zevki alevlendirmeyen bir ilim, gayesine ulaşmış sayılmaz. Oysa ki gayesine ulaşmış bir ilim, letâifimizin hayat kaynağı ve duygularımızın da can damarıdır. Onsuz olmak, onsuz kalmak bir ma'nevî ölümdür. Zaten Kur'ân ve hadîslerin tebcil edip teşvikte bulunduğu ilim de başka değil, işte bu ilimdir. Bizim ana konumuz ilim olmamasına rağmen, mevzu o noktaya gelmişken, ilimle ilgili birkaç âyet ve hadîse de temas etmek istiyorum.

“De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?” (Zümer, 39/9)

İnsanı elinden tutup Allah'a (celle celâluhû) götüren ilimle, insanı lâboratuvara hapseden ilim bir olur mu? Teleskobun

¹⁰³ eş-Şâttbî, *el-Muvâfakât* 1/30, 32.

başındaki insanı, nazar ve niyetiyle yakalayıp, ışıktan merdivenlerle Allah'a ulaştıran ilimle, onun bakışlarını yıldızlara ve sistemlere mihlayan ilim hiç bir olur mu? Daha doğrusu bu farklı bakış sahipleri hiç birbirine müsavî sayılır mı? Kitaplar içinde mahzen-i esrâr faresi (sırlar hazinesinde dolaşan fare) gibi dolaşan ve bütün ömrünü kitaplara hâşiyeler, şerhler yazmakla geçiren, ama, hakikat ilminden tek satır dahi okumayan sözde ilim adamıyla, daha doğrusu Kur'ân'ın ifadesiyle kitap yüklü binekle, okuduğu tek satırla bile güvercinler gibi semâda pervaz eden ve her ân ayrı bir vuslat neşvesi yaşayan kâmil insan hiç bir olur mu? Zannediyorum bunlar arasında "hiçbir şey" ile "her şey" arasındaki fark kadar fark var. Allah'a götüren ilim "her şey"; yolda bırakan ilim ise "hiçbir şey"dir.

"Allah'a karşı hakkıyla saygılı olanlar (ancak) âlim kullardır." (Fâtır, 35/28) Bu âyette ilmin ve âlimin tebcil edildiği (müjdelendiği) açıktır. Ancak bu tebcil, mevsufu (müjdelenen) ile beraber oluyor. Yani ilmiyle Rabbine karşı saygılı olan bir insanın durumu itibarıyla. Zaten her ilmin kendine göre bir ağırlığı vardır. Onun içindir ki, Allah Resulü (s.a.s), gerçek âlimlerin nebilere vâris olduklarını ifade buyurur.¹⁰⁴ Evet, yeryüzünde mutlak doğruyu hiç firesiz görebilen bir zümre varsa o da nebilerdir. Biz ise, hakikatlerin iç yüzüne ancak nebilerin göndereceği ışık hüzmeleri sayesinde nüfuz etme imkânını buluruz. Bir peygamberin vesâyâsı altına girmeden, insanın mutlak doğruyu bulması mümkün değildir. Belki insan cehd ve gayretiyle doğruya yakın hakikatleri keşfedebilir. Ancak mutlak doğru, sadece nebilerin

¹⁰⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 5/196.

delâletiyle keşfedilebilir. Binaenaleyh yeryüzünde Allah'ın gerçek vârisleri nebiler ve onlardan sonra da salih kullardır. Zaten yerin vârisi olarak da Kur'ân, salih kullara işaretle bulunmaktadır ki, yukarıda zikredilen Efendimiz'e ait sözle bu âyetin ifade ettiği mânâ arasında gözle görülür bir irtibat söz konusudur. Yani yeryüzüne halife olma liyâkatını kazanan salih kullar, nebilere vâris olan âlimlerden başkası değildir. Nebi, gerçeğin tercümanıdır; öyleyse herhangi bir insan, gerçeğe tercüman olduğu nisbette nebinin vârisidir.

Allah Resulü (s.a.s), âlimin faziletini anlatma sadedinde şöyle bir kıyasta bulunur:

“Âlimin âbide karşı üstünlüğü, benim sizden makamca en aşağıda olanınıza karşı üstünlüğüm gibidir.”¹⁰⁵

Evet, ilmi olmayan âbidin her an kayması, inhiraf etmesi ihtimal dahilindedir. İnhiraf, kişinin Allah katında kazandığı dereceye göre izâfilik arzeder. Öyle insanlar vardır ki, bir an dahi Cenâb-ı Hakk'ı ve O'nu murakabeyi hatırdan çıkarsa, bu onun için ciddi bir inhiraf sayılır. Daha doğrusu o, böyle bir hâli inhiraf kabul eder. Meselede izafilik söz konusu olsa bile, yine de bir inhiraf mevcuttur. Halbuki nebiye vâris olan âlimde dâimî bir murakabe, bir muhasebe vardır. O, tetiktedir ve tehlikelere karşı da daima metafizik bir gerilim içindedir. Yaptığı ibadeti bilerek yapan ve her meseleyi şuurlu bir şekilde ele alan âlim, Efendimiz'in sahabeden üstünlüğü derecesinde, şuursuz ibadet edenden üstündür. Aslında bunun mânâsı, bu ikisi arasında kıyas kâbil değildir, demektir.

¹⁰⁵ Tirmizî, *İlim* 19.

Böyle sürekli dolan bir insanın bir de boşalması vardır. İşte bu boşalma keyfiyeti onun ruhunda bulunan ziya, nur ve diğer hakikatleri neşretmesidir. Ve tabii, iç derinlikleri itibarıyla onun yaptığı bu ameli tartacak bir ölçü de yoktur. Onun için âbid ibadetinde ne kadar derinleşirse derinleşsin, kâmil insan mânâsında âlimin ameline denk bir ibadette bulunması imkânsızdır. Kaldı ki, bir insan bildiğini muhakkak yapmalıdır. Zira aksi hareket edene Kur'ân-ı Kerim şu tehditte bulunmuştur:

“Onlardan bir grup vardır ki, bildikleri hâlde hakkı gizlerler.” (Bakara, 2/146)

Evet biliyorlar fakat yapmıyorlar; âdeta fezadaki kara delikler gibi etrafa hiçbir ışık sızdırmıyorlar veya hiç kimse onlardaki ışık potansiyelinden istifade edemiyor. Daha doğrusu, bir türlü güneş gibi olamıyorlar. Güneş ki, yerinde bir ocak, yerinde bir ziya kaynağı ve yerinde de bir renkler cümbüşüdür. Çiçeklerin başını okşar-durur ve kendi çiçekleri sayılan gezegenlere ışık hüzmeleri gönderir. Işığını kara delik hâline getiren kem talih insanları, onca güç ve potansiyele rağmen kendi karanlıklarıyla baş başa bırakıp mevzu ile alâkalı olarak Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) bir başka hadîslerine geçelim:

“Kim ilim öğrenir sonra da onu gizlerse âhirette onun ağzına ateşten bir gem vurulur.”¹⁰⁶

Bu kutlu sözün de mânâsı açıktır. Kim bir şey öğrenir ve sonra onu etrafa neşretmezse, yani dolduktan sonra boşalmaz, söz ve davranışları ile güzel örnek olmaz ve hakka

¹⁰⁶ Ebû Davud, *İlm* 9; Tirmizî, *İlm* 3.

aynadarlık yapıp onu etrafa aksettirmezse, bu suçunun cezası, âhirette onun ağzına ateşten gem vurulmaktır. Hadîste çok ciddi bir tevbih ve kınama söz konusudur. Zira gem ancak hayvanların ağzına vurulur. Bu da ilmîni saklayan insanın, hayvanlara benzetilmesi demektir ki oldukça ağır bir ifadedir.. evet o insan, Cenâb-ı Hakk'ın kendisini ahseni takvim sırrına mazhar kılmasının kıymetini bilememiştir; bilememiş ve mahiyetine yerleştirilen, onu hayvanlardan ayırarak seçkin bir varlık hâline getiren duygu, düşünce ve düşündüğünü ifade etme meziyetini hiçe saymış ve tabî bu meziyetlerin şükrünü eda edememiştir. İşte böylesi bir insana, verilen nimetlerin istirdadı, geriye alınması, ne kadar âdilâne bir muameledir, sizin insafınıza bırakıyorum.”¹⁰⁷

Sistemli okuyan yazarlardan Ali Bulaç: “Bilgi Neyi Bilmektir?” adlı kitabının sonunu şu cümlelerle bitirir: “İnsan olarak bizler mükemmel bir varlık âleminde ve fakat kusurlu bir dünyada yaşıyoruz; yönelimimiz kemâle ve mükemmele doğrudur. Kemâle ermek ve kâmil insan olmak sadece bir arzu değil, var oluşumuzun hakiki anlam ve amacıdır. Kemâl, kişinin bilgi sahibi olmasıyla elde edilir. Fakat muhakkak ki salt bilgi kâfi değildir. Bilginin imana dönüşmesi ve salih amelle desteklenmesi lâzımdır. Bundan dolayı iman ve amel, Kur'an-ı Kerim'de defalarca “İman edenler ve salih amellerde bulunanlar” şeklinde bir arada zikredilmiştir.

Bilgi, nefsin bilgisi (Ma'rifetü'n-nefs) ve varlık aleminin, yani yaratılmışların bilgisi (Ma'rifetü'l-halk) üzerinden Allah'ı bilmektir, yani sözün özü Ma'rifetullah'tır.”¹⁰⁸

¹⁰⁷ M. Fethullah Gülen, *İrşad Ekseni* 97-98, Nil Yayınları, İzmir, 2001.

¹⁰⁸ Ali Bulaç, *Bilgi Neyi Bilmektir* 209, Yeni Akademi Yayınları, İstanbul, 2005.

Ahmed b. Ebi'l-Havârî, öğrenimini bitirip tasavvufda makam ve halleri kat ettikten sonra bütün kitaplarını Fırat kıyısına götürmüş ve orada uzun bir süre ağladıktan sonra kitaplara karşı: “Allah’ı tanıttirmek için bana rehberlik ettiniz. Şimdi medlûlü (gerçeği) anladım ve buldum. Artık delil ile uğraşmak abestir.” demiş ve kitapları yakmıştır. Bu da kitap okumanın gerçek sebebinin anlatması bakımından oldukça önemli bir misaldir.¹⁰⁹

Kâinatın sırlarını keşfetmek ancak okumakla mümkündür

İnsan bir şeye, bildiği, anladığı ve inandığı ölçüde bağlı kalır. Buradan hareketle diyebiliriz ki; eğer müslüman isek, dinimize ne derece bağımlı olduğumuzun göstergesi onu ne kadar bildiğimizdir. Onu bilmek için hiçbir uğraşı içinde değilsek, yani dinimizi öğrenmek için okumuyorsak, araştırmıyorsak ona bağlı birer müslüman olduğumuzu söylemek zordur. Bağlılığımız okuyup bildiğimiz kadardır.

“Okumanın gerekçesi, adam olup dünya nimetlerinden daha fazla pay almak değildir. Çünkü, çok okuyanlar az okuyanlara göre her zaman daha zengin ve daha varlıklı değildir. Diğer yandan, dünyada ne olup bittiğini anlamak için sadece gazete okumak da okuyucu olmak için yeterli

¹⁰⁹ Bu kıssayı “İslam dünyasında kitaba karşı duyulan büyük sevgi ve saygıya rağmen, kitaplarını yakan İslam alimlerine de rastlanmıştır” diyerek anlatan eser, aynı minvalde Yahudilerin ve Nazilerin de kitaplarını yaktıklarını anlatır ki bu tespit, yazarının “İslam’da kitap okumaktan asıl maksat insanı Allah’a götürmesidir. Kitaplar sadece bir vesileden ibarettir” gerçeğini göz ardı ettiğini göstermektedir. Zira İbn Ebi'l-Havârî'nin bu kıssasında asıl verilmiş istenen nokta kitapların ne işe yaradığı ile ilgilidir ve bu kıssa kesinlikle Nazilerin ve diğerlerinin kitap yakmalarıyla kıyaslanamaz. Bkz. Orhan Öcal, *Kitabın Evrimi* 196, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1971.

değildir, gerekçesi olamaz, çünkü radyo ve televizyon bu hizmeti bize hiçbir zahmete katlanma gereği duymayacak şekilde sunmaktadır.

Okumak, dünyayı algılayışımızla, hayata, kâinata ve insan olarak kendimize bakış açımızla alâkalıdır. Okumak, bir şeyleri keşfetme duygusunun, insanın kendini, kendisinin varolma sebebini, Yaratıcısını anlama arzusunun ve kâinatın içindeki sırları açığa çıkarma heyecanının bir tezahürüdür. Kur'ân ilk âyetinin “oku” emriyle başlamasının hikmeti de bu olsa gerektir. İnsanın yaratılanını bilmesi, kâinatın sırlarını ve kendini keşfetmesi, ancak okumakla mümkündür.”¹¹⁰

Okuma tek başına gaye değildir

Okuma-yazma, aslında tek başına bir gâye değildir. İlmin vâsıtasıdır.¹¹¹

“İnsan bir kitabı okuduktan sonra eskisinden daha akıllı hareket edebilmeli; başkalarının sözlerine daha az aldanmalı; her şeyi daha açık görmeye, daha derin hissetmeye başlamalıdır. “Güzelliği daha iyi anladım, daha nazik, daha neşeli, daha mutlu oldum; düşüncelerim gelişti; hayatı ve insanları daha iyi kavradım; hayata karşı cesaretim arttı” diyebilmelidir. O zaman okuma boşa gitmemiştir. Bunları söylemezseniz siz de marangozluk kitabını okuyan, fakat boş sandıklar üzerinde çoluk çocuğu ile yemek yemeye mahkum olan adama benzersiniz.”¹¹²

¹¹⁰ Harun Avcı, *Sızıntı Dergisi*, yıl: 25, sayı: 290, Mart 2003

¹¹¹ İbrahim Canan, *Okuma Yazma Seferberliği ve Öğretim Siyaseti* 33, Cihan Yayınları, İstanbul, 1984.

¹¹² Seyit Kemal Karaaloğlu, *Sözlü Yazılı Kompozisyon, Konuşmak ve Yazmak Sanatı*, say-

Okumanın benliğimize kattıkları, çoğunlukla söylenip yazılmamış, kendi duygu, düşünce ve gerçeklerimizdir. Okumayı düşünce izlemeli ve amel takip etmelidir ki bu okuma boşa gitmemiş olsun.

İnsan niçin okur?

İnsan niçin okur? Bu sorunun cevabı olarak sıralayacağımız maddeler okuyucunun kendini tanıma ve okuma çalışmalarına rehberlik edebilecektir.

Âdet olarak veya alışkanlığın zoruyla:

Okumanın âdet olarak kabul edilmesi ve alışkanlığa dönüşürülmesi istenen bir durumdur. Bu seviyeye gelen okuyucu her alanda yazılmış kitapları o alanın ilmi disiplinleri ışığında rahatlıkla okuyabilir.

Görev duygusuyla:

Okumayı kendisine görev sayarak okuma genellikle belirli yaş gruplarında olabilirken ileri yaşlarda görev, yerini başka motive edici güçlere devreder.

Genellikle zaman doldurmak veya öldürmek için:

Zamanın her halükarda geçmesi gerektiği bazı mekanlar vardır. İşte oralarda kitap zamana yayılır çeşitli basılı malzeme okumak amacıyla bulundurulur. Bu türden okumaların sıhhatli olmadığını bilinmesi gerekir.

Güncel olayları anlamak için:

Modern zamanlar yaşıyoruz. Günün sosyo-ekonomik olgularının kavranması için okuma çalışmaları elzemdir. Si-

---

fa 100 ve 101'den özetle, İnkılap ve Aka Kitapevleri, 1967.

yasi yapılanmalar, ekonomik askeri yaptirimlar dil ve düşünce de yeni boyutlar açmakta, anın kavranması ve temel bilim dallarının etraflıca bilinmesi zorunluluğunu oluşturmaktadır.

Anlık kişisel tatmin için:

Zaman zaman elimizin altında bulunan okuma malzemeleri düzensiz, amaç ve sonuç gözetilmeden okunur. Bu hal okuma kotalarının anlamsız şekilde dolmasının en büyük nedenidir.

Günlük yaşamın pratik gereksinimlerini karşılamak:

Günlük yaşantımızda bizi çepeçevre kuşatan eşyanın en verimli biçimde kullanılması için...

Profesyonel veya mesleki ilgileri devam ettirmek ve ilerletmek:

Bugün hayatımıza hizmet sunan meslekler devamlı yenilenmekte ve eğitim sırasında alınan mesleki formasyonlar verim için yeterli olmamaktadır. Gelişen, farklılaşan dünyamızda insan ilgi ve ihtiyaçlarının da değişimi esas alınarak okuma çalışmalarına hız kazandırmak mümkündür.

Hobi olarak okumak:

Yüzyılımız, insanları kent merkezli bir hayatın eşğine bıraktı. Kelebek koleksiyonundan tutun da her türlü alanda hobiler yaygınlaştı. Okuma, bazıları için bu hobilerden biridir artık.

Yaşadığımız ülkenin sosyal gerçeklerini tanımak:

Ülkemizde yaşayan fertlerin vatandaş olarak tanımlanması insanlarımızı haliyle sosyal devlet gerçeği ile farklı biçimde tanışmalarını gerektiriyor. Vatandaşlık haklarının

bilinmesi, kararların sadece uygulayıcısı olmamak için okumaya devam etmek gerekmektedir.

Kendini geliştirmek ve ilerletmek için:

İnsan biyolojik yapısı itibarı ile farklı evreler yaşar. Her evrenin (çocukluk, yetişkinlik ve olgunluk dönemlerinin) farklı psiko-sosyal ihtiyaçları olur. Okuma bu evrelerdeki ihtiyaçlara rasyonel ve şümüllü bir tarzda cevap vermek için şarttır.

Entellektüel gereksinimler:

Bazıları entellektüel zevklerini gidermek için kitap okurlarlar.

Dini ihtiyaçlar:

Dini ihtiyaçlar okumanın ülkemizde en büyük motive edici güçlerindendir. Bir dönemdir sadece ihmal edilen... Köklerimizle bağımızı kesen bu anlayış bizleri etkilemiştir.

Bunlardan başka kişisel ve sosyal talepler gibi okumak için daha pek çok sebep bulunmaktadır.¹¹³

Araştırmacılara ciddî ihtiyaç var

Kitabın ikinci bölümünde 10.000 kişiye Yunanistan'da 8 araştırmacı, İspanya'da 10, Almanya'da 48, ABD'de 63, Japonya'da 73 Türkiye'de ise 6 araştırmacı düştüğünü belirtmiştik. Buradan hareketle diyebiliriz ki, günümüzde hem modern hem de dinî ilimler sahasında halledilmesi gerekli olan pek çok mes'ele vardır ve bu meselelerin çözüme kavuşturulabilmesi için, milletin irfan hayatına yeni ufuklar kazandırabilecek araştırmacılara ciddî ihtiyaç vardır.

¹¹³ Bkz.: Ali Büyükcıpar, *Kitap Pusulası* 4-9, İnsan Saati Yayınları.

Araştırmacı öncelikle dili, metinleri anlayabilecek kadar iyice öğrendikten sonra, günde en az on saat olmak üzere temel kitapları orijinal metninden okumalıdır. Kitaplar okunurken anlaşılamayan yerler, işin ehli bir hocaya sorulmalıdır. Okuma işlemi anlayarak yapılmalı, okunan bilgiler de başka birisine anlatılıp pekiştirilmeli ve benliğe mâl edilmelidir. Çünkü bilginin, bilerek ve şuurlu bir şekilde doğrudan doğruya idrak çerçevesi içinde insanın hâfızasında ve kalbinde kendisini hissettirmesi çok önemlidir.

Her gün yaklaşık beş yüz sayfalık bir okuma temposuyla birkaç senede kütüphanedeki ana kaynaklar okunabilir. Bu arada temel kitapların yanında ansiklopedik tarzda yazılan müracaat kitaplarına hızlı bakabilme ve aranılan konuyu hemen bulabilme tekniklerini de geliştirmek gerekir.

Temel kaynaklar çok iyi bilindikten sonra ilgili alanda yazılan temel eserler çok ciddi bir şekilde okunmalıdır. Bir alanda ihtisas yapılırsa bile, o alanı ilgilendiren ana bilim dallarındaki başlıca kitaplar da mutlaka mütalaa edilmelidir.

Eserler incelenirken aynı konunun bir çok kitapta geçtiği görülebilmektedir. İşte bu tür benzer konular değişik kitaplardan okunurken hızlıca geçilebilir. Böylece hem aynı meseleyi birkaç kez okumanın vereceği sıkıntıdan kurtulmuş hem de okuma adına zaman kazanılmış olunur.

İçerikle alakalı bir diğer mesele ise eserlerde yazılanların, yazıldığı dönemin etkisini üzerinde bulundurduğu hakikatinin gözden ırak tutulmamasıdır. Eserlerin yazıldığı dönemin kültürü, okunan veya araştırılan bu eserlerin mü-

ellifleri üzerinde ne ifade etmişse o kitaplara o zâviyeden bakılarak istifade edilmelidir.

Bundan sonra araştırma sonucu meydana gelen birikim ve bakış açısının hâsil edeceği performansla ihtisas konularında araştırma yapılabilir. Bundan sonra da, ihtisas konusu ile ilgili olarak Doğu-Batı demeden, mevcut kaynakların tamamı gözden geçirilip orijinal olan ve kendimize mâl ettiğimiz terkîbî, düşünceyi ortaya koymak kalmaktadır.

Niçin kendimizi okumaya alıştırmalıyız?

M. Fethullah Gülen Hocaefendi insanın niçin okumak zorunda olduğunu şu ifadelerle anlatıyor: "... İyi bir kitap, metafizik gerilime; metafizik gerilim de o kabil kitapları okumaya sevk eder. Evet, insan kitap okudukça ondaki gerilim daha da artar ve o, gerilim arttıkça fırsatları kitap okuyarak değerlendirir. Bu sayede inançla gerilmiş aydınlık ruhlar, küfür ve dalâlete karşı hep donanımlı olur, aydınlanır ve başkalarını da aydınlatırlar.

Asrımızda, küfür ve ilhada sürükleyen kitaplar okutulmak sûretiyle masum dimağlar baştan çıkarılmış ve büyük Allah'tan uzaklaştırılmışlardır. Bu zihinler, komünizm, ateizm, nihilizm vb. gibi küfür ve anarşiyi besleyen zararlı cereyanlardan etkilenmişlerdir. Bunlara karşı insanları Allah'a yaklaştırmamanın ve ona yönlendirmenin yolu, onlara bizim dünyamıza ait kitapları okutmak olmalıdır.

İnanan herkes, şuurlu bir şekilde ve lüzumunu ruhunda derinlemesine hissederek mutlaka kitap okumak mecburiyetindedir. Zira bizi dinsizliğe zorlayan millet ve çevreler, aynı zamanda bizi doğruya götüren vesilelerden de mah-

rum etmek istemektedirler. Şimdiye kadar bu hasım ruhlar, böylesi hain emellerine ulaşabilmek için değişik yolları denemiş, dili berbat etmek suretiyle kütüphanelerdeki kitaplarımızı okunmaz ve anlaşılmaz hale getirmiş ve belli ölçüde de olsa neticede nesilleri birbirinden koparmayı başarmışlardır. Böyle bir talihsizliğe maruz kalan günümüzün zavallı insanı tabîi olarak kendi ruh köküyle alâkalı değerleri bilememekte ve bundan dolayı da her geçen gün biraz daha kendisinden uzaklaşmaktadır.

Bu itibarla, millî değerlerimize gönül vermiş muhabbet fedâilerinin okuma mevzuunda da, umumî seferberlik ilan edercesine kendilerini okumaya vermeleri gerekmektedir. Devlet başta olmak üzere gönüllü sivil toplum kuruluşları ve vakıflar tarafından bu önemli meselenin gerektiği şekilde ele alınıp alınmadığı meselesinin her zaman münakaşası yapılabilir; ama, okumak bizim için artık bir zaruret halini almıştır. Vâkıa okullarda insanlara okuyup yazma öğretilmektedir; ancak esas önemli olan husus, öğrencilere kitap okuma şuurunun kazandırılması ve faydalı kitapların okutulmasıdır. Eğer o körpe dimağlara sadece boş, fuzûlî ve onu baştan çıkaran romanlar hikayeler okutuluyor, fakat bizi asırlarca yücelten ve büyük insanların yetişmesine vesile olan yayınlar hep ihmal ediliyor ve neslimize iyi bir rehberlik yapılmıyorsa, onların bir şey okumuş oldukları söylemez. Nihilist ve anarşist nesillerin yetişmesinde kötü yayınların okutulması, faziletli nesillerin yetiştirilmesinde de millî ruh eksenli yayınların okutulmasının tesiri büyüktür. Binâenaleyh her ferdin, evvelâ bu mevzuda, neyi bilmesi gerektiğini çok iyi belirlemesi, daha sonra da, başta kendi

aile efradı olmak üzere ulaşabildiği herkese iyiyi, doğruyu ve güzeli öğrenme yollarını göstermesi gerekmektedir.

Bir mümin, İslâm'a, imana ve Kur'ân'a ait meselelere sahip çıktığını söylediği halde kendi nesline anlatacak kadar bu yüce hakikatleri bilmiyorsa, onun samimî olduğunu söylemek çok zordur. Oysaki içte ve dışta dine karşı olan kimse-lerden hangisine kulak verilirse verilsin, kendilerine ait meseleleri çok iyi bildikleri görülecektir. Meselâ bir nihilist, bir anarşist, bir din düşmanının vb. fikirlerinden istifade ettiği kişilerin eserlerini çok iyi takip ettikleri ve rahat anlatabildikleri açıktır. Aynı zamanda onlar, demagoji ve diyalektiği de fevkalâde iyi bilmekte ve karşılıklarına aldıkları körpe dimağları ezip yoğurarak balmumuna çevirmektedirler. Evet bâtil yolun talihsiz yolcuları, kendi ideolojileriyle alâkalı bilmeleri gereken her şeyi çok iyi bilirler. Bir şahsın hayat serencâmesini bilmek bir ilim ve irfân değeridir ama ruhları karbonlaşmış bu talihsizler, kendi dâvâlarında bayraktarlık yapmış pek çok dinsizin hayat serencâmesini çok iyi bilirler.

Ne acıdır ki, yüce bir dâvâya gönül vermiş Mü'minlerin pek çoğu Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), Hulefâ-i Râşidîn'in (r.anhüm) hayat-ı seniyyelerine ait bir şey bilmedikleri gibi dinin temel felsefesinden de habersizdirler. Bilmedikleri için de o yüce şahsiyetlerin hayatlarından ve kıymetli sözlerinden habersizdirler. Bunlar bir yana, akıl ve mantık ölçüleri içinde müsbet ilimlerden de istifade ederek anlatma imkanı varken Allah'ı, Peygamber'i, Kitab'ı ve ahireti bile tam olarak anlatamamaktadırlar. Onlar, fûnûn-u müsbetenin henüz yeni yeni keşfettiği pek çok ilmî hakikat-ten Kur'ân-ı Kerim sayesinde, belli ölçüde de olsa haber-

darken, bütün bunlardan gerektiği gibi istifade edememektedirler. Nitekim Kaptan Kusto, Cebel-i Târik boğazında Atlas Okyanusu ile Akdeniz'in sularının birbirine karışmadığını tespit edip bunu büyük bir buluş olarak neşrettiğinde onun niyeti ne olursa olsun hepimizde bir hayranlık hissi uyardı. Zira o, bizim kitabımızın bir faslını dile getiriyordu: “İki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir. Aralarında bir engel vardır, birbirine geçip karışmazlar.” Biz bunları yabancıların, çarpıtarak vermelerinden mi öğrenecektik? Kur’ân’da bunun gibi daha pek çok ilmî hakikatler vardı ama, maalesef Müslümanlar bunlardan habersizdi.

İşte bütün bu sebeplerden ötürü kendi değerlerinden habersiz Müslüman nesillere mutlaka kitap okutmak suretiyle, Müslümanlığı anlama ve anlatma kâbiliyeti kazandırılmalıdır. Evet en az, bir ateist ve materyalistin kendisine ait meseleleri anlattığı kadar, bir Mü’minin de kendisine ait meseleleri anlatması onun için bir vecîbedir. Biraz olsun onur ve gurur sahibi her Mü’min, başkalarının kendi batıl ilhad ve küfürlerini anlattıkları kadar, her mevzuyu akla ve mantığa dayalı, o tertemiz, dupduru ve gönüllere inşirah veren iman esaslarımızı anlatabilmek için okuyup ve okutulmalıdır. Öyle ki o, “-inşallah- elime aldığım her insanı, duygu ve düşüncem altında yoğurarak onun kafasına ilim, kalbine iman yerleştirmek suretiyle, hem onun cennete gitmesini; hem de kendimin kurtulmasını sağlayacağım.” gibi.. duygu ve düşünceler harekete geçerek kitapları cennete yükselten merdivenin birer basamağı olarak kabul edip, bol bol okuyacak ve okuduklarını da başkalarına anlatmaya çalışacaktır.

Okumak bu kadar önemli iken bir Mü’min yine de oku-

yup düşünmüyor ve okuyup düşünenlere destek olmuyorsa, onun dînî değerlere karşı alâkası da işte o kadar demektir. Yani Allah'ın, Kur'ân'ın, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve O'nun güzîde Ashabının (radiyallâhu anhüm) anlatılıp-anlatılmaması sanki onun nazarında müsâvîdir. Bir seçim, bir spor müsâbakası kadar bu meselelere alâka duymayan bir Mü'min, sevip alâka duyduğunu söylediği zevatla işte o kadar alâkalı demektir. Hele bir Mü'min, bütün âlemleri ve kendisini hiçten, yoktan yaratan Hz. Allah (celle celâluhu) hakkında bir insanı aklen ikna edecek kadar malumâta sahip değilse ve Rabb-i Kerîm ü Rahîm'ini anlatamıyorsa, -ben diyemem ve dememeliyim de- fakat o kendi kendine “yazıklar olsun” demelidir.

Evet kitap okumama, kanaat-i âcizânemce, bizim neslimizin en büyük eksikliklerinden biridir. Bu eksikliği gidermek için devamlı ve çok okumalı, her gün bir şeyler öğrenmek için çalışmalı, ev ve iş yerlerinde, hiç olmazsa belli bir süre de okumaya ayırmalıyız. Neslimize bu mevzuda da iyi bir örnek olmalı, değişik vesile ve metotlar geliştirerek onlara okuma yollarını açmalı ve onların, İslâm'ı anlama-anlatma aşk ve şevklerini geliştirmeliyiz.”¹¹⁴

‘Cehâlet denen yüz karası’ndan kurtulmalıyız

Cehalet bilgisizlik demektir. Hem fertleri hem de toplumları utandıran bir yüz karasıdır. Binaenaleyh hem dînî ilimleri hem de modern ilimleri okumadaki eksikliğimiz bitene kadar bu yüz karasından kurtulmamız mümkün gözükmemektedir.

¹¹⁴ M. Fethullah Gülen, *Prizma* 4/91-95, Nil Yayınları, İstanbul, 2004.

“Oku! emriyle nâzil olmaya başlayan Kur’ân, bizden kâinat kitabının ve ayrıca bir kitap gibi insanın okunmasını ve bu kitapların okunmasında bize rehberlik yapan Hz. Muhammed Aleyhissalâtü vesselâm’ın da tanınmasını ister. İnsanın yaratılışındaki gaye budur. Bakacak, görecek, düşünecek, hergün beynine yeni yeni şeyler yükleyecek ve hep farklı iklimlerde seyahat edecektir o; çünkü budur ulaşması gereken ufuk. Bu ufka ulaşmanın yolu da, dinî ilimlerle müsbet fenlerin izdivacından geçer. Bu itibarla her mü’min, hem dinî, hem de müsbet ilimleri okuyup araştırmalı ve mutlaka ilimle ve irfanla mücehhez (donanımlı) olmalıdır. İş yerinde, evde, dükkânda, yemekte, durakta, arabada ve yolda mutlaka okumalı düşünmeli ve zamanın en küçük parçasını bile israf etmemelidir. Zira, boş bir insanın diğer insanlara verebileceği hiç bir şey yoktur. Fizik, Kimya, Astronomi, Tıp ve Botanik gibi ilimlerin en azından felsefesine, mantık ve düşünce temellerine ve ansiklopedik olarak fezlekelerine vâkıf değilsek, keza, hiç olmazsa aynı seviyede dinî ilimlerde de bilgimiz yoksa, bu takdirde başkalarına birşey anlatıp onları ikna etmek bir yana, dalâlet rüzgarlarına kapılıp gitmemiz bile mukadder olacaktır. O halde, topyekûn bir millet olarak kendimize gelmeli, bir seferberlik başlatmalı ve “cehalet denilen yüz karasından” kurtulmalıyız.”¹¹⁵

Hafıza hamallığı

Hâfız Ebû Ya’lâ’nın Huzeyfe b. el-Yemân’dan rivayet (radiyallahu anh) etmiş olduğu bir hadis-i şerifte Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur:

¹¹⁵ M. Fethullah Gülen, *İnancın Gölgesinde* 2/203-204, Nil Yayınları, İzmir, 2002.

“Sizin için korktuğum şeylerden biri de şudur; bir kişi Kur’ân-ı Kerim’i o kadar okur ki, artık Kur’ân’ın o göz ka-
maştırıcılığı onun bütün tavırlarına yansır. İslâm, onun için
bir elbise olur. Allah’ın (c.c.) dilediği süreye kadar o elbiseye
bürünür, sonra birdenbire o elbiseden -hafizanallah- sıyrılır
ve onu elinin tersiyle âdeta bir kenara iter. Kardeşinin üzeri-
ne elinde kılıçla yürür ve onu şirk ile itham eder.”

Hz. Huzeyfe (radiyallahu anh):

– Ey Allah’ın Rasûlü, şirk ile itham edilen mi, yoksa it-
ham eden mi şirke daha yakındır, diye sorduğunda Allah
Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem):

– İtham eden, buyurmuştur.¹¹⁶

Efendimiz’in bu hadiste ifade ettikleri husus gerçek ilmin
insanın hem aklını hem de kalbini aydınlatması gerektiği hu-
susudur. Zaten bu hususa işaretle İmam Malik hazretleri şöy-
le buyurur: “İlim, bol bol nakil ve rivayetlerde bulunmak de-
ğildir. O, Allah’ın kalblere koyduğu bir nurdan ibarettir.”

Evet, “bugün de Allah’ı (celle celâluhu) bilmeyen, Rasûlü sal-
lallâhu aleyhi ve sellem’i tanımayan nice ünvanlı kimseler
vardır ki, katmerli cehâlet içindedirler. Kâinattaki binlerce
âyet ve delil karşısında düşünemeyen, terkip gücünü kulla-
namayan, varlık ve hadiselere karşı kör ve sağır yaşayanlar,
ad ve ünvanları ne olursa olsun katmerli cehâlet içindedir-
ler. Zira biz, sadece insanın his, akıl, fikir dünyasını aydınla-
tan bilgiye ilim diyoruz; diğerine de hâfıza hamallığı.”¹¹⁷

Kur’ân-ı Kerim, Allah’ın indirdiği kutsal kitap Tevrat’ın

¹¹⁶ İbn Kesir, *Tefsiru’l-Kurân* 3/509.

¹¹⁷ M. Fethullah Gülen, *Çekirdekten Çınara* 132, Nil Yayınları, İstanbul, 2002.

yükümlülüğünü yerine getirmeyenleri ciltlerle kitap taşıyan merkebe (hâmil-i esfâr'a) benzetmektedir: “Tevratın mesajını ulaştırma ve onu uygulama yükümlülüğünü kabul ettikleri halde, sonra bu yükümlülüğü yerine getirmeyenler, tıpkı ciltlerle kitap taşıyan merkebe benzer. Allah’ın ayetlerini yalan sayan kimselerin düştükleri durum ne feci! Allah böyle si zalim gurûhu, felaha ve hidayete erdirmez.” (Cum’a, 62/5)

Evet ilim, her şeyden önce kişinin kendisini ve Rabbini bilmesi demektir. Evet, gönül her zaman kafadan ileride ve pratik hayat da insanın konuştuğu sözlerden önde olmalıdır. Amel etmedikten sonra okumak ne işe yarar ki? Kitabı hem aklımıza hem de gönlümüze okutmalıyız. Yani okuduğumuzla yaşamalıyız. Yoksa, yukarıdaki ayette belirtilen örnekteki gibi olmak söz konusudur.

Bunamamak için okumak

20 yaşından itibaren herkesin beyinde her gün 50 bin civarında sinir hücresi ölür ve yerine yenileri gelmez. Vücudun, ölünce yenilenmeyen tek hücresi sinir hücresidir. Bu ölümler başka bazı faktörlerle de artarsa kaçınılmaz olarak, az veya çok bunama ortaya çıkar. Okumayan kişi, 20’li yaşlardan itibaren sürekli ölen sinir hücreleri ile bunamaya doğru yol alır. Düzenli okuyan kimselerse, başka bir organik sebep yoksa bundan kurtulma şansını elde eder. Çünkü okumak beyin hücrelerini korur.

Beyninizin genç kalması için, beyin hücrelerinizi sürekli çalıştırmanız gerektir. Bu da pek çok şey okuyup araştırmak, zihin analizleri yapmakla mümkündür.

Son zamanlarda bütün dünyada öldürücü Alzheimer

hastalığı artmaktadır. Zihin yeteneklerinin azalması (bunama) olan bu hastalık 65 yaşın üstündeki her 100 kişiden 7'sini etkilemektedir. Hatta araştırmalarda bu hastalık Arteryoskleroz ve kanserden sonra üçüncü ölüm sebebi olmak üzere yerini almaya başlamıştır.

Araştırmalar bu hastalığın yaşlılar arasında yayılmasının gerçek sebebinin, zihin egzersizleri eksikliği olduğunu göstermektedir. Gereğince çalıştırılmayan beyin hücreleri köreliyor. Kültürel ilgi azaldığı, yok olduğu zaman hafıza merkezindeki ve asetilkolinin oluşturduğu beyin bazındaki hücreler, iyice körleşip gidiyor, ölüyorlar.¹¹⁸ Okumak insana zihnî egzersiz yaptırır. Beyin hücrelerinin canlı kalmasını sağlar. Bu yüzden okuyan insanlarda yaşlılıkta bunamaya, okumayanlara göre daha az rastlanmaktadır.¹¹⁹

Allah hakikatini kalbe işletmek için okumak

İnsan Allah'a karşı daha takvalı olmak için okumalı ve bildikleriyle de yine O'na karşı saygı ve korku ile dolmalıdır. Yezid b. Seleme'nin (radiyallahu anh) anlattığı şu haber bu durumu çok güzel ifade etmektedir: "Ey Allah'ın Resulü!, ben senden pek çok hadis işittim. Ancak bunlardan, sonradan işittiklerimin, önceden işittiklerimi unutturacağından korkuyorum. Bana hepsinin yerini tutacak bir kelime söyle!" Bunun üzerine Allah Resûlü: Bildiklerinde Allah'a karşı müttaki ol, (bu sana yeter!) buyurdular."¹²⁰

Kur'ân'ın yeryüzüne iniş gayesi tevhid gerçeğinin bütün

¹¹⁸ İbrahim Ünal, *Kitap Tiryakiliği* 21-22, Sim Yayıncılık, Ankara, 1999.

¹¹⁹ Daha geniş bilgi için bkz.: Hamdi Kalyoncu ve Fikriye Ovak, *İkra!, Okuma Psikolojisi* 89-107, Marifet Yayınları, İstanbul, 2003.

¹²⁰ Tirmizî, *İlim* 19.

çeşitleri ile insanlara duyurmaktır. Çünkü “insan kütüphaneler dolusu kitap okusa, onları hafızasına alsın, bunları hayatına aksettirmedeği takdirde ne ifade eder ki. Öyleyse, Lâ ilâhe illallah’ hakikatini kalbe işlettirmek, ruha söylesenmek ve azalara amel ettirmek şarttır.”¹²¹

Nitekim Abdullah b. Ömer (radıyallahu anh) demiştir ki: “Vallahi ömrümün bir kısmını da Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)’in devrinde geçirmiştir. Bizler Kur’ân’dan önce imanı öğrenirdik, Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)’e bir sûre indiğinde sizlerin bugün Kur’ân’ı öğrendiğiniz gibi önce ondaki helâl ve haramla alâkalı bilgileri öğrenirdik. Sonra zaman geldi, öyle insanlar gördüm ki imandan önce Kur’ân’ı öğreniyorlar, öylesi var ki Kur’ân’ı başından sonuna kadar ezbere okuyor; ama ne emirlerini de de yasaklarını biliyor, onu çürük bir hurma gibi etrafa saçıyor.”¹²²

İslâmî duygu ve düşüncemizi devam ettirmek için okumak

M. Fethullah Gülen Hocaefendi İslâmî duygu ve düşüncüyü muhafaza edebilmenin yolları adına yaptığı tavsiyelerden birinde; islâmî duygu, düşünce ve şuurumuzu takviye edici mahiyette yazılmış eserleri, hem de hiç ara vermeden okuyup müzâkere etmek olduğunu belirterek şöyle demiştir:

“... Bu meyanda, günde yarım saat bile olsa, teccid-i imana (imanı yenilemeye) vesile olabilecek kitapların okunması da bana çok anlamlı gelmektedir. Zira, çağa ışık tutan

¹²¹ M. Fethullah Gülen, *Fasıldan Fasıla* 1/79.

¹²² Taberânî’nin el-Evsat’ından Heysemî, *Mecmau’z-Zevâid* 1/165.

devâsâ (dev gibi) insanlar tarafından kaleme alınmış bu tür eserler, insan zihninde aks-ı sadâ (yankı ve etki) meydana getirir; onu, değişik vadilerde dolaşmaya yöneldiğinde ense kökünden tutar ve kendisine gelmesini sağlar.

Evet, kitap okuma çok önemlidir. Tabîî onları okurken de, başkalarına: “Al sana bir ders, gözün-gönlün açılsın..” şeklinde değil de, kendi yüreğimizi hoplatmak, kendi hislerimize duyurmak için okumak gerekir. Bu şekilde bir okuma, bizim için her türlü don ve kırağılara karşı âdetâ bir sera mesâbesindedir.”¹²³

Sahabe şuuru kazanmak için okumak

Efendimiz’in güzide ashâbı öyle bir imana sahip idiler ki; öğrendikleri her şey, onları Allah’a daha da yaklaştırıyordu. İlimden aldıkları lezzet onların imanlarını artırıyordu. Bütün sahabîlerin bu şekilde olduğunu söylemek mübalağa olmasa gerektir. Zira ayetin ifadesiyle onlar Allah’tan, Allah da onlardan razı olmuştur.

Burada özellikle belirtmek istediğimiz husus şudur ki, Sahabe Efendilerimiz hem ilim öğreniyorlardı, hem de aynı zamanda Rabbânî idiler. İbn Mes’ûd’un (radıyallahu anh) öğrencilerine yaptığı şu tavsiyeler, sahabîlerin ilim anlayışını ne güzel ifade eder: “İlim kaynakları, hidâyet چراğları olunuz, evlerinize kapanınız, gece karanlıklarını aydınlatınız. Kalbleriniz taptaze, elbiseleriniz eski olsun. Göktekilere tanınınız, yerdekilere hüviyetlerinizi gizleyiniz!”¹²⁴

Abdullah b. Abbas’ın kader konusunda münakaşa eden

¹²³ M. Fethullah Gülen, *Prizma* 4/159, Nil Yayınları, İstanbul, 2004.

¹²⁴ İbn Abdilberr, *Câmiu Beyâni'l-İlm* 1/126.

bir kısım kimselere söylediği şu sözler de sahabenin ilim anlayışından ipuçları vermektedir: “Bilmiyor musunuz ki, Allah’ın bazı kulları vardır, dilsiz ve konuşmaktan âciz olmadıkları halde Allah korkusundan dilleri tutulmuştur. Hiç şüphesiz onlar gerçek bilginler, fasîhler, güzel ve vecîz konuşanlar, şeref ve fazîlet sahibi kimselerdir. Ne var ki Allah’ın azametini hatırlayınca akılları başlarından gider, gönülleri münkesir olur (kırılır), dilleri tutulur. Bu hâlden kurtulunca da tertemiz ibâdetlerle Allah’a koşarlar. Çok zeki oldukları halde kendilerini aptallardan sayarlar! Günahlardan uzak ve tertemiz olmalarına rağmen kendilerini yine de zâlim ve isyankârlarla bir tutarlar. Allah için yaptıkları amelleri hiçbir vakit çok görmez, amellerini Allah’a karşı bir delil olarak kullanmazlar. Onlara nerede rastlarsan kendilerini kederli, endişeli, Allah korkusundan korkup titrer bir halde bulursun” İbn Abbâs bu sözlerini bitirdikten sonra o kimselerin yanına oturmadan kendi meclisine dönmüştür.”¹²⁵

İşte sahabîlerin nasıl bir ilim şuuru içinde olduklarını gösteren iki misal daha:

İlim âşığı Muâz b. Cebel’in vefat ederken söyledikleri

Muâz b. Cebel (radıyallahu anh) vefât ettiği günün gecesi, “Bakın bakalım, sabah oldu mu?” diye sormuştu. Etrafındaki sahabiler dışarı çıkıp bakmışlar ve: “Hayır, sabah olmamış”, demişlerdi. Biraz sonra tekrar: “Bakın bakalım, sabah oldu mu?” deyince yine bakmışlar ve: “Hayır, olmamış”, demişlerdi. Bir müddet sonra yine aynı soruyu yöneltince etrafındakiler dışarı çıkıp bakmışlar ve: “Evet, sabah

¹²⁵ Ebû Nuaym, *el-Hilye* 1/325, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1405.

olmuş”, cevap vermişlerdi. Bunun üzerine Muâz b. Cebel şöyle demişti:

“Sabahı, ateşe götüren geceden Allah’a sığınırım. Merhaba ölüm! Merhaba! Kayıplara karıştıktan sonra gelen ziyâretçi, darda kalındığında gelen dost! Allah’ım, ben senden korkuyordum şimdi ise seni istiyorum. Allah’ım, sen çok iyi biliyorsun ki ben nehirler akıtmak (kanallar açmak), ağaçlar dikmek için dünyayı ve dünyada kalmayı istemi-yordum. Ben, günün yarısında, sıcağın en şiddetli ânında susuzluğa katlanayım, dünyanın zorluklarına tahammül ba-hasına zikir (ilim) meclislerinde âlimlerle diz dize geleyim di-ye yaşamak istiyordum.”¹²⁶

Ebû'd-Derdâ'nın ilme düşkünlüğü

Ebû Derdâ (radiyallahu anh) diyor ki: “Üç haslet olmasaydı dünyada kalmak istemezdim: 1- Alnımı yere koyarak her gün Rabbime secde etmek. 2- Günün en sıcak anlarında (oruç tutarak) susuzluğa katlanmak. 3- Meyvenin iyisi seçildiği gibi sözlerin iyisini ayıklayan kimselerle oturmak.”¹²⁷

Bu iki misal bize sahabîlerin nasıl bir ilim şuuruna sahip olduklarını çok iyi anlatmaktadır. Bu şuurunu kazanmak zordur ama “imkansız” değildir. Gülen, bu şuurun kazanılması için yaptığı tavsiyeler arasında şu hususu da saymaktadır:

“... Sahabe-i kiramin hayatlarını konu alan eserleri sıkça okumak ve okunanları tatbikte kararlı olmak. Bu husus, bizim metafizik gerilim içinde bulunmamızı temin edecek ve

¹²⁶ Ebû Nuaym, *el-Hilye* 1/239; İbn Abdilberr, *Câmiu Beyâni'l-İlm* 1/51.

¹²⁷ Ebû Nuaym, *el-Hilye* 1/212, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1405.

Sahabe şuurunu kazanmamızda bizlere hep ışık tutacaktır. Çünkü onlar misaldir. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Sahabe'yi gökteki yıldızlara benzetmiş ve "Hangisinin atmosfer ve kudsî cazibesine girseniz bana ulaşırsınız"¹²⁸ işaretinde bulunmuş ve onların birer hidayet meşalesi olduklarını söylemiştir. Sahabenin hasbiliği, feragati, diğergâmlığı, derdi, ızdırabı, çilesi ve bütün bunların yekûnunu çerçeveyeleyen şuurunu, öğrenilmedikçe, onlar gibi olma, onlar gibi davranma elbette imkânsızdır. İsterseniz, bir Abdullah b. Cahş ile, bir Sa'd İbn Rebi' ile, hayatına sadece bir buçuk sene Müslümanlığın girdiği İkrime b. Ebî Cehil'le veya amcası İbn Hişam'la hayalen münasebete geçip, onların insanî normları aşan imân ve aksiyonlarında arz etmeye çalıştığım hususların icmalini görebilirsiniz. Öyle zannediyorum ki, hemen içinizde zincirleme "keşke"lerin uyandığını hissedecek ve "keşke ben de bir Mus'ab, bir İbn Cahş, bir Hamza, bir İkrime, bir İbn Hişam olsaydım" diyeceksiniz. Hele onlardan bazılarının cehennem kenarında dolaşırken her nasılsa hayatının son faslında "bismillah ya Allah" deyip birkaç dakikalığına Müslümanlık içine girip, bir solukta cennetin zirvelerine ulaştığını görünce kendinizden geçecek ve yine bir "keşke" ile inleyerek onlardan biri olmayı isteyeceksiniz. Öyle sanıyorum ki bütün bunlar, sizde Sahabe şuurunu mayalayacak ve bu hisler sizleri hep coşturacaktır."¹²⁹

Gösteriş için okumamalı

Okumanın, her şeyden önce kişinin kendini bilmesi ve böylece Rabbini tanıması için olması gerektiğini önceden

¹²⁸ Münavi, *Feyzu'l-Kadir* 6/297, Mısır, 1356.

¹²⁹ M. Fethullah Gülen, *Prizma* 1/66-67, Nil Yayınları, İzmir, 1998.

belirtmiştik. Binaenaleyh bundan başka bir maksat için okumak doğru değildir. Özellikle de insanlar arasında bilgili ve araştırmacı kabul edilmek için okumak, hem bu dünyada hem de ahirette insanın kaybetmesine sebep olacaktır.

Nitekim Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Kıyâmet günü sorguya çekilecek ilk insanları sayarken üç gruptan bahsetmiş ve bu üç gruptan birini “Kur’ân’ın ahkâmını çok iyi bilen” olarak ifade etmiştir. Daha sonra da bunun ne demek olduğunu anlatmıştır: “Allah, Kur’ân’ı çok iyi bilen şahsa:

“Ben sana, peygamberime indirdiğim Kur’ân’ı öğretmedim mi? diye sorar.

- Evet, öğrettin, yâ Rabbi.
- Bildiklerinle amel ettin mi?
- Evet, gece gündüz Kur’ân’la amel ediyordum.
- Yalan söyledin” buyurur.

Melekler de:

- Yalan söyledin, derler.

Cenâbı Hak: “Senin maksadın, “Falanca okuyucudur, bilgilidir.” desinler diye okumuştun ve gerçekten sana öyle de denilmişti, buyurur.” Efendimiz daha sonra diğer iki sınıf insanı da zikrettikten sonra hadisi bize ulaştıran Ebû Hüreyre’nin dizlerine vurmuş ve: “Ey Ebû Hüreyre! Kıyâmet günü cehennem ateşinin tutuşturulacağı ilk üç (sınıf) bunlardır” buyurmuştur.”¹³⁰

¹³⁰ Tirmizî, 2/61.

Kitap okuma insanı çok bilmişliğe götürmemeli

Bir insanın okuyup öğrendikleri ne kadar çok olursa olsun, bu durum, hiçbir zaman onu okuyup öğrenmekten alıkoymamalıdır. Şu da unutulmamalıdır ki gerçek ilim adamları, bildiklerini yetersiz bulan kimseler arasından çıkmıştır. Evet, kitap okuyup “bir şey oldum” zannına kapılanlara, gerçek insanlığını tanıtıcı eserler okutmak gerekmektedir. Hocaefendi bu durumu şöyle anlatır: “... Bazı arkadaşlarımızda bu durumu hissedince, kendilerine, onları eşyanın perde arkasına baktıracak bir kitap verdim. “Şunu bir okuyun” dedim. Evet, bazıları biraz kitap okuyunca, bir şey oldu zannına kapılıyor. Tabii o zaman da, “bilmediğini bilme” bilgisinden uzaklaşıyor.”¹³¹ “İnsan, farkına varamıyor, herkes (mânâ büyükleri hakkında) konuşunca o da saygısızca ifadeleri normal görmeye başlıyor. Birkaç kitap okumak, bir şeyler biliyor olmak, insanı bazen küstahlaştırıyor. “Ömer, Ali” dedirtiyor sahabe efendilerimiz hakkında konuşuyorken.”¹³²

Okumak ve ilim elde etmek insanı çok bilmişliğe değil daha da tevazu sahibi olmaya götürmelidir. Nitekim Hz. Ömer (radiyallahu anh) şöyle demiştir: “İlmi öğrenin ve halka öğretin. İlim için vakar ve sekîneyi (ağırbaşlılığı, uysallığı da) öğrenin. Öğrendiğiniz ve öğrettiğiniz zevâta karşı tevâzu gösterin, zorba bilginler olmayın ki bilginiz bilgisizlik olmasın!”¹³³

Ebû Ümame'nin (radiyallahu anh) bildirdiğine göre çok sıcağın bir günde Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Bakî'u'l-Gar-

¹³¹ M. Fethullah Gülen, *Fasıldan Fasıla* 1/71.

¹³² M. Fethullah Gülen, *Sohbet-i Canan* 65, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları, İstanbul, 2004.

¹³³ İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm* 1/135.

kad cihetine geçmişti. Arkasında yürüyen kimseler vardı. Bir ara ayak seslerini işitince bu O'na ağır geldi ve içine bir kibir düşer endişesiyle yere oturdu ve halkın kendisini geçmesini bekledi. Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) hayatından alınacak ibretlerden biri de O'nun gösterdiği bu tevazu dersidir.

Dünyalık için ilim öğrenilmez

İnsan dünyalığa sahip olmak için okumamalıdır. Yoksa okuyup öğrendiği ile dünyalık menfaatlere nâil olmak için okumak, bir kazanç değil çok büyük bir kayıptır. İbn Mes'ûd'un (radiyallahu anh) şu sözü bize bu gerçeği anlatmaktadır:

“Küçükleri büyütecek, büyükleri kocatacak bir fitne sizi sardığında haliniz nice olur?” Kendisine: “Bu söylediğin fitne ne zaman baş gösterecek?” diye sorulunca şu karşılığı vermiştir: “Güvenilenleriniz azalıp idârecileriniz çoğaldığı, fakihleriniz (anlayışı derin olan bilgileriniz) tek tük kalıp hâfızlarınız çoğaldığı, İslâm bilgileri, din için değil başka gayeler için öğrenildiği, âhiret amelleriyle dünyalık devşirilme-ye kalkışıldığı zaman.”¹³⁴

Yine İbn Mes'ûd'un (radiyallahu anh) şöyle dediği nakledilir: “Eğer ilim ehli, ilmi koruyup, onu layık olanlara vermiş olsalardı, ilim sayesinde devirlerinin insanlarına efendi olsalardı. Ne var ki onlar ilmi, dünyalıklarından menfaat sağlamak için ehl-i dünya için harcadılar. Dünya ehli de âlimleri aşağıladı. Halbuki ben, Peygamberimiz aleyhis-salâtu vesselâm'ın şöyle söylediğini işittim: “Kimin tasası sadece ahiret olursa, dünya tasalarına Allah kifâyet eder.

¹³⁴ Münzirî, *et-Terğîb ve't-Terhib* 1/82.

Kim de dünya tasalarına kendini kaptırırsa, dünyanın hangi vadisinde helak olduğuna Allah aldırmayacaktır.”¹³⁵

Süfyân b. Uyeyne anlatıyor: İbn Abbâs’ın (radiyallahu anh) şöyle dediğini duymuştum: “Eğer ilim adamları ilmin hakkını verip onun gerektirdiği şekilde davransalardı Allah’ın, meleklerin ve sâlih kimselerin sevgilerini kazanır, halktan da saygı görürlerdi. Fakat onlar ünleriyle dünyalık aradıklarından Allah kendilerine kızmış, insanların da gözlerinden düşmüşlerdir.”¹³⁶

Ebû Zerr (radiyallahu anh) anlatıyor: “Şunu iyi bilin ki, bu hadisler sırf Allah’ın rızasını kazanmak için öğrenilir. Herhangi bir kimse bu hadisleri dünyanın geçici bir menfaatini elde etmek maksadıyla öğrenirse cennetin güzel kokusunu kat’iyen duyamaz.”

Abdürrezzâk şunu anlatır: “Bir gün Ali (radiyallahu anh) âhir zamanda baş gösterecek fitnelerden söz ederken Ömer (radiyallahu anh): “Ali, bu dediklerin ne zaman olacak?” diye sorar. Ali şu karşılığı verir: “Din bilgileri, din için değil, başka amaçlarla okunduğu, ilim amel için değil, başka maksatlarla öğrenildiği, âhiret amelleriyle dünyalık devşirilmeye kalkışıldığı zaman!”¹³⁷

Hız. Cabir (radiyallahu anh) anlatıyor: “Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: “İlmi, alimlere karşı böbürlenmek, cahiller ile münakaşa etmek veya mevki-makam elde etmek için öğrenmeyin. Kim bunu yaparsa ona ateş gerekir, ateş!”

¹³⁵ İbn Asâkir’den nakille Ali el-Müttakî, *el-Kenz* 5/243.

¹³⁶ İbn Abdilberr, *Câmiu Beyâni’l-İlm* 1/188.

¹³⁷ İbn Abdilberr, *Câmiu Beyâni’l-İlm* 1/187.

Çok okumak gerek

Okuma, mesleğimizde ilerlemek, kültürümüzü genişletmek, güzel ve doğru düşünmek, konuşmak ve yazmak, hayırlı hizmetler yapmak için mutlaka şart olan çalışmadır. Açık hava gezintilerinin, oyunların, jimnastiğin bedenimizi geliştirdiği gibi güzel bir eseri okumanın da zihnimizi geliştirdiğine ve duygularımızı yücelttiğine dikkat çeken M. Esad Coşan Hocaefendi niçin okumamız gerektiğine şu şekilde cevap veriyor:

“Kısacık ömrümüzde sadece şahsi gözlem ve tecrübeyle ne kadar bilgi edinebiliriz? Halbuki, okuma yoluyla yüzyılların duygu, fikir ve tecrübelerini birkaç saat içine sığdırabilir, o kitaptaki görüşlerle fikrimizi zenginleştirebiliriz.

Öğretmenin ders anlatması, projeksiyonlar, filmler, konferanslar, biraz sonra geçen, gittikçe sönen tesirlere sahiptirler; kitap ise daima yanımızda kalır, her zaman müracaat edebileceğimiz, el altında bulunan bir kaynak olur.

Bugün, bir meslekte ilerlemek ve mütehassis olmak için, o meslekle ilgili yazıların, yayınların tümünü takibe çalışmak gerekir.

Bir problemin cevabını sorulduğu anda cevaplandırabilmekten ziyade, o cevabın hangi kitaplarda ve yayınlarda bulunacağını bilmesi isteniyor.

Bütün bu sayılanlar bize, okumanın, çok okumanın ne kadar gerekli olduğunu göstermektedir.

Her gün 20-30 sayfa okumakla, kültürümüz kısa zamanda genişler; ayrıca dilin zenginliği ve sözü söyleyişteki güzel-

lik, özellikle edebiyat üstadlarının şaheserlerini okumakla elde edilir.

Hangi meslek dalında olursa olsun insanlarla ilişki içerisinde olacağımız ve insanların isteklerine cevap vereceğimiz malumdur. Mesleğinde başarılı kişi insanların bütününe hitap edebilecek projeler hazırlayabilmelidir. Örneğin bir araba tasarımcısının başarısı, ürettiği modelin bir çok insan tarafından beğenilmesi ile ölçülür. Toplumun bir çoğunun beklentisine cevap verebilmek için toplumu iyi tanımak gerekir. İnsanları tanımanın en kısa ve güvenilir yolu kitap okumaktır.

Eskiler “sanat altın bileziktir demişler.” İnsanın iyi bildiği bir sanatı (kuaförlük, ayakkabıcılık, vs) varsa hangi halde olursa olsun ihtiyaç duyduğunda ona fayda sağlar. İnsan çok zengin olup iflas edebilir. Büyük bir makamda olup makamını kaybedebilir. Ama okuma sayesinde elde edilen bilginin ve onun getirmiş olduğu itibar mezara kadar devam eder. İnsanlar arasında sizi hiç terk etmeyecek asil bir konumunuz olmasını istiyorsanız çok okumalısınız.

Günlük hayatta çok defa duymuşsunuzdur; “mal, makam önemli değil, önemli olan insanlık...” diye. Aslında burada kastedilen olgunluk, zerafet, kibarlık ve nezakettir. Beğenilen insanları diğer insanlardan ayırt eden bu özelliğidir. insanın bu davranışları doğru ve kapsamlı öğrenebileceği en önemli kaynak kitaptır. Herkes tarafından takdir edilmek istenirseniz kitap okumalısınız.

Kitap okumanın en önemli faydalarından biri de insana kendini tanıma fırsatı vermesidir. Okuyan insan hangi

dalda başarılı olacağını çok çabuk kavrar. Unutmamalıyız ki Edison, nobel ödüllü büyük fizikçi Einstein, herhangi bir yüksek okuldan mezun değillerdi. Hatta üniversitelerden mezun olmayanlar arasında Microsoft'un sahibi Bill Gates'i de alabiliriz. Ama bu insanlar okudukları kitaplar sayesinde hangi dalda kabiliyetli olduklarını keşfettiler ve başarılı oldular. Evet görüldüğü gibi hayatta başarılı olmanın tek şartı var, o da kitaplarla dost olmak.

Bilgiye ulaşmanın çeşitli yolları vardır. Mesela konferanslar dinlenebilir, belgeseller seyredilebilir. Fakat bu faaliyetlerde insanın durup düşünmeye, ihtiyacı olduğunda bu bilgiye tekrar ulaşmaya imkanı yoktur. Zira insan kitap okurken düşünmemek için zamanı vardır. Tekrar tekrar aynı bilgiye ulaşabilir.¹³⁸

“Okumak, asla ihmal edilmeyecek bir gerekliliktir. Her gün hiç aksatılmayacak en azından bir saatlik bir okuma dahi, -ki bu süre hergün boş gözlerle çerçeve bakındığımız sürenin dahi ancak bir bölümüdür- bizi kısa sürede kâinatın zirvelerine çıkarabilecektir. Küçümsemeden, sabırla, satırları atlamadan, seçerek, paylaşarak, telafi edemeyeceğimiz tek şey olan vaktimizi en azından boşa tüketilmiş vakit olmaktan kurtarabiliriz. Gençlik yıllarının sorumsuz serazatlıkları içerisinde tüketilen, hiç değilse bir yabancı dil ya da kendi dilinin inceliklerine vâkıf olunmadan atlanılan bir çağ, bir gün intikamını, hayatını boşuna geçirmişliğin faturasını önümüze koyarak alacaktır.

Okumayı ciddî ve yaşamsal bir uğraş olarak aldığımızda en başta okuyacağımız kitabın baskı sayısına, best-seller

¹³⁸ M. Esad Coşan, *Türk Dili ve Kültürü* 35-40, Seha Yayınları, İstanbul.

olmasına ya da yazarının tanınırlığına değil, bu kitabın bizde düzeysel bir gelişim sağlayabilecek, sorularımıza cevap vermekten de öte bize yeni sorular sorabilecek, duygusal değil bilimsel, estetik ya da kavramsal açıdan inkişâfımıza katkıda bulunup bulunmayacağına yöneltmeliyiz dikkatimizi. Bütün bunlar ise okumayı artık salt bir boş vakitler değerlendirmesi olmaktan çıkararak bir yaşambilime, bir okuma serüveni'ne dönüştürecektir.”¹³⁹

Okuyup öğrenilenle amel etmek

Öğrenilip amel edilmeyen ilim insana doğru yolu göstermez. Bilmeden yapılan ibadetler ve ameller de insanın din yolunda aksak bir şekilde yol almasını netice verir. İlim insanı amele götürmelidir. Kur'ân-ı Kerim'de kendine bildirilen ayetlerin anlattığı hususlara riayet etmeyen âlimin nasıl hevesâtının esiri olduğu şu şekilde anlatılır:

“Onlara, kendisine ayetlerimiz hakkında ilim nasib ettiğimiz kimsenin de kıssasını anlat: Evet, o adam bu ilme rağmen o ayetlerin çerçevesinden sıyrıldı, şeytan da onu peşine taktı, derken azgınlardan biri olup çıktı. Eğer dileseydik, onu o ayetler sayesinde yüksek bir mevkiye çıkarırdık, lakin o yere saplandı ve hevasının esiri oldu. Onun hali tıpkı köpeğin durumuna benzer: Üzerine varsan da dilini sarkıtıp solur; kendi haline bıraksan da yine dilini salar solur! İşte bu, tıpkı âyetlerimizi yalan sayan kimselerin misalidir. Sen olayı onlara anlat, olur ki düşünüp kendilerine çekidüzen verirler.” (A'râf, 7/175-176)

¹³⁹ Ümit Aktaş, *Okuma Serüveni*, s. 7 ve 9'dan özetle, Birleşik Yayıncılık, İstanbul, 1996.

Abdurrahman b. Ganm diyor ki: “Resûlullah’ın sahâbîlerinden on kişi bana şöyle demişti: ‘Bir gün Kubâ meşidinde ilim müzâkere ederken Resûlullah yanımıza çıkageldi. Bize: “İstedığınız kadar öğrenin, vallahi öğrendiklerinizle amel etmedikçe hiçbir fayda göremezsiniz.” buyurdu.”¹⁴⁰

Ebû Osman en-Nehdî anlatıyor: “Ömer b. Hattâb’dan (radiyallahu anh) dinledim, minberde: “Bu ümmete zarar vermesinden en çok korktuğum kimse, bilgin münâfıktır!” dedi. Cemaat: “Yâ Emîre’l-Mü’minîn, bilgili münâfık nasıl olur?” dediler. Bunun üzerine Hz. Ömer şu cevabı verdi: “Dili âlimdir (ağzı güzel lâf yapar); fakat kalbi inanmaz, söylediklerini de uygulamaz!” dedi.

Hz. Ali (radiyallahu anh) şöyle diyordu: “Ey ilim müntesipleri! Bildiklerinizle amel ediniz. Çünkü âlim, öğrenip amel eden, ilmi ameline uyan kimsedir. Yakında bazı topluluklar belirecek, taşıdıkları ilimleri boğazlarından aşağı inmeyecek, içleri dışlarına uymayacak, yaptıkları, ilimleriyle bağdaşmayacak, halka halka oturup birbirlerine karşı övünecekler. Kişi, kendi halkasında oturan birinin bir başka halkaya gidip oturduğunu gördüğünde ona kızacak. İşte böyle kimselerin o meclislerinde yaptıkları ameller, Allah’ın katına yükselmez.”¹⁴¹

Hz. Enes (radiyallahu anh) de şöyle diyordu: “Öğrenmek istediklerinizi istediğiniz kadar öğrenin! Öğrendiklerinizle amel etmedikçe Allah, sırf ilminizden ötürü size ecir vermez. Gerçek bilginleri, öğrendiklerini kavrama ve amel et-

¹⁴⁰ İbn Abdilberr, *Câmiu Beyâni’l-İlm* 2/6.

¹⁴¹ İbn Abdilberr, *Câmiu Beyâni’l-İlm* 2/7.

mek ilgilendirir. Beyinsizlerin gayesi de sadece rivâyet (duyduklarını nakletmek)tir.”¹⁴²

Bütün bu misaller bize amel edemeyecek olduktan sonra hiç okuyup öğrenmemeyi de ifade etmemelidir. Çünkü öğrenmemek ve amel etmemek iki cezayı gerektirir. Ama her müslümanın görevlerinden biri olan iman ve Kur’ân hakikatlerini başkalarına ulaştırma vazifesini yapmamak da ayrıca bir cezayı gerektirebilir. Nitekim Câbir b. Abdullah’ın (radıyallahu anh) bildirdiğine göre Huzeyfe (radıyallahu anh) şöyle demiştir: “Bu ilim bize yükletildi, onunla amel etmesek de size iletceğiz!”¹⁴³

İlim ile ibadet dengesi

İlim öğrenirken ibadet hayatında da ilimle beraber daha titiz olunması gerektiğini Allah Resûlü şöyle bildirir: “Kimin ilmi artar da zühdü (dünyayı kalben terk etmesi, Allah’a yaklaşması) artmazsa, onun ancak Allah’tan uzaklaşması artar.”

Evet, insanın bir şeyler okuyup öğrenmesi, ilim talep etmesi, Allah’tan hakkıyla korkmasını gerektirir. Zaten Allah’a yaklaştırmayan ilim sahibinin sırtında sadece bir yükten ibarettir. “Kulları içinde ancak âlimler, Allah’dan hakkıyla haşyet ederler. (yani saygı ile karışık korku içinde bulunurlar)” (Fâtır, 35/28) ayeti de bu gerçeği ifade etmektedir.

Bu durum başka bir ayette de şu şekilde ifade edilmiştir: “Şimdi iyi düşünün: Böyle olanın durumu mu iyi, yoksa gece saatlerinde, ahiretten endişe edip Rabb’inin rahmetini umarak gâh secdede, gâh kıyamda ibadet edenin durumu

¹⁴² İbn Abdilberr, *Câmiu Beyâni’l-İlm* 2/6.

¹⁴³ Beyhakî ve İbn Asâkîr’den nakille Ali el-Müttakî, *Kenzu’l-Ummâl* 7/37.

mu iyi? De ki: “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Ancak akl-ı selim sahipleri, sağ duyulu olanlar düşünüp ibret alır.” (Zümer, 39/9)

Hız. Ali (radiyallahu anh) şöyle demiştir: “Size gerçek fakîhin (bilginin) kim olduğunu söyleyeyim mi? O, insanları Allah’ın rahmetinden ümitsizliğe düşürmeyen, Allah’ın yasaklarına dalmalarına ruhsat vermeyen, onlara korkusuzluk telkininde bulunmayan, başka şeye heves ederek Kur’ân’ı bırakmayan kimsedir. Fıkıhsız (ilimsiz) ibâdetinde hayır yoktur. Allah korkusu olmayan bilgide ve Kur’ân’ı düşünmeden okumakta hayır yoktur.”¹⁴⁴

Yine Hız. Ali şöyle demiştir: “Belimi iki kişi kırmıştır: 1-Bildiği halde bilgisinin gereğini yerine getirmeyen alim. 2-Bilmediği halde ibadete yapışan cahil.”

Okumak Zekâyı geliştirir

Yer Amerika. Yüksek mahkeme üyesi Oliver Wendell Holmes 90 yaşında kendi isteği ile emekli olunca yeni Cumhurbaşkanı seçilen Roosevelt onu evinde ziyaret etmişti. Onu kütüphanesinde Eflatun’u okurken bulunca sordu: “Hâkim bey! Eflatun’u niçin okuyorsunuz?” Yaşının doksanında olan hâkimin verdiği cevap hepimizin ders alması gereken cinsten: “Kafamı geliştirmek için okuyorum sayın cumhurbaşkanım!”

Hayatımızın gayesi yoksa okuyamayız

Her insanın bir gayesi vardır. Bu gaye bazen çok sığ ve basit hususları içerebilir. Para kazanmak gibi. Bazen de en

¹⁴⁴ Ebû Nuaym, *el-Hilye* 1/77, Dârul-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1405; Ali el-Müttakî, *Kenzu'l-Ummâl* 5/231.

ileri manada olur. İnsanın kendine “Nereden geldim? Nereye gidiyorum? Neciyim?” sorularını sorması ve bunların cevaplarını araması gibi. İnsanın en kâmil manada gaye sahibi olması, onun bu sorulara arayacağı cevapla doğru orantılıdır. Bu soruları cevaplamak bir bakıma insanın kendini tanıması demektir.

Gayesiz insan ciddi bir merak içinde olmaz. Gaye sahibi insanın şuurlu yaşayışı onu sürekli bir arayış içinde tutar; gayesiyle ilgili kavramları, olayları, gelişmeleri takip eder. Bu bakımdan insan, çok merak ettiği bir konuda yazılmış bir kitabı daha ilgiyle okur ve daha çabuk anlar; çünkü onu aramaktadır. Öğrenim metodu bakımından da okulda verilen, yığınla bilgiden daha ziyade kafasındaki bir soruya cevap teşkil eden bir bilgi zihinde ve hâfızada daha kalıcı olur. Çünkü soru sorup bilgi talep etmek, gaye gütmenin bir neticesidir.

Ömer Said Gönüllü'nün kaleme aldığı şu misal, gayenin insana kazandırdığı okuma tutkusuna ne güzel bir misaldir: “Çocukluk ve gençlik dönemlerinde kendilerine ciddi ve evrensel gayeler gösterilmeyen insanlara hayatlarının ileriki yıllarında okuma sevgisinden söz etmek, temeli atılmamış, kolon ve kirişleri yükseltilmemiş bir binaya çatı yapmayı teklif etmeye benzer. Okuldaki ders ve ödevler, öğrencinin bir şeyler öğrenmesinin yanı sıra, onlara okumayı ve araştırmayı sevdirmeye fonksiyonu da üstlenmelidir. Ancak günümüzde okul ödevlerinin ve derslerinin bırakın kitap okumayı özendirmediğini bunlar, kitaplardan kaçmanın ve okumaktan bıkmmanın sebebi oluyor. Peki, bu insanların kayıp yılları telafi etme şansları yok mu? Elbette vardır! Belli

bir yaşa gelmiş, zihnen dolmuş ve kalıcı alışkanlıklar edinmiş bu insanların, onları sıkmayacak usullerle, kendilerine bir şeyler öğretiliyormuş intibai vermeden ve ilgi duydukları konulardan başlamak üzere merak hislerinin uyarılması bu doğrultuda atılabilecek önemli bir adımdır.

İnsanda merak hissi küçük yaştan itibaren geliştirilmezse bu his zamanla körelmektedir. Dolayısıyla, merak hissi körelmiş insanların öncelikle bu hisleri uyarılmalıdır. Bu konuda yani yetişkin insanların kitap okuma ve yazma seferberliğine iştiraki konusunda en iyi örnekleri Bediüzzaman'ın talebeleri sergilemiştir. Hayatlarının olgun döneminde, otuzlu, kırklı, ellili yaşlarda Bediüzzaman'ı tanıyan bu insanlar, birçoğu ümmî veya yarı ümmî olmalarına ve köy ortamında yaşamalarına rağmen, okumaya karşı şiddetli bir alâka duyar, kısa zamanda derin bir okuma sevgisi kazanırlar. Risaleleri mum ışığında saatlerce ve bıkmadan okurlar. Başkalarının okuması için de her türlü fedakârlığa katlanırlar; yazarlar, anlatırlar ve devrin zor şartlarında postacılık yaparlar. Çünkü Bediüzzaman insanın tabiatında var olan merak hissini uyarmıştır. Ve bunu insanlık tarihi boyunca her insanı ilgilendirmiş ve ilgilendirecek olan, hiç bir insanın kayıtsız kalamayacağı üç önemli suali sorarak yapmıştır. “Ey insan! Necisin, nereden geliyorsun, nereye gidiyorsun?” Bu sorularla önce dikkatleri uyarmış, daha sonra da zihninin aydınlığı ve gönlünün ilhamları ile muhatplarının aklına ve kalbine hitap etmiştir.

Tarih boyunca görülmüştür ki tarihe mâl olmuş büyük eserlerin müellifleri, gaye sahibi ve gayesine çok derin inanca bağlı insanlar olduğundan, insanların dikkatini çekmiştir.

Bu eserler, çok yüce bir gaye için kaleme alınmış olsalar da araştırma ve düşünce ürünü eserleri okuma alışkanlığı elde edememiş insanların özellikle günümüzde bu alışkanlığı kazanmaları pek kolay değildir. Çünkü okuma mücerret (soyut) bir çabadır ve bir zihin faaliyeti gerektirir. İnsan, başkası tarafından yazılmış bir eseri okuyacak, başkasını takip edecek ve onu anlamaya çalışacaktır. Bunlar, insanın zihnini ve dikkatini meşgul eden ve yoran hususlardır. Çünkü bu yenilikler insanın kendi dışındaki âleme aittir. Bu yüzden cazip değildirler ve ancak zora talip olanların, yani idealist insanların altına girebileceği bir zahmeti gerektirir. Unutulmamalıdır ki ancak idealizm, insanın her adımını şuurlu bir şekilde atmasını, zamanı verimli kullanmasını, programlı bir hayat sürmesini, kendisi ve içinde yaşadığı cemiyet için faydalı (pragmatik değil) bilimlere yönelmesini sağlar. Toplumlar da ancak idealist insanların varlığıyla gerçek anlamda var olur, medeniyetler de bu şekilde oluşur ve yükselir.

Öğrenip öğretilecek şeyler, insanın mahiyetini, kâinatın sırlarını keşfe yönelik olmalıdır. Benlik sırlarına ışık tutmayan, varlığın karanlık noktalarını ve tıkanıklıklarını açık aydınlatmayan ilim, ilim değildir.”¹⁴⁵

Okumak zekânın tavrını efendileştirir

Sihhatli bir zekâ, kitapları çalışmalarına tâbi kılar. Onun için eğlencelerin en asilidir okuma, daha doğrusu en asilleştiricisidir. Kitap zekâyı kibarlaştırır. Hassasiyetimizle düşüncemizi ancak kendi içimizde, zihnî hayatımızın derinliklerin-

¹⁴⁵ Ömer Said Gönüllü, “Gaye ve İrade Açısından Okuma Sevgisi”, *Kitaba ve Okumaya Dair* 31-33, Işık Yayınları, İzmir, 2005.

de geliştirebiliriz. Ama zekânın tavırlarını efendileştirmek için okumak zorundayız.

San Cassiano’da çile dolduran Machiavelli, akşamları kütüphanesine girerken kirli libaslarından sıyrılır, bir sultanın huzuruna çıkar gibi itina ile giyinirmiş.

Carl Sagan “Kozmoz”da İskenderiye Kitaplığı için, şu önemli notu aktarır: “Kitaplığın kalbi, kitap koleksiyonuna ayrılan bölümdü. Koleksiyon uzmanları, dünyanın birçok kültür ve diline ait kitapları toplardı. Yabancı ülkelere adam gönderip kitapçılardaki kitapları toptan satın alırlardı. İskenderiye’de demirleyen yabancı gemiler kaçak eşya için değil, acaba kitap mı kaçırıyorlar diye aranıp taranırlardı.”¹⁴⁶

2- Kitap okumanın faydaları

Kitap okumanın faydası nedir?

İnsan ne kadar çok kitap okursa o kadar çok ufku açılır. Ufku açılan insan da yaşadığı hayata anlam vermekte zorlanmaz, karşılaştığı olay ve hâdiseleri çok iyi değerlendirir ve onlardan etkilenip zarar görmeyi en aza indirir. Böylece daha anlamlı bir hayat sürmüş olur.

Bir eğitimci ve felsefeciye 90. doğum gününde bir gazeteci şu soruyu sormuş: “Okuduğunuz bunca kitabın size ne faydası oluyor?” Eğitimci: “Dağlara tırmanmama yardımcı oluyor” diyerek bilgi ve kültürünün arttığını kasetmiş. Bunun anlamayan gazeteci: “Dağlara tırmanmak mı? Bunun ne faydası var ki?” deyince felsefeci şu cevabı vermiş: “Tır-

¹⁴⁶ Bkz.: Kibar Ayaydın, “Kitap ve Okuma Ufku”, *Kitaba ve Okumaya Dair* 65, Işık Yayınları, İzmir, 2005.

manacağınız diğer zirveleri görebilmek için dağlara tırmanmak gerekir.”

Unutmayalım ki bir ülkede kitap çok satılıyor ve çok okunuyorsa, o ülkedeki insanların birbirleriyle iletişimi ve birbirlerini anlamaları kesinlikle daha sağlıklı olur. “Kitap, sessiz bir fabrikadır; fikri ve fikir sahibini gürültü etmeden yüceltir ve tanıtır. Kitap, aynı zamanda bir nakliye aracıdır. Lokomotiflerin gürültüsünü, otomobillerin egzoz seslerini çıkarmadan dünü yarına bağlar. Fikri yaygınlaştırır; insanları sessiz tartışmalarla belirli aşamalara götürür. Kitap iyiyi, güzeli, doğruyu arayan düşüncenin olabildiğine genişleyen formudur. Kamuoyunu dar çevre ve çerçevelerden kurtarır; her evin içine, her odaya, kitaplıklara, yatakların başucuna kadar gider ve fikirleri yayar. Özetle toplumun bilgi ve kitaba, kitabın ve bilginin ise topluma egemen kılınabilmesi, insanların günlük hayatta onunla iç içe yaşaması, bütünleşmesi ile mümkündür.”¹⁴⁷

Şunu da belirtmek gerekir ki okuyup öğrenme kişinin daha iyi idare edilmesini de sağlamaktadır. Bediüzzaman, “Bir millet cehâletle hukukunu bilmezse ehl-i hamiyeti dahi müstebid eder.” diyerek bir bakıma bu hakikate işaret etmiştir. Yani bilgisizliğinin neticesi olarak sahip olduğu hakları öğrenmemek, en iyi idarecileri bile zorba yönetime sevk edebilir. Evet, en küçük bir müesseseden devletler planına kadar, herkes sahip olduğu hakları okuyup öğrenmelidir. Zira, idare edilen insanlar okuyup öğrenmemenin neticesi olarak haklarını bilemedikleri taktirde, yaşadıkları toplumda haksızlıklara uğrayabilecek ve tam adaleti gözet-

¹⁴⁷ İbrahim Ünal, *Kitap Tiryakiliği* 20, Sim Yayıncılık, Ankara, 1999.

mekte zorlanan dürüst idarecilerin işine gelebilecek kolay fakat adaletsiz bir yönetimle kendileri de zor durumda kalabileceklerdir.

Kitap okumanın psikolojik faydaları

Kitap okumanın toplumun yanısıra okuyan kişiye psikolojik faydaları da bulunmaktadır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1- Bilgi ile aklın korunması garantisi.
- 2- İnsan hafızasının gelişmesi.
- 3- Beynin iki yarısının çalıştırılması.
- 4- Yersiz korkuların giderilmesi ve hürriyet.
- 5- Doğru davranışa yönlendiren bilginin kazanımı.
- 6- Fonksiyonel geri zekâlılıktan korunmak.¹⁴⁸

Kitap okumamanın psikolojik zararları

1- Okumamak, insanın kendini inkarıdır. Çünkü okumayan kendini tanıyamaz.

2- Şirkin sebeplerinden biri; bilgisizlik ve Allah'ın bilmediğini vehmetmektir.

3- Okumayan, kendine ve çevresine yabancılaşır.

4- Okumayan ve şartlanmış beyinler tahammülsüz olur.

5- Okumamak, kutsal değerlere karşı pasif bir direniş içinde olma neticesi verir.¹⁴⁹

---

¹⁴⁸ Hamdi Kalyoncu ve Fikriye Ovak, “İkra!, Okuma Psikolojisi” s. 109-116’dan özetle, Marifet Yayınları, İstanbul, 2003.

¹⁴⁹ Daha geniş bilgi için bkz.: Hamdi Kalyoncu ve Fikriye Ovak “İkra!, Okuma Psikolojisi” s. 123-129’dan özetle, Marifet Yayınları, İstanbul, 2003.

Kitap bizi zenginleştiriyor

Hepimizin belirli bir süre içinde bulunduğu eğitim sisteminin yetmezliğini düşündüğümüzde bir yol ayrımında olduğumuzu söylememiz mümkündür. Kitap görünmeyen bir eğitim aracıdır. Onun yollarında kendimizi aramazsak eğitimin yetmezliği içinde bilgi yoksulu olarak hayatımızın sonuna kadar yaşamak zorunda kalabiliriz. Evet, “kitapların yanı başında bulunmak, sayfaları arasında gerçek olanla buluşmak ve etrafa yaydıkları ışığın kırılmalarında büyümek çok önemlidir. Okumalarımız bizi inşa ediyor; bir anlamda okuduklarımızın toplamını ifade ediyoruz. Kitap bizi zenginleştiriyor; içimizi yeşerten ırmağa sağdan ve soldan damlalar düşürüyor.

Okuma eylemi, sembollerimizi geliştiriyor ve yenileştiriyor; yeni zamanla gelen değişimleri daha iyi anlamamıza imkân veriyor ve her şeyden önemlisi, bizi bizle buluşturuyor. Kitabın kapağını çevirdiğimizde, bir ‘biz’ varız bir de okuduğumuz kitapta ‘bize ait parçalar.’ Kitaplardan bize ait parçaları topluyor ve onları durmadan biriktiriyoruz; her okumadan sonra; ileriye doğru bir adım atmış, büyümüş ve daha da çoğalmış bir ‘biz’ oluyoruz.”¹⁵⁰

Kitap okumanın çocuklara faydaları

Kitap okuma çocuklara zihnî maharetler kazandırdığı gibi düşünme fonksiyonunu da ilerletmektedir. Ayrıca kitap okumanın düşünce zenginliğine vesile olduğu ve beyni aktif olarak çalıştırdığı da bilinen gerçekler arasındadır.

¹⁵⁰ Nihat Dağlı, *Sızıntı Dergisi*, Eylül 1997, Sayı: 224. Ayrıca bkz.: Nihat Dağlı, *İnsanı Kitaba Çağırarak*, Kaynak Yayınları, İzmir, 1996.

Evet, “kitap okuma çocuklara bazı zihnî maharetler kazandırır. Kitap okuyan çocuklar eğitim süreçlerinde anne babaların ve eğitimcilerin işlerini de kolaylaştırır. Eğitime yapılan yatırımın karşılığını almak isteyen anne babaların çocuklarını pahalı okullara göndermeleri ve onların istedikleri her şeye ulaşmalarını sağlamaları yeterli değildir. Çünkü okuma alışkanlığı olmayan çocuklar, başarılı bir öğrenci olmak noktasında zorlanmaktadırlar.

Kitap okumayan nesillerin düşünme fonksiyonu giderek körelmekte, fikir üretme kabiliyetleri gerilemekte, yetersiz olan kelime dağarcıkları yüzünden çevreleriyle başarılı bir iletişim kuramamaktadırlar. Evrensel değer hükümlerinin kazandırılması, karakter ve kişilik gelişimi, tarih ve kültür şuuru ancak okuyan, araştıran ve bilgiyi seven nesillerin yetiştirilmesiyle mümkündür. Eğitim sürecinde, çocuklarımızın okuyarak kendilerini yetiştirmeleri gerekmektedir. Maalesef televizyon seyrederek, atari oynayarak büyüyen çocuklarımız giderek okuma istidatlarını kaybetmekte ve okumanın sağladığı imkândan mahrum kalmaktadırlar.

Kitap okuyan ve kitap okunan çocukların düşünceleri, diğer çocuklara göre daha zengindir. Düşünme, bilgi ile birlikte geliştiğinden çocuk bildiği kadar düşünebilir. Bilginin desteklemediği düşünceler sığ kalmaktadır. Okuma, çocuğun kelime hazinesini artırmakta ve iletişim kabiliyetlerine müspet katkılarda bulunmaktadır. Kitap okuyan çocukların iletişim kapasiteleri artar. Günümüz bilgi ve iletişim toplumunda kendini iyi ifade eden kişilerin başarılı olduğunu vurgulamak gerekir. Düzenli okuma çocukların kolay öğ-

renme ve doğru hüküm verme kabiliyetlerini inkişaf ettirir. Kitapların kazandırdığı zihin gücü; öğrenme, sorgulama ve karar verme süreçlerine müspet tesir ederek kişinin şahsî kemalâtına katkı sağlar.

Kitap okuma esnasında beyin aktif olarak çalışır. Bu durumda birçok yürütücü fonksiyon, zihnî bilgi işleme ve hafızaya alma süreci, aktif olarak kullanılır. Beyinde, birçok sahada, okuma ve düşünme esnasında glikoz kullanımında artış söz konusudur. Okumanın sonucu olarak çocukta yoğunlaşma, dikkat, anlama ve manalandırma, gördüklerini fark etme gibi birçok zekâ fonksiyonu müspet yönde gelişmektedir.”¹⁵¹

Kitap okumanın derslere faydası var mıdır?

İnsan kelimelerle düşünür. Ne kadar kelime bilirse düşünce ufku o kadar genişler ve zekâ seviyesi o nispette artar. İnsanın zekâsını ölçen en keskin kriter kelime haznesidir. Zekâ aynen kaslara benzer ne kadar çok çalıştırılır ise o nispette gelişir. Beyne egzersiz yaptırmanın yolu problem çözme ve kelime ezberlemedir. Zekâsı gelişen insan dersleri daha çabuk kavrayacağı için kitap okumalıdır.

Şimdi biraz daha özele inip dersler özelinde bir değerlendirme yapalım: En önemli derslerden biri Türkçe'dir. Genel bir değerlendirme ile¹⁵² Fen lisesi sınavlarında 25, ÖSS'de ise 40 soru, paragrafları tahlil ve dili kullanma gücü olarak özetleyebileceğimiz Türkçe'den gelmektedir. Pa-

¹⁵¹ Hasan Aydın, *Sızıntı Dergisi*, yıl: 26 sayı: 302, Mart 2004.

¹⁵² Burada verdiğimiz oranlar genel oranlardır. Konu ile ilgili istatistiksel oranları konunun uzmanlarına bırakarak bu yazıda sadece bir fikir vermesi açısından birkaç noktaya değiniyoruz.

ragraf ve kelimeleri tahlil edebilmenin çok önemli bir şartı da kitap okumaktır.

Kitap okumanın diğer derslere de faydası vardır. Özellikle kapsamlı düşünme kabiliyeti isteyen Fizik ve matematik konuları, iş, güç, enerji gibi fizik konuları, alternatif düşünme kabiliyeti yüksek olan insanların daha başarılı olacağı derslerdir. Evet kitap okumanın sayısal dersleri de olumlu etkilediği asla unutulmamalıdır.

Günümüzdeki sınavların özelliği zamanı iyi kullanma, yani hızlı soru çözmedir. Çok kitap okuyan öğrenci hızlı okuyup anlayarak dakikaların altın değerinde olduğu sınavlarda diğer öğrencilerden daha başarılı olacaktır. Öyleyse imtihanlarda başarılı olmak için kitap okuma asla ihmal edilmemelidir.

Günümüzde maalesef kitap okuma alışkanlığı yaygın değil. Etrafımıza baktığımızda kaç ailede gerçekten kitap okumayı seven ve çocuğuna kitap okutan anne-baba bulabiliriz. Dolayısıyla insan için ekmek ve su kadar önemli bir unsurun göz ardı edildiğini söylememiz herhalde yanlış olmaz. Gerçi aileler çocuklarının okulda kitap okuduğunu düşünüp sorumluluktan kurtulduklarını zannederler. Oysa okuldaki dersler ile çevreyi ve toplumu yüzeysel olarak tanımak ancak mümkün olabilmektedir. Peki hiç düşündük mü? Nereden geldik? Nereye gideceğiz? Her geçen gün bi-zi yaşlılığa, yaşlılık da ölüme yaklaştırdığına göre her insan aslında ölümünü bekleyen bir idam mahkumu değil midir? Tabii ki bir Müslüman olarak dinimizin bize öğrettiği kadarıyla bunlara verebilecek cevabımız vardır. Ama kaçımız inandığımız dinimiz hakkında bize sorulan sorulara cevap

verebiliyoruz? Yani kaçımız inandığımız Allah'ın varlığını, peygamberin hayata sunduklarını anlatabiliyoruz? Evet insan, inandığını iddia ettiği herhangi bir düşünceye niçin inandığını açıkça ortaya koyabilmelidir. Zira günümüzde Müslüman olduğu halde kendi dini hakkında yeterince bilgi sahibi olan insan sayısı azdır. Bunu etrafımıza bakarak anlayabiliriz. Öyleyse belli bir ideali olan her genç, dünyayı tanımak için nasıl ders çalışıyorsa, inandığı dinin güzelliklerini anlatan kitapları okuması da en az o kadar gereklidir. Yukarıda da değindiğimiz gibi bunun hem derslerimize faydası vardır hem de bu tür kitapları okumak kalbimizi doyurmak manasına gelmektedir.

Netice olarak bizler okumaya ve ilme önem veren bir dine inanıyoruz. İdeal sahibi herkes, hem maddî hem de manevî gıdasını alabilmelidir ve kendini böyle geliştirmelidir. Bunun yolu da ders kitaplarının yanı sıra insanın manevî gıdası olan kitapları okumasından geçer.

3- Niçin Okumuyoruz?

Niçin okumuyoruz?

Okumamamızın tek bir sebebinin olduğunu ileri sürmek yanlış olur. Kitapla dolu bir hayat yaşayamayışımızın pek çok sebebi vardır. Bunlar arasında şunları sayabiliriz:

- 1- Tanzimat sonrası maddeyi ön plana çıkaran pozitivizm rüzgârının etkisi.
- 2- Çocuk eğitimdeki yanlış uygulamalar.
- 3- Kütüphanelerin modern bir yapıdan uzak oluşu.

4- Devlet planında gereken uygulamaların olmaması.

5- Eğitimin dinletici ve ezberletici bir sistem haline gelmesi.

“Eğitimimizin ana okulundan üniversite sonuna kadar süren ortak derdi, ‘bilgi vermek’, ‘bilgi almak’ süresinin ‘dersini bellemek’ yani anlama çabasına girmeden ‘ezberlemek’ geleneği halinde yerleşmiş olması ve düşünme, çözümlenme, sentezleme, anlama ve bilgiyi kendi çabası ile oluşturma alışkanlıklarının gelişmemesidir. Öğrenci her şeyi, hatta matematiği, fiziği bile ezberlemektedir.

17 yıl İstanbul Üniversitesi’nde öğretim üyeliği yapan W. Peters’in 1956 yılında yayınlanan gözlem ve bulguları ise Türkiye’de ezberciliğin hiçbir zaman giderilemediğini vurgulamaktadır. W. Peters’e göre; ‘Orta öğretimden getirilmesi gereken bilgi eksiktir, gençlere, doğru okuma öğretilmemiştir. Okumayı öğrenme deyince, ‘birbiri ile ilgili anlamlı ilişkiler üzerinde düşünmesini, bunları kavramayı ve bu bağlantılardan doğan soru ve meseleleri görmek ve şahsî fikirler edinme yeteneği’ anlaşılmalıdır. Okumanın böyle yüksek kademelerini öğretmek, Peters’e göre üniversitenin görevi değildir. Üniversitede başarılı bir eğitim yapabilmeleri için öğrencilerin bunu ortaokul ve liseden getirmeleri gerekir.”¹⁵³ Günümüzdeki eğitim sistemi 1956 yılındaki bu gözlemlerle büyük oranda uyuşmaktadır. Geçen onca zamana rağmen eğitim sisteminde gereken köklü değişikliklerin olmaması ne kadar üzücüdür.¹⁵⁴

¹⁵³ O. Suat Özçelebi ve N. Cebecioğlu, *Okuma Alışkanlığı ve Türkiye 7*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1990.

¹⁵⁴ Bu eserin devamı olan “*Kitap Nasıl Okunmalı?*” çalışmasında okuma alışkanlığını kazandırma adına eğitim sistemi ile ilgili başka hususlara da değinilecektir.

6- Kitapların pahalılığı. Bu fikre katılmanın çok doğru olmadığını söyleyenler de olmuştur. Çünkü Türkiye’de kitap fiyatları başka eşyaların oranında artmamaktadır. Meselâ, kâğıt fiyatları 13 yılda 659 kat artarken, kitap fiyatları 133 kat ancak artmıştır. Fakat şu da bir gerçektir ki; bir işçi, 1978 yılında bir gazete alabilmek için 8 dakika çalışırken, 1990 yılında yaklaşık 50 dakika çalışmak zorunda kalmıştır.¹⁵⁵ Netice olarak diyebiliriz ki kitabın pahalılığı az da olsa okumamızın sebepleri arasında yerini almış bulunmaktadır.¹⁵⁶

Netice olarak okuma alışkanlığını olumsuz etkileyen ekonomik engellerin hepsi kaldırılmalıdır. Alım gücü yükseltirken, kitapla ilgili malzemeler ucuzlatılmalı ve kitaptan vergi kaldırılmalıdır.

7- Harf inkılâbı ile yeniden okumaya geçişte zorlukların yaşanması.

Bu hususu Peyami Safa şöyle ifade eder: “Bizim gençlerimiz ne okusunlar? Arap harfleri bilmedikleri için, yüzlerce yıllık muazzam bir kültür mazisi onlara kapalıdır. Divan edebiyatını okuyamazlar. Tanzimat, Edebiyat-ı Cedide, Fecr-i Âtî, onlar için bir liralık kitapların cılız ışığı altında, karanlıkta kalan bir his ve heyecan âlemidir. Baştanbaşa yanlış tercümelemlerle dolu yabancı eserlerin dışında, bir genç millî düşüncenin köklerine, millî heyecanın tarihine ve gelişme safhalarına bağlayacak eserler nerede?”¹⁵⁷

8- Çevreyi boydan boya kuşatan kahvehane, meyhane

¹⁵⁵ A. Rıza Kardüz, “Türk Halkı Neden Gazete Okumuyor?”, Sabah Gazetesi, 19.6.1990.

¹⁵⁶ Aşağıda Milli Eğitim Bakanlığı’nın yaptırdığı bir ankette kitapların pahalılığına ayrıca değinilecektir.

¹⁵⁷ *Milliyet*, 30 Nisan 1956; Bkz.: *Peyami Safa’dan Seçmeler* 30-31, Yağmur Yayınları, İstanbul, 1976.

ve kumarhanelerle okuma alışkanlığı kazandırmaya teşvik etmek mümkün değildir. İçki ve sigara tüketiminin süt tüketiminden fazla olduğu bir ülkede gençleri okumaya alıştırmak çok zor olur. Yetersiz ve sağlıksız şehirleşme de bu derdin tuzu biberi olmaktadır.¹⁵⁸

9- Niçin okumadığımızın bir sebebi olarak Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi'nde 1992-93 öğretim yılında, sınıf öğretmenliği bölümünde okuyan 350 öğrenci üzerinde yapılan bir araştırma, ilginç tespitleri ortaya çıkarmıştır.

Araştırma çerçevesinde öğrencilere önce, "Türkiye'de az okuma sebepleri nelerdir?" şeklinde ucu açık olan bir soru sorulmuş ve verecekleri cevapları maddeler halinde belirtmeleri istenmiştir. Fakültenin son sınıfını oluşturan 10 şubeden ayrı ayrı cevaplar alınarak not edilmiş, daha sonra verilen cevapların benzerleri bir madde haline getirilmiş ve az okuma sebebi olarak 67 madde elde edilmiştir.

Araştırma neticesinde az okuma sebepleri, etkililik derecesi yüksek olandan veya bir başka deyişle az okuma sebebi olarak öncelikli olandan başlamak üzere şu şekilde sıralanmaktadır:

- Eğitimde okuma zevk ve sevgisinin kazandırılmaması.
- Kişinin tembelliğinden kaynaklanan sebepler.
- Aile fertlerinin yeterli okuma alışkanlığının olmaması.
- Okumaya yönelik araştırmaya yönlendirilmemesi.
- Toplumun okuma dışındaki (futbol, televizyon v.b.) alanlara yöneltilmesi.

¹⁵⁸ İbrahim Ünal, *Kitap Tiryakiliği* 58, Sim Yayıncılık, Ankara, 1999.

- Diğer ihtiyaçların (yetişkinler için) okumanın önüne çıkması.
- Okumama sebepleri için sayılanlara tepki gösterilmesi, bu sebepleri asgariye indirecek çalışmaların yeterince yapılmaması.
- Okumaya merak uyandıramayan eğitim uygulamaları.
- Ezberciliğe dayalı okuma yapılması.
- Kitle iletişim araçlarının başka alanlara çekmesi.
- Öğretmenlerin okumaya yönelik faaliyetlerinin azlığı.
- Dil ve Edebiyat derslerinin istek uyandıracak şekilde verilmeyişi¹⁵⁹

10- Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin yaptığı bir araştırmaya göre de milletimizin okumayı sevmemesi 6 madde halinde özetlenmektedir:

- Toplumumuz kültürel yapı ve geleneğinde okumayı teşvik edici unsurlar oldukça az kalmaktadır. Okuma, toplumun hayat şeklinin tabii bir parçası olmamakta, toplumda okuyan ferde çok fazla değer verilmemektedir. Sosyal hayatta problemlerin halledilmesinde kurnazlık, yeğlenen biricik yol olmaktadır.
- Ülkemizdeki eğitim sistemi okuma alışkanlığı meydana getirebilecek nitelikten uzak görünmektedir.
- Ülkemizdeki düşünce ürünleri üzerindeki gizli-açık baskı ve yasaklar, meselenin önemli kaynaklarından birisidir.
- Özellikle, halk ve okul kütüphanelerimizin çağdaş ni-

¹⁵⁹ İhsan Kurt, *Kitapsızlık Hürriyeti* 145-149, Serhat Kültür Yayınları, Ankara, tarihsiz.

telikten uzak ve yetersiz olmaları, okuma alışkanlığını sağlamada engeldir.

- Meselenin çözümüne yönelik çabaların dağınık, yetersiz ve hükümet politikasından öte devlet politikası temelinde ele alınma anlayışından uzak oluşu, dikkat çekici önemli bir başka sebeptir.

- Kitap ve dergi fiyatlarının fertlerin alım gücünün üstünde olması. Bu husus tek başına bir sebep değilse bile diğer sebepleri bütünlemesi anlamında önem taşımaktadır.¹⁶⁰

11- “Niçin az okuyoruz?” sorusuna, uzun yıllar Bayezıt Devlet Kütüphanesi’nin Müdürlüğünü yapan Yusuf Tavacı’dan da cevap alalım:

“Uzun süre nüfusun büyük bir çoğunluğunun kırsal kesimde yaşaması. Ataerkil aile yapısı sebebiyle bütün problemlerin çözümünün aile reisine bırakılması... Bilgiye ihtiyaç duyulmaması ve tarımla uğraşılması, bunun bir hayat tarzı haline getirilmiş olması... Eğitim sistemimizin okumayı teşvik edici olmaması; tekdüze, ezberci bir eğitim sisteminin olması. Nüfusun hızlı artışı karşısında basılan kitap sayısındaki azalma bunun en önemli sebeplerin başında gelir. Sanayi toplumuna geçerek, şehir kültürünü hayata geçirmenin gecikmesi de yayın hayatını olumsuz yönde etkilemiştir.¹⁶¹

12- Kitap okumamanın arkasında kökleri çok gerilere giden önemli faktörler de vardır. Bu hususta Kültür Bakanı Tınaz Titiz döneminde “Niçin Kitap Okumuyoruz?” sorusu

¹⁶⁰ *Yeni Asya gazetesi*, 5.2.1993.

¹⁶¹ *Zaman gazetesi*, 9.6.1993.

üzerinde yapılan bir araştırmanın sonucunda çıkartılan raporun şu maddesinde önemli ipuçları gizli:

“Türk toplumunda ‘okuma’, zeki olmayanların kullandıkları bir araç olarak görülmekte, bir çekingenlik meydana getirmektedir... Kamuoyunda hayranlık toplayanlar, okuyanlardan çok, güzellik, zenginlik, vb. nitelikleriyle ön planda bulunanlardır.”

Evet, bu da bize göstermektedir ki, toplumda olması gereken denge, kültürünün aleyhine gelişme göstermektedir. Yani, kalıcı olmayan ve köşe dönmece yapıya doğru bir gidişatın olduğunu söylemek mümkündür.

Neden az okuyoruz?

Yukarıda niçin okumadığımızın sebepleri üzerinde durmaya çalıştık. Yine aynı konuda Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1993 yılında yaptırdığı bir ankete göre insanımızın okuma sebepleri arasında yukarıdakilerden bazılarını ihtiva etse de aşağıdaki hususlar bulunmaktadır:

1. Kitap okuma alışkanlığım yok % 50.2
2. Yeterince zaman bulamıyorum % 16.6
3. İş dışı zamanlarımın yoğun olması % 10.6
4. Televizyon, radyo ve sinemayı tercih ediyorum % 10.5
5. Kitap fiyatlarını yüksek buluyorum % 4.6
6. Derslerim sebebiyle okuyamıyorum %3.4
7. Diğer sebepler %1.9
8. Cevap yok %2.27

Görülüyor ki az okumamızın en önemli sebebi okuma alışkanlığımızın olmaması, televizyon, radyo, video ve sinemanın kitap okumaya tercih edilmesidir. Fakat bu konuda bazıları, yıllarca kitap fiyatlarının yüksek olmasını en önemli sebep olarak ileri sürmüşlerdir. Hâlbuki yapılan araştırmalar bunun doğru olmadığını ortaya koymaktadır. Yukarıdaki anket sonuçlarında kitap okumama sebepleri içinde sayılan, kitap fiyatlarının yüksek olması % 4.6 gibi küçük bir oran teşkil etmektedir.

Ayrıca yapılan başka bir araştırmaya göre, 1993 yılında Bodrum'da içilen yerli içki 1.428.572 şişe iken tüketilen yabancı içki 55.715 şişedir. Yine aynı araştırmaya göre Bodrum'da 1993 yılında 6 milyon yüz bin paket, yerli sigara 2 milyon 400 bin yabancı sigara tüketilmiştir. Yani içki için para var, sigara için para var; fakat kitap için yok. Kitap, içki ve sigaradan daha mı pahalı?

Az okumamızın sebepleri arasında şu hususlar da sayılabilir:

* Televizyon, video ve sinema bizi okumaktan alıkoymaktadır. Türkiye'de insanlar gece boyunca hiçbir seçim yapmaksızın dört, beş hatta altı saat boyunca televizyon seyrebiliyorlar...

* İnsanların geçim derdiyle meşgul olması. Başka bir şey düşünmemesi.

* Okuyan, düşünen insanlara karşı yıllardan beri takındığımız olumsuz tavır.

* Yazılı basına karşı duyulan güvensizlik.

Hâlbuki bilgi çağında Türk toplumu dünya üzerinde iyi,

güzel bir yer edinmek istiyorsa, okumak, düşünmek ve buna bağlı olarak tartışmak, sorgulamak, eleştirmek ve bilim üretmek zorundadır. Ancak bunları gerçekleştirdiği zaman gelişecek, çağdaşlaşacak ve yeryüzünde tekrar ecdadına layık bir toplum olacaktır.

Bir insanın insanlığı, öğrenip öğretmek ve başkalarını aydınlatmasıyla belli olur ve ortaya çıkar. Bilmediği hâlde öğrenmeyi düşünmeyen; öğrendikleriyle kendini yenileyip başkalarına da örnek olmayan kimse, suret olarak insan görünse de düşündürücüdür!¹⁶²

Televizyonun okumaya etkisi

Tuhaf şey! Yabancı girmesin diye evlerinin kapılarını kilitliyorlar; sonra da televizyonlarını açıyorlar!

Araştırmalarda, beş duyunun öğrenmeye etkisi paylaştırıldığında görme duyusu'na % 75, işitme duyusuna % 13, dokunma duyusuna % 6, koklama duyusuna % 3, tad alma duyusuna da % 3'lük bir pay düştüğü görülmüştür. Başka bir araştırmada görme duyusunun payı % 83 çıkmıştır. Bu durum görme duyusunun öğrenmede ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Ama görme duyumuza hitap eden en etkin iletişim aracı olan televizyonun günümüzdeki durumu içler acısı denecek bir haldedir. Çünkü insanda unutkanlığa sebebiyet veren ve müslümanın bakmasının haram olduğu pek çok görüntü televizyonlarda her gün görülmektedir.

Bakın Cenab-ı Hak ne buyuruyor:

“Mümin erkeklere bakışlarını kısmalarını ve edep yerleri-

¹⁶² Fatih Bağcıoğlu, *Sızıntı Dergisi*, Nisan 2000/ Yıl: 22 Sayı: 255'den iktibasla.

ni açmaktan ve zinadan korumalarını söyle. Bu, onlar için en uygun olan davranıştır. Allah yaptıkları her şeyden hakkıyla haberdardır. Mümin kadınlara da bakışlarını kısımlarını ve edep yerlerini günahattan korumalarını söyle!...” (Nur, 24/30-31)

İnsan kalbinin her zaman tesir altında kalmaya müsait bir özelliği olduğunu bildiren Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) de şöyle buyurur: “Kul, çöl ortasında bulunan bir kuş tüyüne benzer ki, rüzgârlar onu devamlı evirip çevirirler.”¹⁶³ Kalbin değişmesinde en önemli rolü gözün oynadığında da kimsenin şüphesi olmamalıdır.

Mısırlı yazar Necib Mahfuz da televizyonun olumsuz tesirinden dert yanmaktadır: “Beni herşeyden çok korkutan iki konu var: uyuşturucu ve televizyon. Geleneklerimizin ve kültürümüzün baş düşmanları bunlar. Bütün dünya için tehlike arz ediyor ikisi de.”

Kitap Tiryakiliği adlı kitabında, notlarının arasına kime ait olduğunu belirtmeden televizyon gerçeğini anlatan şu ifadeleri aldığını belirten İbrahim Ünal aslında pek çoğumuzun içinden geçenleri nakletmiş: “Hepimiz rehineyiz. Elimiz kolumuz bağlı; olup biteni izliyoruz. Utanç verici bir çaresizlik ve hareketsizlik içindeyiz. Hepimiz medyanın rehineliyiz. Stratejik mevkimiz, televizyonun karşısındaki koltuğumuz. Ve her an bombardımana hedef oluyoruz. Ortada ne savaş mantığı var, ne de barış mantığı... Yalnızca grotesk¹⁶⁴ bir gösteri. Saf, arı bir savaş düşledik. Bütün yerel ve

¹⁶³ İbn Mâce, *Mukaddime* 10.

¹⁶⁴ Grotesk: “Soytanlığa, tuhaflığa ve karikatüre verdiği öncelikle ayrıt edilen edebiyat ve sanat türü” demektir.

siyasî ayrıntılardan arındırılmış, global ve stratejik bir savaş istedik. Şimdi önümüzde zayıf bir alternatif var. Gülünç bir fantezi: Tarafların geri adım atması.”¹⁶⁵

Televizyonun insanlar üzerindeki etkisi, keyif verici ilâçların etkisine benzer. Azı, uyarıcı; çoğu, uyuşturucu etki yapar.

Kitap ile insanın arasını açan birçok şeyi peş peşe sıralayabiliriz. En büyük payı televizyona yüklediğimiz de bir gerçek. Yapılan araştırmalardan şu özet sonuç çıkıyor: “Televizyonun kitap okuma isteğini artırdığını düşünenlerin oranı, kitap okumayı engellediğini düşünenlerden daha fazla. Diğer çoğunluk ise birinin diğerine engel olmadığını savunuyor.

Louis Armand, kitabın medyalar karşısında, şansını muhafaza ettiğini ileri sürerken hem iyimserliğini koruyor hem de kitaba ömür biçenlere "Hayır, kitap yaşayacak" diyor: “Kitap biraz demiryolu gibi, tekeline yitirdi. Ama, şu, demiryolu için olana da bir bakın. Uçağın, otomobilin, demiryolunun ortadan kalkmasına yol açacağı düşünülebilirdi. Oysa hiç de öyle olmadı. Karayollarının doluluğuna karşın, trenler gidilmek istenen yere zamanında varmayı sağlıyor. Dalgalar (elektromanyetik dalgalar) karayollarından hiç de daha az dolu değil. Eskiden insanlar bilgi kıtlığında sıkıntı çekerlerdi; bugün durum tersine... Basılı nesne, bilgisinden, haberinden sorumlu olmak, kültür karşısında etkin bir tutuma sahip olmak isteyen herkes için zorunlu, kaçınılmaz kalıyor. Dalgalar ve görüntüler içinde yüzen şu dünyada, kitap kişisel ve yararlı, kurtarıcı bir çaba ortaya koyuyor.

¹⁶⁵ İbrahim Ünal, *Kitap Tiryakiliği* 128, Sim Yayıncılık, Ankara, 1999.

Kitabın tahtına oturmak isteyen diğer uyarıcıların insan-kitap ilişkisini olumsuz yöne çeken araçlar durumunda oldukları her zaman tartışılacak. Yine de kitap biricikliğini, kültür taşıyıcılığı rolünü koruyacak. “Eğer kitapları dünyaya açılan bir pencere, ülkeler ve olaylarla sık bağ kuran bir araç olarak kabul ediyorsak,” diyor Ernest Dichter, “O zaman gelecekte, şimdikinden daha çok kitap olacak. Televizyon ve diğer kitle yayın araçları hiçbir zaman kitabın rakibi değildir ve olamayacaklar. Kitap dünya durdukça, en insan yüzlü iletişim aracı olmayı sürdürecektir.”¹⁶⁶

Bediüzzaman Hazretleri daha televizyon yokken, bir soru üzerine radyoyla ilgili görüşlerini belirtmişti. Soru ve cevabı şöyleydi:

“Soru: “Ahir zamanda bir adam binler adam kadar günah işleyebilir mi? Bu günahlar nasıl günahlardır ki, kâinatın heyet-i mecmuasına dokunur, kıyametin kopmasına ve dünyaları başlarına harap olmasına sebebiyet verir?”

Cevap: “O bir tek adam, bir tek kelime ile bir milyon kebâiri (büyük günahı) birden işler. Ve milyonlarca insanlara dinletmekle günahlara sokar. Küre-i havanın yüz binler kelimeleri birden söyleyen ve bir dili olan radyo unsuru nev-i beşer için öyle bir nimet-i ilâhiyedir ki, küre-i havayı bütün zerrâtıyla şükür ile doldurmak lâzım gelirken, dalâletten (sapıklıktan) tevellüd eden (doğan) sefâhet-i beşeriye o azîm nimeti şükrün aksine istimal ettiğinden elbette tokat yiyecek... Medeniyetin sû-i istimalinden (kötü yolda kullanmasından) meydana gelen tahribatla insan, saadetini kaybetti. Güya en medenî

¹⁶⁶ Mustafa Ruhi Şirin, *Zaman Gazetesi*, 20 Temmuz 1997.

sayılan insan, en vahşiden daha aşığı indi. Cehenneme gitmeden cehennem azabını tattı.”

Bediüzzaman, durum tespiti yapmakla kalmaz, olması gerekeni de ifade eder: “Evet, radyonun küllî nimetiyet ci-heti, küllî bir şükür iktiza eder ve o küllî şükür de, Hâlik-ı arz ve semâvâtın kelâm-ı ezelisinin şimdiki bütün muhatap-larına birden yetiştirmek için, küllî yüz bin dilli semâvî bir hafız hükmünde her vakit kâinatta Kur’ân’ı okumalıdır, tâ o nimetin küllî şükrünü idâme etsin.”¹⁶⁷

İnsanların hep ciddî işlerle meşgul olamayacağını belir-ten Bediüzzaman, bazı keyifli hevesâta da ihtiyaç bulun-duğunu ifade eder: “Fakat bu keyifli hevesât, beşte birisi olmalı. Yoksa havanın sırr-ı hikmetine münafi olur. Hem beşerin tembelliğine ve sefâhatine ve lüzumlu vazifelerinin noksan bırakılmasına sebebiyet verip beşere büyük bir ni-met iken, büyük bir nikmet olur. Beşere lâzım olan sa’ye şevki kırar.

Şimdi gözümün önündeki makinecik ve radyo kabı, Kur’ân’ı dinlemek için odama getirilmişti. Baktım, on his-sede bir hisse kelimât-ı tayyibe veriliyor. Bunu da bir hata-yı beşerî olarak anladım. İnşaallah beşer bu hatasını tamir edecek. Ve bütün zemin yüzünü bir meclis-i münevver, bir menzil-i âlî ve bir mekteb-i imanî hükmüne geçirmeğe vesi-le olan bu radyo nimetine bir şükür olarak beşerin hayat-ı ebediyesinde sarf edilecek kelimât-ı tayyibe beşte dördü olacak.”¹⁶⁸

¹⁶⁷ *Risale-i Nur Külliyyatı 1597*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2002.

¹⁶⁸ *Risale-i Nur Külliyyatı 1837*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2002.

Televizyonla ilgili ilim adamlarının görüşleri

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Araştırma Hastanesi Beyin Cerrahisi Anabilim Dalı Başkanı İsmail Hakkı Aydın, televizyonun insanların beyin fonksiyonlarını bozarak muhakeme kabiliyetlerini azalttığını kaydediyor. Televizyonların, yeni gelişmekte olan toplumlarda daha çok izlendiğini belirten Aydın: “Batıda ‘aptal kutusu’ olarak nitelendirilen televizyon, uzun süre seyredildiği zaman beyin muhakeme kabiliyetinin, düşünce yeteneğinin, yargı gücünün tamamen durmasına sebep olur. Yapısı itibariyle peyk ve uydu pozisyonundaki beyin, tamamen etkisi altında olduğu objenin yönetimine girer.” diyor.

Erotik ve şiddet filmlerini daha çok kültür seviyesi düşük kişilerin seyrettiğini kaydeden Aydın şunları ilâve ediyor: “Şiddet ve erotik programları, makam ve mevki ne olursa olsun, gerçek anlamda bilimsel seviyesi ve beyin fonksiyonları seviyesi düşük olan insanlar tarafından izlenmektedir. Erotik diziler ve şiddet filmlerini aşırı derecede seyreden kişilerin hormonal dengeleri bozularak kısırlıklara, hatta beyin ularına bile sebep olmaktadır.”

Televizyonlardaki reklâmlar da bir dert. Yayın saatlerinin yüzde 12-15’ini işgal eden reklâmların çok az bölümü faydalı yiyeceklere ayrılmaktadır. Buna karşılık şekerleme, çikolata ve bisküvi gibi besleyici değeri düşük olan gıdaların reklâmları bol bol yapılmaktadır.

Televizyon karşısındaki genel tavrımızı, Enfal Suresinin yirmi-beşinci ayetine göre takınmalıyız: “Bir de öyle bir fitneden sakının ki o, içinizden sadece zulmedenlere erişmek-

le kalmaz (umuma sirayet ve hepsini perişan eder). Biliniz ki, Allah'ın azabı şiddetlidir.” (Enfal, 8/25)

Kitap okumanın önündeki diğer engeller

Kitap okumanın önünde yukarıya aldığımız engellerin dışında daha pek çok husus kaydedilebilir. İşte onlardan bazıları:

* İnsanların örnek okuyucu görememeleri, okuyup yazan yazarlarla iletişimlerinin kopuk oluşu.

* Ders kitaplarını özellikle de edebiyat ders kitaplarını, okumanın önünde bir engel olarak görmek pek çok insanı şaşkırtabilir. Fakat okumanın önündeki engellerin önemli bir oranını bu husus oluşturmaktadır. Zira, edebiyat kitaplarında okunması istenen romanın tam bir özeti verilmekte ve okunmasını teşvik edip etmeyeceğine bakılmaksızın adeta rast gele birkaç sayfası okutulmaktadır. Oysa kitap arkalarına ve bir kitabı tanıtan yönlendirici yazılara bakılınca görülecektir ki kitaptan bahseden en heyecanlı yerde olayın anlatılması kesilmektedir. Dolayısıyla edebiyat ders kitaplarında tamamen pedagojik yaklaşımlarla yeni adımların atılması gerekmektedir.¹⁶⁹

* Tebliğler Dergisinde tavsiye edilmeyen kitapların öğretmenler tarafından tavsiyesinin yasak oluşu da okumanın engelleri arasında sayılmaktadır. Tebliğler Dergisinde bir dönem yasaklanan kitapların başka bir dönem tavsiye edilmesi de malum gerçeklerdendir.

¹⁶⁹ Daha geniş bilgi için bkz.: Osman Sevim, *Kitap Okuma Alışkanlığı Kazandırma Projesi* 27-28'den özetle, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2003.

* Kitapların yasaklanması da okumanın en büyük engellerindendir.¹⁷⁰

* Kitapları okullarda görememek de okumanın engelleri arasındadır.

* Özet yaptırmanın kontrollü yürütülmesi de okumaya engel oluşturmaktadır. Aslında kitabı özetlemek isteğe bağlı olduktan sonra faydalı bir metoddur. Fakat öğretmenin öğrencilere yaptırdığı gibi kontrol etmek için olduğunda zevksiz ve sıkıcı olabilmektedir.¹⁷¹

---

¹⁷⁰ Türkiye'de Cumhuriyetten bu yana yasaklanmış kitapların adlarından bazıları için bkz: Orhan Öcal, *Kitabın Evrimi* 227-230, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1971.

¹⁷¹ Bkz.: Osman Sevim, *Kitap Okuma Alışkanlığı Kazandırma Projesi* 26-32'den özetle, Bilge Kültür sanat Yayınları, İstanbul, 2003.

SONSÖZ

Okumak, tutkuların en asilidir. Büyük yazarlar, ömürlerinin yarısını okumakla geçirmişlerdir. Montesquieus, “Çeyrek saatlik bir okumanın gideremediği kederim olmamıştır.” demiştir. Çağının en parlak hatibi sayılan ve dile hakimiyeti ile tanınan John Bright, ancak çok kitap okumak sayesinde o seviyeye yükselmiştir. Alman şairi Goethe, ömrünün son yıllarında; “Okumayı öğrenmek sanatların en gücüdür... Hayatımın seksen yılını bu işe verdim, yine de kendimden memnun olduğumu söyleyemem.” demiştir. Goethe, bu sözle okullarda öğrenilen okumayı değil, bu kabiliyeti işlete işlete onu gerçek okuma sanatı haline getirmeyi kastedmiş ve ilerlemiş yaşında bile bu anlayışa istediği kadar sahip olamadı/ndan dert yanmıştır.

Dine, millete, insanlara ve topluma faydalı olmak için okumalıyız. “Okuyamıyoruz” demeyelim. Okumanın pek çok engeli olabilir. Maharet ve marifet, engelsiz yolda değil engellerle dolu olan yolda yürümektir. “İnsanların en ha-

yırlısı onlara en çok faydası dokunandır” gerçeğinden hareketle toplumun faydasına olan okuma yolunda engelleri aşmak için öncelikle kendimizi aşmalı ve okumanın gayesi olan insanın kendisi bilmesini netice verecek okumayı bir meleke haline getirmeliyiz.

Kitabı okuyalım veya okuma gayreti içinde olalım, veyahut onu ve okumayı sevelim, veyahut da onu dinleyelim ve onun okunduğu yerlere uzak olmayalım. Aksi takdirde kitaba ve okumaya dair bu dördü dışında bir tavır takınırsak Efendimiz’in ifadeleri çerçevesinde kendimizi “helâk olmak”tan kurtaramayız.

Dünyanın dört bir yanından kültür ve medeniyetimizin güzellikleriyle tanışan pek çok insan hayranlıklarını ifade edip okumaya ve araştırmaya dört elle sarılırken, İslam’ın öz vatanında bulunan bizler acaba annemizden “İslam” olarak doğmanın verdiği ülfet ve ünsiyet içinde lakayt mı bulunuyoruz? Ne olursa olsun bir kez daha silkinip kendi öz değerlerimizin anlaşılması uğrunda içimizde bir okuma kıvılcımı meydana getirecekse eğer, bu çalışmanın amacına ulaştığını söyleyebileceğiz.

İSTİFADE EDİLEN KAYNAKLAR

Kur'ân-ı Kerim

A. Rıza Kardüz, "Türk Halkı Neden Gazete Okumuyor?", Sabah Gazetesi, 19.6.1990.

Abdurrahman Ahmet, Garbın İslâm'dan Öğrendikleri, Mihrap Yayınları, İstanbul, 1969;

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel; el-Müsned, Beyrut, 1969.

Ali Bulaç, Bilgi Neyi Bilmektir, Yeni Akademi Yayınları, İstanbul, 2005

Ali Büyükkıçar, Kitap Pusulası, İnsan Saati Yayınları, tsz.

Ali El-Müttakî, Alâuddin el-Müttakî b. Hüsameddin el-Hindî, Kenzu'l-Ummâl Fi Süneni'l-Akvâli ve'l-Ef'âl, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1989

Ali Mazâherî, Ortaçağda Müslümanlar, Varlık Yayınları, İstanbul, 1977

Ateş ve Sönmez, Görünüm, 29.6.1998.

Bediüzzaman Said Nursî, Risale-i Nur Külliyyatı, I-II, Nesil Yayınları, İstanbul, 2002

Bedri Kâtiboğlu, Zaman Gazetesi.

Buhârî, Muhammed b. İsmail; el-Câmiu's-Sahih, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994.

Bülent Yılmaz, Okuma Alışkanlığında Halk Kütüphanelerinin Rolü, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.

- Cemil Meriç*, Bu Ülke, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992
- Durdu Şahin*, Kültür Dünyası Dergisi.
- Ebû Davud*, Süleyman b. Eş'as Es-Sicistânî, Es-Sünen, Dâru'l-Cinân, Beyrut, 1988.
- Ebû Nuaym*, Hilyetu'l-Evliyâ, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1405
- Eyüp Can*, M. Fethullah Gülen Hocaefendi ile Ufuk Turu, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1996
- Fatih Bağcıoğlu*, Sızıntı Dergisi, Nisan-2000, Yıl: 22 Sayı: 255
- Hamdi Kalyoncu ve Fikriye Ovak*'ın "İkra!, Okuma Psikolojisi", Marifet Yayınları, İstanbul, 2003.
- Harun Avcı*, Sızıntı Dergisi, Mart 2003, Yıl: 25, Sayı: 290
- Hasan Aydınlı*, Sızıntı Dergisi, Mart 2004, Yıl: 26 Sayı: 302
- Heysemî*, Ali b. Ebî Bekr, Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1987.
- Hüseyin Gülle*, Zaman Gazetesi, 27 Mart 1991.
- İbn Abdilberr*, Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh, Camiu Beyânî'l-İlm, Dâru İbni'l-Cevzî, Dammam, 1994.
- İbn Esir*, Üsdü'l-Gâbe fi Marifeti's-Sahâbe, Mektebetü Vehb, Kahire, 1869
- İbn Hacer*, el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahabe, Dâru'l-Cil, Beyrut, 1992
- İbn Kesir*, Ebû'l-Fida, İsmail b. el-Hatib Ebû Hafs Amr b. Kesir, İmaduddin, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1984.
- İbn Mâce*, Muhammed b. Yezid El-Kazvîni, Es-Sünen, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Tsz.
- İbrahim Canan*, İslam'da Zaman Tanzimi, Cihan Yayınları, İstanbul, 1988
- , Peygamberimizin Okuma Yazma Seferberliği, Cihan Yayınları, İstanbul, 1984
- İbrahim Refik*, "Zaman Şuuru", Sızıntı, Mayıs/1990
- , Kültürde Dirilmek, TÖV Yayınları, İzmir, 1997
- İbrahim Ünal*, Kitap Tiryakiliği, Sim Yayıncılık, Ankara, 1999.
- İhsan Kurt*, Kitapsızlık Hürriyeti, Serhat Kültür Yayınları, Ankara.
- Kitap*, Yeni Türk Ansiklopedisi (1985),

- M. Esad Coşan*, Türk Dili Ve Kültürü, Seha Yayınları, İstanbul
- M. Fethullah Gülen*, Asrın Getirdiği Tereddütler, Nil Yayınları, İzmir, 2005
- , Çekirdekten Çınara, Nil Yayınları, İstanbul, 2002
- , Fasıldan Fasıla-1-4, Nil Yayınları, İzmir, 1997
- , İnancın Gölgesinde-2, Nil Yayınları, İzmir, 2002
- , İrşad Ekseni, Nil Yayınları, İstanbul, 2001
- , Ölçü veya Yoldaki Işıklar, Nil Yayınları, İstanbul, 2004
- , Prizma-1, Nil Yayınları, İzmir, 1998
- , Prizma-4, Nil Yayınları, İstanbul, 2004
- , Sohbet-i Canan, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları, İstanbul, 2004
- , Yeni Ümit Dergisi, Ekim 1999 ve Ocak 2000.
- Mehmed Niyazi*, Medeniyet Ülkesini Arıyor, Tuğra Neşriyat, İstanbul, 1991
- Mehmet Bayraktar*, "İslâm ve İlim", Millî Kültür Dergisi, Eylül 1990, sayı: 76,
- Mehmet Emin Gerger*, Tarihten Bugüne İstanbul Kütüphaneleri, Cemre Ajans, İstanbul, 1997
- Mehmet Erdoğan*, Sızıntı Dergisi, Nisan 2004, Yıl: 26, Sayı: 303
- Mevlânâ*, Mesnevî, Nahifi Tercümesi, Dördüncü Kitap, Hazırlayan: Amil Çelebioğlu, Sönmez Yayınları, İstanbul, 1969,
- Milliyet Gazetesi*, 30 Nisan 1956
- Mustafa Kara*, Tekkeler ve Zaviyeler, Dergah Yayınları, İstanbul, 1990
- Mustafa Ruhi Şirin*, Zaman Gazetesi, 20 Temmuz 1997.
- Münâvî*, Muhammed Abdu'r-Rauf, Feyzu'l-Kadir, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1994.
- Münzirî*, et-Terğîb ve't-Terhîb, Pamuk Yayınları, İstanbul
- Müslim*, Ebû'l-Huseyn el-Haccâc el-Neysâbüri; Sahîhu Müslim, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.
- Necati Sungur*, "Kitap", Bilim ve Teknik, Mayıs-1988,
- Necip Asım Yazıksız*, Kitap, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993
- Necmettin Evci*, Harman Dergisi, Haziran-1996, sayı: 44

- Nihat Dağlı*, İnsanı Kitaba Çağırarak, Kaynak Yayınları, İzmir, 1996
 ----, Sızıntı Dergisi, Eylül-1997, Sayı: 224.
- O. Suat Özçelebi ve N. Cebecioğlu*, Okuma Alışkanlığı ve Türkiye, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1990
- Olca Yazıcı*, Kitapsız Toplum, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1994
- Orhan Öcal*, Kitabın Evrimi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1971
- Osman Sevim*, Kitap Okuma Alışkanlığı Kazandırma Projesi, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2003
- Özcan Ünlü*, Türkiye Gazetesi.
- Peyami Safa*, Tan, 23 Temmuz 1935
 ----, Peyami Safa'dan Seçmeler, Yağmur Yayınları, İstanbul, 1976
- Sabah Gazetesi*, 5.10.1993.
- Selim Çoraklı*, Kitap Okuma Şuuru, Marifet Yayınları, 2000, İstanbul.
- Seyit Kemal Karaalioğlu*, Sözlü Yazılı Kompozisyon, Konuşmak ve Yazmak Sanatı, İnkılap ve Aka Kitapevleri, İstanbul, 1967.
- Sur Dergisi*, Eylül, 1993,
- Suyutî*, Siyeru A'lâmî'n-Nübelâ, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1413
- Şâtıbî*, Ebû İshak İbrahim el-Lahmî, el-Gırmâtî, el-Muvafakât fi Usulî'l-Ahkâm, Dâru'l Marife, Beyrut, tsz.
- Taberânî*, Mucemu'l-Evsat, el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut, 1985
- Tirmizî*, Ebû İsa Muhammed b. İsa, el-Câmiu's-Sahih, Beyrut, tsz.
- Ümit Aktaş*, Okuma Serüveni, Birleşik yayıncılık, 1996, İstanbul,
- Ümit Ergül*, Kitaba ve Okumaya Dair, Işık Yayınları, İzmir, 2005
- Yavuz Bülent Bakiler*, Mehmet Âkif'in Türkiye İdeali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1990
- Yeni Asya Gazetesi*, 5.2.1993
- Yeni Tarih Dünyası*, cilt: 3, s. 35-36
- Yusuf Tavacı*, Zaman Gazetesi, 19.6.1993
- Zaman Gazetesi*, 9.6.1993.